

1183/p

ANUARUL
COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1943

PUBLICAT DE

VICTOR BRĂTULESCU

SECRETARUL COMISIUNII

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, — BUCUREȘTI, 1946

1183/P

ANUARUL

COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1943

PUBLICAT DE

VICTOR BRĂTULESCU

SECRETARUL COMISIUNII

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ, — BUCUREȘTI, 1946

ANUARUL COMISIUNII MONUMENTELOR ISTORICE

PE

1943

PUBLICAT DE

VICTOR BRĂTULESCU

SECRETARUL COMISIUNII

MONITORUL OFICIAL ȘI IMPRIMERIILE STATULUI
IMPRIMERIA NAȚIONALĂ. — BUCUREȘTI, 1946

P R E F A Ț Ă

Cu destulă întârziere, cu greutate mai mari decât cele din anii din urmă, însă cu nădejdi sporite pentru viitor, apare și acest Anuar al Comisiunii Monumentelor Istorice pe anul 1943.

S'au păstrat aceleași norme de publicare ale anilor precedenți, iar scopul de a informa publicul asupra activității Comisiunii noastre și asupra năzuinții ei constante de a conserva zestrea artistică și istorică a țării se poate vedea lămurit din paginile ce urmează.

Pentru aceasta, o seamă de studii și rapoarte, datorite colaboratorilor noștri, stau la îndemâna cercetărilor.

Ca și până acum, Anuarul întregește Buletinul cu rapoartele oficiale, procesele-verbale ale ședințelor, însemnările mărunte și studiile speciale care nu pot fi cuprinse în Buletinul amintit.

Cetitorii vor putea prețui și înțelege din aceste pagini străduințele Comisiunii Monumentelor Istorice pentru studierea, păstrarea și restaurarea vechilor noastre monumente istorice, pentru care fondurile ce are la dispoziție sunt prea modeste.

VICTOR BRĂTULESCU

12 Ianuarie 1946.

I.

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE

COMISIUNEA

PREȘEDINTE :

LAPEDATU AL., profesor universitar, secretar general al Academiei Române (numit în 1919, ales președinte al Comisiunii la 15 Octomvrie 1941).

MEMBRI :

ANTONESCU P., arhitect profesor universitar (numit la 12 August 1919 și reales la 15 Octomvrie 1941).

GHICA-BUDEȘTI N., arhitect (numit în 1937 și reales la 15 Octomvrie 1941) † 16 Dec. 1943.

LAMBRINO S., profesor universitar (numit în 1939 și reales la 15 Octomvrie 1941).

OPRESCU GH., profesor universitar (numit în 1935 și reales la 15 Octomvrie 1941).

POPESCU, N. M., preot profesor universitar (numit la 12 August 1919 și reales la 15 Octomvrie 1941).

SACERDOȚEANU A., director general al Arhivelor Statului (numit în 1938 și reales la 15 Octomvrie 1941).

ȘTEFĂNESCU, I. D., profesor universitar (numit la 15 Octomvrie 1941).

ȘTEPHANESCU V., arhitect (numit în 1929 și reales la 15 Octomvrie 1941).

VERONA A., pictor (numit la 12 August 1919 și reales la 15 Octomvrie 1941).

FOȘTII MEMBRI

- ANDRIEȘESCU I., 1927—1940.
ARION C. C., 1892—1900.
BALȘ GH., 1913—1934.
CERKEZ GR., 1913—1927.
DRĂGHICEANU VIRG., 1938—1941.
GABRIELESCU N., 1898—1911.
GHICA-BUDEȘTI N., 1937—1943.
HASDEU, B. P., 1896—1907.
IORGA N., 1914—1940.
ISTRATI, DR. C. I., 1913—1918
KALINDERU I., 1902—1913.
MAIORESCU T., 1892—1896.
MOISIL C., 1924—1938.
MURNU GH., 1909—1915.
NIFON, P. S. episc., 1913—
ODOBESCU AL.,
ONCIUL D., 1913—1923.
PANGRATI, E. A., 1913—1915.
PÂRVAN V., 1913—1927.
STERIAN GH., 1892—1898.
ȘUȚU MIHAIL, 1924—1933.
TOCILESCU, GR. G., 1892—1909.
URECHIA, V. A., 1892—1901.

PERSONALUL

Secretar-Director al Serviciilor : BRĂTULESCU VICTOR, doctor în litere și filosofie (numit secretar ajutor la 1 Februarie 1923. cu nr. 63/923, definitiv cu Decret-Regal nr. 2203/923 la 1 Aprilie 1923, încadrat director al Bibliotecii și al Colecțiilor Comisiunii, cu Decret-Regal nr. 1163/1936, încadrat secretar-director al Serviciilor Comisiunii Monumentelor Istorice cu Decret-Regal nr. 1002/938, la 1 Martie 1938.

a) Secretariatul :

Șeful biroului : CROITORU GH., licențiat în litere și filosofie numit în 1939.

V. IACOMI. bacalaureac, numit în 1939.

BURICESCU L., licențiată în litere și filosofie, numită în 1941.

b) Colecțiile și Biblioteca :

CHIOREANU N., conservator, student la Academia de Arte Frumoase, numit în 1938.

c) Serviciul tehnic .

Arhitect inspector general cl. II : TEODORU HORIA, numit la 1 Octombrie 1927 cu nr. 1237/927 al C.M.I., numit bugetar la 1 Ianuarie 1928 cu Decret-Regal 468/2024 15.570.

Arhitect inspector general cl. II : BECU STERIE, numit la 15 Septembrie 1925 cu decizia nr. 46.681/925. Pensionat la 1 Noembrie 1943 cu decizia nr. 48.927/1943.

Arhitect cl. I : ATANASESCU IOAN, numit la 1 Ianuarie 1927, cu adresa C.M.I. nr. 1230/926. Transferat pe data de 1 Aprilie 1943 la Primăria Orașului Craiova.

SECȚIUNILE REGIONALE ALE COMISIUNII
MONUMENTELOR ISTORICE

Secțiunea pentru Bucovina

(Reînființată prin Decretul nr. 2385 din 13 August 1942)

I. P. S. MITROPOLIT TIT al Bucovinei, președinte.

MEMBRI:

BALAN T., director de bibliotecă.

NISTOR I., profesor universitar.

RUSU GH., pictor.

SAUCIUC-SĂVEANU T., profesor universitar.

TOMESCU C., profesor universitar.

ZUGRAV I., profesor universitar.

SECRETAR:

LUȚA P.

FOST SECRETAR:

LUȚA ORESTE.

FOȘTI MEMBRI:

COZAK EUGENIU (numit în 1921).

DAN DIM., preot (numit în 1921).

GRAMATOVICI TEOFIL (numit în 1921).

GRECU VASILE, profesor universitar (numit în 1937).

REZORI HUGO, inginer (numit în 1921).

SILION LEON, arhitect (numit în 1937).

VISARION, I. P. S. Mitropolit (numit în 1937).

MEMBRI CORESPONDENȚI

- BĂRCĂCILĂ AL., profesor (pentru jud. Mehedinți, numit în 1928).
BĂLEANU AL., profesor (pentru jud. Iași, numit în 1930).
BOBULESCU C., preot (pentru jud. Iași).
BORZA AL., profesor universitar Sibiu-Cluj (pentru Ardeal și Banat, numit în 1942).
BRĂTIANU GH., profesor universitar (pentru jud. Bacău, Roman, Putna, numit în 1924).
BULAT T., profesor universitar (pentru Oltenia, numit în 1924).
CANCICOV MIRCEA (pentru jud. Bacău, numit în 1938).
CONSTANTINESCU ILIE, profesor (pentru jud. Romanați, numit în 1936).
CORIOLAN GH., profesor (pentru jud. Constanța).
COTOVU VASILE (pentru jud. Tulcea).
DARANGA, preot (pentru Tg. Frumos).
DRĂCEA MARIN (pentru jud. Vlașca, numit în 1938).
DIMITRIU C., avocat (pentru Târgoviște și jud. Dâmbovița, numit în 1928).
FURTUNĂ D., preot (pentru jud. Dorohoi, numit în 1930).
IONESCU-SIȘEȘTI GH., profesor universitar (pentru jud. Prahova, numit în 1938).
IONEȚU SAMUEL (pentru jud. Rădăuți, numit în 1934).
KIRILEANU GH., fost bibliotecar la Palatul Regal (pentru jud. Neamț, numit 1923).
MANOLESCU, T. GH. Colonel (pentru jud. Dolj, numit în 1928).
MATASĂ C., preot (pentru jud. Neamț, numit în 1938).
MUNTEANU-RÂMNIC D., profesor (pentru jud. Prahova, numit în 1931).

OLSZEWSKI G. (numit în 1924 pentru jud. Ilfov și în 1928 pentru jud. Dâmbovița).

PAPAHAGI PERICLE, profesor (pentru jud. Durostor, numit în 1924).

SAUCIUC-SĂVEANU TEOFIL, profesor universitar (pentru jud. Cernăuți, numit în 1927).

STOIANOVICI C., profesor (pentru jud. Bacău, numit în 1938).

STURZA MIHAIL (pentru jud. Neamț, numit în 1938).

TOPA PETRE DR. (pentru jud. Durostor și Caliacra, numit în 1936).

TUDOR D., profesor (pentru jud. Romanai, numit în 1936).

URSĂCESCU V., preot (pentru jud. Fălciu, Tutova și Vaslui).

VELICHI N., profesor (pentru jud. Covurlui, numit în 1928).

BISERICI DECLARATE MONUMENTE ISTORICE

Potrivit Decretului Regal nr. 1719 din 2 Iulie 1915, toate bisericile și mănăstirile țării, anterioare anului 1834 se declară, în principiu, monumente istorice până la revizuirea și completarea inventarului general al monumentelor.

Bordești-R. Sărat : Biserica fostei mănăstiri Bordești-R. Sărat, Decret nr. 694/10 Martie 1915.

Bucov-Prahova : Biserica din Com. Bucov-Prahova, Decret nr. 694/10 Martie 1915.

București : Biserica Sf. Elefterie, Decret nr. 694/10 Martie 1915.

Cornul-de-Sus-Prahova : Biserica din com. Cornul-de-Sus-Prahova, Decret nr. 3848/18 Decembrie 1914.

Micșuneștii-Mari-Ilfov : Biserica din com. Micșuneștii-Mari-Ilfov, Decret nr. 99/16 Ianuarie 1915.

Plătărești-Ilfov : Biserica fostei mănăstiri Plătărești-Ilfov, Decret nr. 694/10 Martie 1915.

Puchenii-Crainici-Prahova : Biserica Sf. Gheorghe, Decret nr. 3848/18 Dec. 1914.

Teke-Caliacra : Geamia turcească din com. Teke-Caliacra, Decret nr. 694/10 Martie 1915.

Turbați-Ilfov : Biserica fostei mănăstiri Turbați, Decret nr. 565/5 Martie 1915.

Balotești-Ilfov : Biserica Sf. Nicolae din com. Balotești-Ilfov, Decret nr. 2761/942.

Cetățeni-Muscel : Schitul Negru Vodă, Mon. Oficial nr. 101 din 5/18 August 1942.

Golești-Mușcel : Casa Goleștilor, Decret nr. 1542 Iunie 1936.

Clejani-Vlașca : palatul lui Mișa Anastasievici, Decret nr. 1543
Iunie 1936.

București : Casa Moruzi.

Deagurile-Argeș : Biserica Adormirea Maicii Domnului, Decret
nr. 2762/Septembrie 1942.

Mălureni-Bohari-Argeș : Biserica Adormirea Maicii Domnului,
Decret nr. 2762/Septembrie 1942.

Telejna-Vaslui : Casa și conacul Doamnei Elena Cuza de pe moșia
Chioaia Tem. 450/480 din 1942.

Vaslui : Biserica Sf. Ioan Botezătorul.

Vaslui : Palatul Domnesc al lui Ștefan cel Mare, Decret nr. 931
din 1940.

Brașov : Imobilul Sfatul, Decret nr. 632/943.

București : Imobilul din Str. Spătarului nr. 22—24, Decret nr.
1697/1943.

Costache Negri, comuna (fostă Mânjina), jud. Covurlui : Casa și
parcul marelui vornic Costache Negri. Decret nr. 2336/1943. Mon.
Oficial nr. 199 din 26 August 1943.

BISERICI SCOASE DIN RÂNDUL MONUMENTELOR ISTORICE

Focșani : Biserica Sf. Mina, Ședința din 17 Iunie 1942. Decret
nr. 1698 din 1943.

Popești-Palanga-Teleorman : Biserica Sf. Nicolae, Ședința din 12
Februarie 1942. Decret nr. 2316 din 1942.

București : Biserica Schitu-Măgureanu, afară de pisanie, Decret nr.
1699/1943.

Colibași-Ilfov (parohia Câmpurelu) : Biserica Cuvioasa Paraschiva,
Decret nr. 1702/1943.

COMISIUNEA MONUMENTELOR ISTORICE
SECȚIUNEA REGIONALĂ PENTRU BUCOVINA

PROCES-VERBAL Nr. 1

al ședinței de deschidere a Secțiunii regionale Bucovina ținută la Cernăuți în Palatul Mitropoliei Bucovinei, în ziua de 15 Martie 1942, ora 16.

Prezenți: I.P.S.S. *Arhiepiscop și Mitropolitul Tit al Bucovinei.*

I. Nistor, prof. univ. onorific.

T. Săveanu, prof. univ.

C. Tomescu, prof. univ.

I. Zugrav, prof. univ.

Gh. Rusu, pictor.

H. Theodoru, arhitect, delegatul Comisiei Monumentelor Istorice din București.

Secretar: P. Luța.

Lipsește: T. Bălan, Director de bibliotecă.

R e z o l v i r i :

1. I.P.S.Sa Mitropolitul Tit arată că, primind un raport al fostului secretar al Secțiunii regionale Cernăuți, a intervenit la Ministerul Cultelor și Artelor pentru ca să se reînființeze la Cernăuți Secțiunea regională Bucovina a Comisiunii Monumentelor Istorice, care a încetat a funcționa în urma invaziei străine din 28.VI.1940. În urma acestei intervenții, prin Decretul Ministerului Cultelor și Artelor Nr. 2385 din 1942, publicat în Monitorul Oficial Nr. 222 din 23 Septembrie 1942, I.P.S.Sa Mitropolitul Tit al Bucovinei și

d-nii I. Nistor, C. Tomescu, I. Zugrav și T. Săveanu prof. univ., T. Bălan, director de bibliotecă și Gh. Rusu au fost numiți pe data publicării acestui Decret, membri și d-l Luța secretar al Secțiunii regionale a Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Bucovina, reînființată la Cernăuți conform art. 8 și 10 din Legea pentru conservarea și restaurarea monumentelor istorice, din 24 Iulie 1919.

2. D-l I. Nistor propune ca Secțiunea regională Bucovina a Comisiei Monumentelor Istorice reînființată conform Decretului susmenționat, să se constituie sub președinția I.P.S.Sa Mitropolit Tit al Bucovinei. — Se hotărăște conform propunerii.

3. I.P.S.Sa Mitropolitul Tit al Bucovinei arată, că Fondul Bisericesc ortodox român al Bucovinei a prevăzut în bugetul anului curent, pentru restaurarea bisericilor și mănăstirilor — monumente istorice — un fond de 30.000.000 lei, care corespunde cotei de 3% din venitul ce se va realiza după buget și în afară de această sumă, au mai fost realizate în acest scop, diferite fonduri din bugetele trecute (1940—1941 și 1941—1942) și propune să se intervină ca aceste sume să fie depuse la Banca Națională, constituindu-se un fond special la dispoziția Secțiunii regionale Bucovina, a Comisiunii Monumentelor Istorice. Se hotărăște conform propunerii.

4. I.P.S.Sa Mitropolitul Tit dă cuvântul d-lui arhitect H. Theodoru care citește textul articolelor 8 și 10 din Legea pentru conservarea monumentelor istorice, privitor la modalitatea funcționării și competența Secțiunilor regionale, arătând că lucrările tehnice sunt de trei feluri: întreținere, consolidare și restaurare. D-l Prof. I. Nistor propune ca Mitropolia Bucovinei să înființeze la Cernăuți un serviciu propriu al arhitecturii cu un arhitect constant care să aibă atribuțiuni mai largi să se îngrijească din proprie inițiativă și competență de monumentele istorice ale regiunii, să elaboreze proiectele de lucrări care să se execute cu aprobarea Comisiunii centrale, după propunerea făcută de către Secțiunea regională și recomandă în acest scop angajarea d-lui arhitect Sillion din București. D-l Prof. Săveanu propune să se sugereze Comisiei centrale redactarea unui regulament de funcționare al Secțiunilor regionale care să stabilească limitele competenței acestor secțiuni. D-l Prof. I. Zugrav este de părere să se prevadă o autonomie mai largă.

D-l arhitect H. Theodoru arată că devizele le poate face oricine, dar aprobarea din punct de vedere tehnic, pentru executarea

lucrărilor de restaurare, trebuie să o acorde Comisia centrală, în urma avizului Subcomisiei tehnice, care, prin arhitecții specialiști, examinează proiectele înaintate și indică condițiile speciale de executare.

I.P.S.Sa arată că nu orice arhitect este bun pentru executarea lucrărilor de restaurare, la monumente istorice fiind nevoie și de cunoștințe speciale ale conservării și că, cu toate străduințele sale, încă nu a putut afla un astfel de tehnician care să poată fi angajat stabil de Mitropolie și în consecință propune a se executa, în aceste vremuri grele, lucrările necesare la monumentele istorice, cu mijloacele disponibile, făcându-se apel la arhitecții specialiști ai Comisiunii centrale. Propunerea se primește.

5. D-l arhitect H. Theodoru dă citire unui memoriu înaintat de către d-l Inspector al artelor din Bucovina, St. Pavelescu, în care se sugerează executarea unor lucrări de întreținere și restaurare la bisericile: Sf. Ilie din Zăhărești, din Comănești, Părhăuți, Răuseni, Burdujeni și Pătrăuți, toate în județul Suceava.

I.P.S.Sa propune să se introducă în programul de lucru al acestui an, mai întâi continuarea lucrărilor începute, care se găsesc în lucrare și sunt urgente și anume: cele dela Biserica Sf. Dumitru și a Învierii, numită și Elena Doamna din Suceava, dela Sf. Gheorghe, apoi executarea unor lucrări de reparațiune a acoperișului bisericii din Arbora, la biserica Mănăstirea Sf. Onofrei, a acoperișului bisericii Sucevița și amenajarea ca local de muzeu a unei încăperi în turnul de intrare al Mănăstirii Sucevița, care, fiind uscat, este foarte potrivit în acest scop.

D-l arhitect Horia Theodoru arată că ar trebui acoperit și turnul clopotniței dela Biserica Mănăstirii Homorului.

I.P.S.Sa arată că s'a gândit să execute și lucrări de restaurarea picturii al fresco dela Biserica Arbora și Voroneț, aceasta însă după terminarea lucrărilor ce sunt în curs de executare. Se hotărăște conform propunerii.

6. Secretarul Luța dă citire altui memoriu, în care se sugerează unele măsuri cu privire la păstrarea obiectelor din muzeele mănăstirești ale Eparhiei Bucovina.

I.P.S.Sa Mitropolitul Tit propune să se elaboreze un plan de rațională conservare a obiectelor de muzeu, procedeul de până acum de a se păstra aceste obiecte în dulapuri în cari pătrund insecte, praf, etc., nefiind corespunzător.

Cât privește obiectele evacuate din muzeele mănăstirești, I.P.S.Sa Mitropolitul Tit declară că aceste obiecte formează singura comoară de artă care se păstrează în condiții perfecte; totodată arată că după reîntoarcerea sa s'au mai găsit unele obiecte de mare valoare, cum sunt cele două evangheliare și un epitrahil dela Voevodul Tomșa, care urmează să fie la fel trimise în același adăpost.

D-l arhitect H. Theodoru arată că în această privință d-nii Profesor univ. Oprescu și Director Bunescu ar fi competenți să fie solicitați a prezenta un memoriu cu privire la rezultatele ultime ale păstrării obiectelor de muzeu. Se hotărăște conform propunerii ¹⁾.

7. I.P.S.Sa Mitropolitul Tit face apel la d-nii membri să prezinte și studii din domeniul de specialitate al Secțiunii Bucovina pentru a fi publicate în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice, arătând că a asigurat un stoc important (12.000 kg) de hârtie specială «Kunstdruckpapier», care se pretează mai ales pentru reproducere în colori.

8. În fine, se hotărăște a se convoca viitoarea ședință a Secțiunii, în vacanța Paștelui.

¹⁾ S'a omis a se întreba Directorul Comisiunii Monumentelor Istorice și al Muzeului de Artă religioasă asupra condițiilor de conservare a obiectelor de artă religioasă.

II.
PROCESELE VERBALE ALE ȘEDINȚELOR
COMISIUNII

PROCES-VERBAL Nr. 1

Ședința din 15 Ianuarie 1943

Președinte: *P. Antonescu.*

Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu, V. Ștephănescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11 jumătate. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței trecute.

D-l arhitect *P. Antonescu* informează Comisiunea că d-l *Alex. Lapedatu* revine asupra demisiei domniei sale din locul de președinte al Comisiunii. Se ia act cu bucurie de scrisoarea d-lui *Alex. Lapedatu*.

Lucrările de restaurare ale picturii dela biserica episcopală din Huși, se vor executa în conformitate cu caietul de sarcini. Urmează a se vedea dacă straturile de tencuială groasă, vor fi făcute de Ministerul Lucrărilor Publice sau de pictorii contractanți.

Față de urcarea prețurilor, Comisiunea crede că Ministerul Lucrărilor Publice poate plăti suplimentul de 200.000 lei cu care s'ar lichida chestiunea tencuelilor, fără a se întrece prevederile devizului.

Cu privire la materialul propus de d-l arhitect *N. Ghika-Budești*, spre a fi publicat în Buletin, Comisiunea este de părere să se amâne până ce se vor introduce și rezultatele noilor cercetări întreprinse asupra monumentelor istorice din Moldova. D-l *Teodoru* va revedea

ilustrațiile — introducând pe cele nouă. Înainte de a se da la tipar, materialul va fi revăzut și de d-l arhitect P. Antonescu.

Casa lui Anton Pan va fi văzută de d-l arhitect Teodoru în vederea decretării acestei case ca monument istoric.

Se revine asupra vechilor adrese pe lângă autoititățile care dețin clădiri monumente istorice, arătându-se că aceste autorități au obligațiunea de a se îngriji de clădirile pe care le folosesc.

Se aprobă avizele date de Subcomisia Tehnică de la 18 Decembrie 1942 la 15 Ianuarie 1943.

1. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie în valoare de 21.549 lei pentru lucrări, de împrejmuire la Biserica fostei Mănăstiri Glavacioc, jud. Vlașca, încheiat de d-l arhitect Em. Costescu (Tem. Nr. 3.024/1942.)

2. Se aprobă situația provizorie nr. 1, în valoare de 530.701 lei, verificată de d-l arhitect Em. Costescu, pentru lucrări de restaurare la Biserica Târca Vitan din București, Parohia urmând a cere avizul O.C.L.-ului. (Tem. Nr. 2.867/1942).

3. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru relativ la propunerile de înaintare în corpul Tehnic. (Tem. Nr. 3.144/1942).

4. Se aprobă caietul de sarcini deviz în valoare de 70.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail pentru curățirea și consolidarea zugrăvelilor Bisericii Parohiale Sf. Nicolae din com. Balotești, jud. Ilfov. (Tem. Nr. 1.891/1942).

5. Se aprobă procesul-verbal de recepție în valoare de 438.000 lei, pentru lucrările de pictură dela biserica Sf. Nicolae Andronești din Târgoviște, jud. Dâmbovița, menționându-se însă că recepția este provizorie, iar nu definitivă. (Tem. Nr. 2.039/1942).

6. Se aprobă procesul-verbal de recepție în valoare de 250.000 lei, pentru lucrările de pictură dela biserica Sf. Dumitru Târgoviște încheiat de d-l Pictor I. Mihail. (Tem. Nr. 2.780/1942).

7. Se aprobă majorarea dela 80.000 lei la 180.000 lei, a devizului de restaurare a bisericii vechi, a Mănăstirii din Predeal. (Tem. Nr. 3.180/1942).

8. Se aprobă planul și devizul de 1.350.000 lei, întocmite de d-l arhitect Becu, pentru restaurarea după cutremur, a bisericii din Râncăcioc jud. Muscel Tem. Nr. 2.736/1942.

9. Se aprobă procesul-verbal, trimis de Parohie, relativ la modul cum se execută, după indicațiile date de Comisiune, instalarea para-

trăsnetului, pe turla Bisericii Sf. Nicolae Domnesc din Dorohoi. (Tem. Nr. 3.190/1942).

10. Se aprobă situația definitivă în valoare de 180.761 lei a lucrărilor executate de Parohie la Biserica Sf. Gheorghe Nou din București. (Tem. Nr. 3.193/1942).

11. Se aprobă planurile și devizul în valoare de 1.662.000 lei întocmite de d-l conductor arhitect V. Moisescu pentru restaurarea Bisericii Sf. Visarion din București, lucrările urmând a se face de Municipiu. (Tem. Nr. 2.876/1942).

12. Se aprobă majorarea la 1.900.000 lei a devizelor de restaurare a Mănăstirii Dobrovăț, Mănăstirea urmând a da relații asupra lucrărilor executate până în prezent. (Tem. Nr. 2.385/1942).

13. Se aprobă majorarea la 8.400.000 lei a devizului de restaurarea Bisericii Mănăstirii Antim. (Tem. Nr. 3.196/1942).

PROCES-VERBAL Nr. 2

Ședința din 12 Februarie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, V. Ștephănescu, A. Verona, G. Oprescu, A. Sacărdoțeanu, P. Antonescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se dă cetire și se aprobă procesul-verbal al ședinței din 15 Ianuarie 1943.

Comisiunea hotărăște ca articolul d-lui Dan Simonescu, privitor la Biserica « Flămânda » din Câmpulung-Muscel, să fie despărțit în două. O primă parte se va publica în Buletinul Comisiunii iar documentele și însemnările privitoare la biserica menționată se vor publica în Anuar. D-l Horia Teodoru, care colaborează la acest articol, cu datele tehnice, va pune de acord figurile și textul articolului.

La adresa Nr. 5.655/1943 a Primăriei Municipiului București, cu privire la inscripția de pe soclul statuii lui Mihai Viteazul, Comisiunea găsește că nu este cazul să se modifice. Această inscripție se menține așa cum a fost redactată de inițiatorii dela 1877.

Se declară monument istoric Casa Melik din Str. Spătarului Nr. 22—24.

În privința casei lui Anton Pan, se va interveni pe lângă Sf. Patriarhie, arătându-se importanța și starea în care se află această casă, care nu trebuie să se vândă, ci să se repare și să se restaureze. Eventual s'ar putea ceda Societății Cântăreților bisericești pentru un Muzeu și pentru Sediul Societății. Pentru lucrările de reparație și de restaurare, Comisiunea stă la dispoziție cu îndrumările tehnice.

Lucrările dela biserica catedrală din Huși se vor executa conform înțelegerii verbale dintre P. S. Episcop al Hușilor, delegatul Comisiunii și pictorul Hornung, intervenindu-se la Minister, pentru aprobarea unui ajutor de 175.000 lei, până la acoperirea devizului, conform referatului d-lui Horia Teodoru. Ajutorul va fi acordat din fondurile Ministerului iar nu din ale Comisiunii.

Primindu-se în ultimul moment răspunsul Parohiei Mihai-Vodă, privitor la lucrările executate fără aprobarea Comisiunii, delegații Comisiunii vor cerceta la fața locului executarea lucrărilor și modul cum s'au executat aceste lucrări.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică, dela 15 Ianuarie 1943 până la 12 Februarie 1943.

1. Se aprobă, din proiectele întocmite, varianta cu turla mai înaltă pentru Biserica Adormirea Maicii Domnului (Mănăstirea), din Râmnicu-Sărat. Tem. Nr. 86/1943.

2. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie, în valoare de 420.580 lei, cu modificările aduse de d-l arhitect St. Becu, pentru lucrările de consolidare dela Biserica Sfântul Nicolae Andronești (Târgoviște). (Tem. Nr. 2.790/1943).

3. Se aprobă văruirea interioară a Bisericii din Comuna Ștefan cel Mare, Parohia Cârliși, jud. Neamț. Tem. Nr. 2.945/1942.

4. Se aprobă ca majorarea cantității de zidărie ce s'a desfăcut și rezidit din nou la Biserica deteriorată de cutremur, Sf. Stelian din comuna Chițorani jud. Prahova, să se fixeze în baza atașamentelor și măsurătorilor ce va trimite Comisiunii, Serviciul Tehnic județean, care a condus lucrarea. (Tem. Nr. 146/1943).

5. Se aprobă proiectul și devizul descriptiv întocmite de d-l arhitect St. Becu, pentru executarea unei uși duble la Biserica Sf. Episcopii din Huși. (Tem. Nr. 105/1943).

6. Se aprobă planurile, analiza prețurilor și devizul de 1.764.000 lei, întocmite de d-l arhitect conductor V. Moiescu pentru restaurarea Bisericii Bucur din București. (Tem. Nr. 2.876/1942).

7. Se aprobă majorarea devizului dela 200.000 lei, la 440.000 lei, pentru lucrările de consolidare după cutremur a Bisericii Parohiei Plătărești, jud. Ilfov. (Tem. Nr. 159/1943).

9. Se aprobă planurile și devizul de 6.000.000 lei, pentru lucrări de restaurare la Biserica Adormirea Maicii Domnului (Mănăstirea) din Râmnicu-Sărat, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moisescu, luându-se măsuri ca să se păstreze în forma actuală, icoana în frescă de pe latura de sud a Pridvorului și întocmindu-se un raport asupra stării actuale a clădirilor înconjurătoare ale vechei mănăstiri. (Tem. Nr. 3.049/1943).

9. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 120.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru curățirea și scoaterea la iveală a vechei picturi dela Biserica Sf. Mina din Craiova, cu completările aduse prin instrucțiunile redactate de d-l pictor A. Verona. (Tem. Nr. 2.723/1942).

PROCES-VERBAL Nr. 3

Ședința din 26 Februarie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *A. Verona, V. Ștephănescu, P. Antonescu, Pr. N. Popescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare.

Se ia în discuție răspunsul parohiei Mihai-Vodă la adresa Comisiunii Monumentelor Istorice către Ministerul Apărării Naționale și se constată că acest răspuns este inexact fiindcă, după cercetările făcute la fața locului și consemnate în referatul Serviciului Tehnic, s'au executat o seamă de lucrări fără aprobarea Comisiunii. Datele istorice sunt și ele tendențios greșite în raportul parohiei. (Tem. Nr. 251, 252 și 306/1943).

La răspunsul care se va da Ministerului Apărării Naționale, se vor anexa în copie referatele d-lor Teodoru și Sacerdoțeanu.

Se ia act de raportul d-lui profesor T. Sauciuc-Săveanu cu privire la cercetările arheologice dela Mangalia. (Tem. Nr. 379/943).

Comisiunea aprobă referatul d-lui V. Brătulescu, prin care se propun membri corespondenți ai Comisiunii d-nii:

General I. Rășcanu, Primarul Capitalei, Ing. G. Minescu, Director general al Institutului Național al Cooperăției, Eugen Demetrescu, Secretar general al Ministerului de Finanțe, Dr. C. Dăniță, Director general al Casei Naționale a Asigurărilor Sociale.

Fiecare își va alege județul în care dorește să activeze. (Tem. Nr. 377/943).

Cererea de transferare a d-lui Arhitect Sterie Becu, nu se poate aproba decât dacă se găsește un arhitect care să-l înlocuiască. (Tem. Nr. 378/943).

PROCES-VERBAL Nr. 4

Subcomisiunea Tehnică

Președinte: *P. Antonescu.*

Membri prezenți: *A. Verona, V. Ștephănescu.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 12. Se cercetează și se aprobă, cu recomandările privitoare la buna executare a lucrărilor, temeurile: 2498/1942 cu privire la Catedrala din Orhei.

3191/1942 » » » Biserica Sf. Mina (Bojii) Craiova.

3196/1942 » » » » Mănăstirii Antim din București.

3190/1942 » » » » lui Ștefan cel Mare din Dorohoi.

3193/1943 » » » » Sf. Gheorghe București.

2876/1942 » » » » Visarion București.

2385/1943 » » » » Dobrovăț Vaslui.

105/1942 » » » » Episcopală din Huși.

3846/1942 » » » » Bucur din București.

PROCES-VERBAL Nr. 5

Subcomisiunea Tehnică

Președinte: *P. Antonescu.*

Membri prezenți: *A. Verona, V. Ștephănescu.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se cercetează și se aprobă, cu recomandările specificate pe fiecare temeu în parte, următoarele:

- 146/943 Biserica Sf. Stelian, comuna Chițorani, județul Prahova.
 50/943 » com. Mătășaru.
 201/943 » m-rii Cetățuia-Iași.
 237/943 » » Sucevița.
 191/943 » » Râșca.
 2144/943, 2111/943, 144/943, 266/943, pentru bisericile Sâmbu-
 rești, Dienci, Hudești.

PROCES-VERBAL Nr. 6

Ședința din 19 Martie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, A. Verona, V. Ștephănescu, G. Opreșcu, A. Sacerdoțeanu, P. Antonescu, I. D. Ștefănescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare cum și acelea ale subcomisiunii tehnice cu Nr. 4 și 5 din luna Martie a. c. Asistă la ședință și d-l Secretar General al Cultelor și Artelor, profesor Aurel Popa.

D-l Președinte mulțumește d-lui Secretar General pentru sprijinul dat Comisiunii Monumentelor Istorice și îl roagă să intervie pentru păstrarea sălii de ședințe a Comisiunii, așa cum a fost destinată prin însuși planul de construcție al clădirii.

D-sa profită de ocaziune spre a mulțumi d-lui Secretar General și pentru subvenția acordată Academiei Române în sumă de lei 200.000 lei, pentru imprimarea lucrării d-lui arhitect P. Antonescu: Biserici nouă după cutremur.

D-l Secretar General făgăduiește ca sala să fie pusă la dispoziția Comisiunii pentru rostul important al acestei Comisiuni, a cărei activitate este cunoscută în deajuns forurilor competente.

Pentru sumele prevăzute în buget se vor face toate diligențele pentru a fi întrebuințate cu folos. Afară de aceasta Ministerul va mai adăuga un spor de 5—6 milioane pentru nevoile Comisiunii.

D-l P. Antonescu informează Comisiunea asupra chestiunii Casei Moruzi-Cantacuzino, pentru care a fost în audiență la d-l Primar General.

Se menține în totul vechea hotărîre a Comisiunii de a fi păstrată și neatinsă de noul plan de sistematizare al orașului, cetatea veche

din orașul Aiud, înscrisă în Inventarul Monumentelor Istorice și artistice săsești din Transilvania. (Tem. Nr. 356 și 520/1943).

Se ia în discuție adresa Nr. 461.943/943 a Președinției Consiliului de Miniștri, privitoare la declararea ca monument istoric a casei eroinei Ecaterina Teodoroiu, din comuna Vădeni, județul Gorj. Comisiunea este de părere că păstrarea și îngrijirea acestei case este de resortul Administrației locale. În conformitate cu legea de conservare și restaurare a monumentelor istorice, Comisiunea Monumentelor Istorice are în grija sa clădirile dinainte de 1834.

Se dă delegație d-lui arhitect Em. T. Costescu, pentru punerea la punct a planurilor de restaurare completă a bisericii, mobilierului și a clădirilor dela Mănăstirea Plumbuita, potrivit indicațiilor date la fața locului de d-l Mareșal Antonescu. (Tem. Nr. 498 și 578/1943).

Se ia act și se aprobă referatul d-lui arhitect Horia Teodoru cu privire la atribuțiile Secțiunii Comisiunii Monumentelor Istorice pentru Bucovina.

Se aprobă referatul d-lui profesor C. Daicovici privitor la reconstrucția podului de lemn, ce duce peste pârâu, la Castelul Corvineștilor. Comisiunea hotărăște ca lucrarea să se facă sub supravegherea d-lui Wagner, din fondurile adunate de Administrația locală. (Tem. Nr. 538/1943).

Se ia act de adresa Nr. 719/943 a Academiei Române cu privire la restaurarea Bisericii Cioflec, din fondul Corneliu Maiorescu-Romniceanu. Se trece la tabloul de lucrări pe 1943. Tem. Nr. 126/1943.

Se aprobă avizele date de Subcomisiunea tehnică între 12 Februarie și 19 Martie 1943.

1. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 180.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail pentru restaurarea zugrăvelilor Bisericii Sf. Dumitru din Râmnicul Sărat. (Tem. Nr. 118/1943).

2. Se aprobă procesele-verbale, în valoare de 112.371 lei, pentru tencuieli exterioare și de 132.000 lei, pentru zugrăveli în frescă la Biserica Stavropoleos din București, încheiate de d-l Pictor I. Mihail. (Tem. Nr. 3.168/1943).

3. Se aprobă, pentru acoperirea pridvorului Bisericii Adormirea Maicii Domnului (Mănăstirea) din Râmnicul Sărat, dintre soluțiile studiate de serviciul tehnic, varianta I-a.

4. Se aprobă refacerea învelitoarei de șindrilă a Bisericii Sf. Paraschiva comuna Dienci, județul Olt, după devizul descriptiv întocmit de d-l arhitect Em. Costescu. (Tem. Nr. 144/1943).

5. Se aprobă executarea lucrărilor de întreținere după devizul de 228.000 lei, întocmit de serviciul tehnic județean la biserica din satul Lupeni, comuna Hudești, județul Dorohoi. Tem. Nr. 266/1943.

6. Se aprobă devizul de 373.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu, pentru restaurarea învelitoarei de șindrilă dela biserica filială Stănuleasa din Parohia Sâmburești, județul Olt. (Tem. Nr. 212/1943).

7. Se aprobă majorarea la 823.000 lei, după verificarea făcută de d-l arhitect Em. Costescu, a devizului de restaurarea bisericii din comuna Sâmburești, județul Olt. (Tem. Nr. 211/1943).

8. Se aprobă devizul de 98.300 lei, trimis de Sf. Mitropolie a Bucovinei, pentru lucrări de întreținere la Mănăstirea Sucevița, cu completările aduse de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 287/1943).

9. Se aprobă devizul de 130.320 lei, pentru lucrări de întreținere la Biserica Mănăstirii Râșca, județul Baia, cu condițiunile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 191/1943).

10. Se aprobă planurile și devizul de 390.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea Bisericii Sf. Nicolae din satul Tetcoiu, comuna Mătășaru, județul Dâmbovița. (Tem. Nr. 50/1943).

11. Se aprobă majorarea la 8.280.000 lei, a devizelor de restaurare pentru Mănăstirea Cetățuia, din comuna Bucium, județul Iași. (Tem. Nr. 201/1943).

12. Se aprobă devizul de 30.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em Costescu, pentru lucrări de întreținere, la acoperișul clădirilor de lângă Biserica Stavropoleos, urmând a se pune în discuția Comisiunii chestiunea camerei de serviciu cerută de Parohie pentru a fi construită din nou. (Tem. Nr. 299/1943).

13. Se aprobă introducerea luminii electrice în biserica de lemn « Vârgolici » din orașul Dorohoi, însă numai în baza caietului de sarcini întocmit de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 308/943).

14. Se aprobă restaurarea zidurilor de împrejmuire, a pardoselei de piatră din biserică și a catapetezmei Bisericii Soveja din județul

Putna, în condițiile redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 284—285—286/1943).

15. Se aprobă majorarea devizului la 545.000 lei, pentru lucrări de consolidare la Biserica Parohiei Copou, județul Iași. (Tem. Nr. 309/1943).

16. Se aprobă analiza prețului de 2.000 lei pe metru pătrat de frescă din nou, cuprins cele trei straturi de tencuială, pentru lucrarea de zugrăveală dela Biserica Sf. Episcopii din Huși. (Tem. Nr. 431/943).

17. Se aprobă să se intervină la Ministerul Culturii Naționale și al Cultelor pentru obținerea fondurilor necesare restaurării Bisericii Bălțița, județul Dâmbovița, avându-se în vedere pentru a fi înscrisă și în tabloul Comisiunii pentru o parte din fonduri. (Tem. Nr. 334/1943).

18. Se aprobă referatul d-lui Pictor I. Mihail, relativ la lucrările de restaurare a iconostasului Bisericii din Soveja, județul Putna. (Tem. Nr. 284/1943).

19. Se aprobă planurile și devizul de 1.300.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu pentru consolidarea și restaurarea Mănăstirii Nămăești, județul Muscel. (Tem. Nr. 170/943.)

20. Se aprobă planurile și devizul de 710.000 lei, pentru consolidarea, după cutremur, a Bisericii Sf. Nicolae din Nămăești, județul Muscel. (Tem. Nr. 398/1943).

21. Se aprobă devizul de 87.610 lei, trimis de Epitropia Bisericii Sf. Dumitru Balș din Iași, pentru lucrări de consolidare după cutremur. (Tem. Nr. 466/1943).

22. Se aprobă devizul de 12.863.000 lei, pentru restaurarea bisericii și de 7.000.000 lei, pentru restaurarea turnului clopotniță dela Mănăstirea Snagov Ilfov, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu și însoțite de măsurători și analize. (Tem. Nr. 478/943).

23. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie a lucrărilor de pictură în valoare de 60.000 lei, executate la Biserica Spirea Nouă din București. (Tem. Nr. 2.865/1943).

24. Se aprobă caietul de sarcini de 180.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru consolidarea picturii turlor Bisericii Cetățuia din Iași. (Tem. Nr. 2.270/942).

PROCES-VERBAL Nr. 7

Ședința din 20 Martie 1943

Membri prezenți: *A. Verona, G. Oprescu, I. D. Ștefănescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

La ordinea zilei lucrările de restaurare dela catedrala episcopală din Huși. Pictorii N. Pană și D. Hornung prezintă Comisiunii *speciale* proiectele de decor pictural ale absidei principale și cupolei, executate în scara de 1/10, în colorii de gouache. Comisiunea aprobă compozițiile, repartițiile scenelor și personagiilor. Pictorii sunt invitați să supravegheze și să corecteze armonia tonală, în înțelesul că trebuie să obțină tonuri mai accentuate și armonizate unul cu altul, așa încât întreaga compoziție să cânte. Anume amănunte de ordin iconografic, asupra cărora s'a atras atenția d-lor pictori, trebuiesc *corectate de execuție*, pe hârtie și în colorii, următoarele subiecte:

a) Pentru cupolă: Pantocratorul, doi proroci, doi apostoli și un evanghelist din pendentivi;

b) Pentru absida principală, scena din calotă (Maica Domnului și îngerii), trei părinți ai bisericii (medalioane), Impărtășirea Apostolilor cu Sf. sânge și trei episcopi din ultimul registru;

c) Din absidele laterale, scena din registrul superior și câte una din scenele și figurile din registrul al doilea și din zona inferioară.

Aceste lucrări vor fi aplicate de pictori pe pereții bisericii la locul și pe suprafețele cuvenite. Comisiunea le va examina la fața locului și va hotărî înainte de începerea picturii murale.

Comisiunea socotește că operațiunea indicată mai sus este absolut necesară. Ea cere însă pictorilor un spor apreciabil de muncă și de vreme. În aceste condiții, Comisiunea roagă Ministerul Lucrărilor Publice și Ministerul Culturii Naționale să consimtă la un adaos de preț de 400.000 mii lei.

PROCES-VERBAL Nr. 8

Ședința din 9 Aprilie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, I. D. Ștefănescu, A. Sacerdoțeanu, A. Verona, V. Ștephănescu, Pr. N. Popescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare.

Comisiunea aprobă încheerile Comitetului de redacție al Buletinului cu privire la instrucțiunile ce urmează a se întocmi pe seama colaboratorilor, la rezumatele articolelor într'o limbă străină și la un eventual onorariu pentru autorii articolelor și studiilor.

Se ia în discuție adresa Primăriei Municipiului București, Nr. 5.121 din 30 Martie 1943, însoțită de adresa Nr. 301.925/1943 a Președinției Consiliului de Miniștri, cu rezoluția Domnului Mareșal Antonescu, privitoare la casa Moruzi-Cantacuzino-Crețulescu, monument istoric.

Comisiunea ia act de această rezoluție, crede că e bine totuși să comunice d-lui Ministru al Culturii Naționale, al Cultelor și Artelor, motivele care au determinat această hotărâre și anume:

1. Chestiunea acestui monument nu a fost prezentată d-lui Mareșal, însoțită de studiul Comisiunii Istorico-Artistice prevăzută de regulamentul de construcții și alinieri al Municipiului București, din 1939.

2. Casa este un monument caracteristic pentru trecutul nostru, fiind una din puținele construcții civile, care mai reprezintă tipul vechilor case boierești din București.

3. Menținerea casei, nu constituie o piedecă pentru aplicarea planului de sistematizare al Capitalei.

4. Monumentul păstrează un mic cadru de verdeață, unde se pot expune fragmentele lapidare din colecțiile Muzeului Municipal.

5. Dacă nu se poate aștepta studierea din nou a chestiunii, prin Comisiunea Istorico-Artistică a Municipiului, care urmează a se înființa, Comisiunea este de părere să se dispue ca dărâmarea să se facă metodic, pentru a se da posibilitatea arhitecților Primăriei Municipiului și ai Comisiunii Monumentelor Istorice să desăvârșească cercetările începute pentru completa cunoaștere a monumentului. (Tem. Nr. 695/1943).

Se aprobă referatul d-lui Horia Teodoru, prin care se cere a se interveni la Primăria Municipiului pentru înființarea Comisiunii Istorico-Artistice, cerută de regulamentul de construcții și alinieri.

La înființarea acestei Comisiuni, se va întocmi un memoriu privitor la degajarea și restaurarea monumentelor istorice din Capitală,

luând ca normă de plecare memoriul d-lui arhitect N. Ghika, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice. (Tem. Nr. 782/1943).

Se aprobă avizul Subcomisiunii cu privire la zona liberă și la plantarea talusului din jurul zidurilor de împrejmuire ale Mănăstirii Plumbuita.

Se aprobă referatul d-lui Victor Brătulescu, privitor la exproprierea cerute încă din 1940 pentru degajarea Bisericii Domnești din Curtea de Argeș. (Tem. Nr. 708/1943).

Se aprobă raportul d-lui profesor C. Daicovici, cu privire la reparația Bisericii din Barul Mic (Bârâșor) județul Hunedoara. Un arhitect al Comisiunii va merge la fața locului. (Tem. Nr. 676/1943).

La repartitia fondului pentru lucrările exercițiului bugetar în curs, se va avea în vedere raportul d-lui profesor C. Daicovici atât pentru continuarea cercetărilor și săpăturilor arheologice în Transilvania și Banat, cât și pentru acoperirea cheltuelilor curente ale biroului.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică dela 19 Martie până la 9 Aprilie 1943.

1. Se aprobă devizul însoțit de analiza de prețuri cu prețurile unitare de 1.500 lei și 5.081 lei, pentru completarea zugrăvelilor în pronaos și tinda bisericii episcopale din Huși. (Tem. Nr. 400/1943).

2. Se aprobă caietul de sarcini întocmit de d-l Pictor Ion Mihail pentru curățirea și reparația picturii bisericesti din Biserica Sf. Ștefan Călărăși din București, procedându-se cu mare atenție la scoaterea la iveală a vechilor zugrăveli în frescă. (Tem. Nr. 2.355/942).

3. Se aprobă majorarea la 450.000 lei, a devizului de consolidare după cutremur, a Bisericii Leurdeni, județul Ilfov. (Tem. Nr. 467/1943).

4. Se aprobă modificarea articolelor 21 și 31 întocmită de d-l arhitect Em. Costescu la devizul de 2.100.000 lei, pentru consolidarea după cutremur, a Bisericii fostei Mănăstiri Cotroceni. (Tem. Nr. 2.822/1942).

5. Se aprobă devizul de 1.400.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu pentru restaurarea Bisericii Stelea-Târgoviște. (Tem. Nr. 553/1943).

6. Se aprobă majorarea devizului la 3.600.000 lei, pentru restaurarea Schitului Strâmba-Gorj. (Tem. Nr. 3.166/1942).

7. Se aprobă devizul 250.000 lei, întocmit de d-l arhitect Becu pentru lucrări de consolidare după cutremur la Biserica Mănăstirii Viforâta jud. Dâmbovița. (Tem. Nr. 175/1943).

8. Se aprobă majorarea la 1.375.000 lei, a devizelor de restaurare, întocmite de d-l arhitect Em. Costescu pentru Cetatea Hotin. (Tem. Nr. 366/1943).

9. Se aprobă majorarea la 1.200.000 lei a devizului de consolidare și restaurare, după cutremur, a Bisericii fostei Mănăstiri Dealul, județul Dâmbovița. (Tem. Nr. 366/1943).

10. Se aprobă devizul de 1.600.000 lei, trimis de Parohia Brebu-Prahova cu modificările aduse de d-l arhitect Șt. Balș, urmând a se interveni la Minister pentru fondurile necesare. (Tem. Nr. 482/1943).

11. Se aprobă lucrările suplimentare cerute de Sf. Mănăstire Predeal, în condițiile cuprinse în referatul d-lui arhitect Șt. Balș. (Tem. Nr. 448/1943).

12. Se aprobă majorarea la 2.000.000 lei, a devizului pentru restaurarea clopotniței Sfintei Patriarhii (Tem. Nr. 346/1943).

13. Se aprobă lucrările, în valoare de 76.000 lei, executate la Mănăstirea Dintr'un Lemn, cu rezervele cuprinse în referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 488/1943).

14. Se aprobă planurile, devizul de 2.600.000 lei, pentru restaurarea clopotniței și a clădirii anexe dela Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 505/1943.)

15. Se aprobă devizul de 800.000 lei, cu modificările aduse de d-l arhitect Șt. Balș, pentru restaurarea bisericii Sf. Ioan din Târgu-Ocna, județul Bacău. (Tem. Nr. 503/1943).

16. Se aprobă devizul de 110.000 lei, întocmit de d-l arhitect I. L. Atanasescu, pentru consolidarea și restaurarea Bisericii Sf. Ioan Sebastian din Craiova, cu precizările cuprinse în referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 489/1942).

17. Se aprobă planurile și devizul de 850.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru consolidarea după cutremur, a bisericii parohiale Sf. Nicolae din satul Cârpeniș, comuna Găiseni, județul Dâmbovița. (Tem. Nr. 3.042/1942).

18. Se aprobă devizul de 340.000 lei, trimis de Parohie și întocmit de Serviciul tehnic comunal și referatul d-lui arhitect Șt. Balș, pentru restaurarea învelitoarei Bisericii Catedrale — Domneasca — din Bârlad. (Tem. Nr. 516/1943).

19. Se aprobă executarea lucrărilor suplimentare la Biserica Stavropoleos, Parohia urmând a comunica O.C.L.-ului rezultatul tratării prin bună învoială. (Tem. Nr. 622/1943).

20. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie, pentru lucrări în valoare de 185.950 lei, la Biserica Mavrogheni București. (Tem. Nr. 606/1943).

21. Se aprobă referatul d-lui arhitect Em. Costescu, relativ la lucrările în curs de executare la Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 663/1943).

22. Se aprobă referatul și devizul descriptiv întocmite de d-l arhitect Em. Costescu, relativ la lucrările dela Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 684/1943).

23. În privința cafasului Bisericii Mănăstirii Plumbuita, se va lua o hotărâre numai după ce se va completa cercetarea asupra interiorului bisericii. (Tem. Nr. 666/1943).

24. Se aprobă memoriul întocmit de d-l arhitect șef Horia Teodoru, relativ la lucrările de sistematizare din jurul Mănăstirii Plumbuita, adăogându-se că se va rezerva o zonă în formă liberă de cel puțin 300 m și arătându-se cum va fi plantată. (Tem. Nr. 596/1943).

PROCES-VERBAL Nr. 9

Sedința din 16 Aprilie 1943 a Comitetului de redacție al Buletinului

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu, H. Teodoru, I. D. Ștefănescu.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

Suntem de părere a se publica în Buletin o notă redacțională utilă eventualilor colaboratori, câteva linii la sfârșitul Buletinului.

Institutul francez va primi publicațiile Comisiunii, în schimbul colaborării la traducerile rezumatelor articolelor.

Indicele volumului de sub tipar îl va face d-l Sacerdoțeanu ca probă.

Pentru postul de bibliotecar se propune d-ra Elena Zara, care va fi transferată din învățământ.

Articolele de Buletin, Comunicări, recenzii, etc. vor fi comunicate din vreme Comitetului de redacție.

Se va publica o notiță pentru colaboratori.

Pentru Huși, d-l I. D. Ștefănescu poate da la față locului dispozițiuni pentru începerea picturii.

PROCES-VERBAL Nr. 10

Ședința din 19 Mai 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, A. Verona, V. Ștephănescu, Pr. N. Popescu, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare.

Se discută repartitia fondului bugetar pe exercitiul 1943—1944, pus la dispoziția Comisiunii, prin bugetul Ministerului Culturii Naționale pentru restaurări, cercetări, publicații și săpături arheologice.

Se hotărăște să se ceară Muzeului de Antichități ca domniile arheologi cari au primit, din fondurile Comisiunii, sume pentru cercetări, să depună rapoarte cuprinzătoare asupra celor descoperite odată cu actele justificative pe care le va viza Comisiunea.

Se va interveni pe lângă Mitropolia Olteniei, arătându-se că o seamă de profesori germani, însoțiți de d-l director al Muzeului Brukenthal din Sibiu, au vizitat Mănăstirile Hurezi și Bistrița din județul Vâlcea și au rămas neplăcut impresionați de lipsa de spirit gospodăresc, pe care au constatat-o la aceste mănăstiri.

Se dă delegație d-lui pictor I. Mihail pentru supravegherea restaurării picturii Bisericii Buzeștilor din Stănești-Vâlcea, d-lui arhitect Sterie Becu pentru organizarea Muzeului din Târgoviște și d-lui arhitect Em. T. Costescu pentru supravegherea lucrărilor de restaurare dela Mănăstirea Plumbuita.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică între 9 Aprilie și 19 Mai 1943

1. Se aprobă situația provizorie Nr. 1 în valoare de 114.144 lei, verificată de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru lucrările de întreținere dela localurile Bisericii Stavropoleosntu din București. (Tem. Nr. 736/1943.

2. Se aprobă devizul de 550.000 lei, întocmit de Serviciul tehnic județean, cu condițiile speciale întocmite de d-l arhitect Șt. Balș,

pentru consolidarea, după cutremur, a Bisericii Parohiei Păușești, județul Iași. (Tem. Nr. 704/1943).

3. Se aprobă caietul de sarcini-deviz, în valoare de 420.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru restaurarea zugrăvelilor din Biserica Târca, cu hramul Înălțarea Domnului, din București. (Tem. Nr. 261/1943).

4. Se aprobă caietul de sarcini-deviz, în valoare de 543.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru restaurarea zugrăvelilor din Biserica Scaune-București. (Tem. Nr. 328/1943).

5. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie, în valoare de 1.884.739 lei, întocmit de d-l Arhitect Sterie Becu, pentru lucrările de consolidare, după cutremur, a Bisericii Sf. Gheorghe din Ploești. (Tem. Nr. 788/1943).

6. Se aprobă devizul de 400.000 lei, întocmit de d-l arhitect Șt. Balș, pentru lucrări de restaurare, la Biserica Schitului Hlincea din Iași, prevăzându-se suma, în tabloul anului acesta, pe lângă suma de 83.000 lei, pentru lucrările suplimentare executate după devizul aprobat de Comisiune. (Tem. Nr. 790/1943).

7. Se aprobă devizul de 2.000.000 lei, întocmit de d-l arhitect Șt. Balș, pentru consolidarea și restaurarea Bisericii Sf. Sava din Iași, urmând a se completa cu analiza prețurilor. (Tem. Nr. 537/943).

8. Se aprobă lucrările și procesul-verbal de recepție provizorie, în valoare de 806.395 lei, încheiate de d-l arhitect St. Becu, pentru lucrări de restaurare la Biserica Sf. Gheorghe Vechiu din Ploiești. (Tem. Nr. 789/1943).

9. Se aprobă devizul de lucrări suplimentare în valoare de 93.444 lei, pentru completarea învelitoarei la Biserica Parohiei Băbeni jud. Râmnicu-Sărat, întocmit de d-l V. Moisescu. (Tem. Nr. 723/1943).

10. Se aprobă devizul de 30.000 lei, întocmit de d-l conductor arhitect V. Moisescu, pentru restaurarea clopotniței Sf. Dimitrie din comuna Nucet, Parohia Chiojdeanca, județul Prahova. (Tem. Nr. 786/1943).

11. Se aprobă referatul și devizul de 180.000 lei, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru lucrări de restaurare la Biserica Nicorița din Iași. (Tem. Nr. 588/1943).

12. Se aprobă devizul de 640.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic Județean, completat cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru lucrările de reparație a Bisericii filiale Sf. Ioan

Botezătorul din Popești, Parohia Miclești, județul Vaslui. (Tem. Nr. 742/1943).

13. Se aprobă procesul-verbal de recepție în valoare de 49.995 lei, încheiat de Serviciul Tehnic Județean, pentru lucrări de restaurare la Biserica Tunari, Ilfov. (Tem. Nr. 752/1943).

14. Se aprobă planurile și devizul de 550.000 lei, trimise de Parohie, cu modificările aduse de d-l arhitect Șt. Balș, pentru restaurarea Bisericii Moara Grecilor din Vaslui, județul Vaslui. (Tem. Nr. 619/943).

15. Se aprobă planurile și devizul de 4.886.000 lei, întocmite de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru restaurarea Bisericii Scaune din București. (Tem. Nr. 639/1943).

16. Se aprobă devizul de 500.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic Județean, cu modificarea adusă de d-l arhitect Șt. Balș pentru restaurarea Bisericii Sf. Dumitru din Bârlad. (Tem. Nr. 726/1943).

17. Se aprobă referatul d-lui arhitect Em. Costescu, relativ la lucrările în curs de execuție, dela Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 799/1943).

18. Se aprobă devizul descriptiv, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu, pentru restaurarea învelitoarei de șită a Bisericii Cotmeana din județul Argeș. (Tem. Nr. 713/1943).

19. Se aprobă devizul de 150.000 lei, întocmit de d-l Arhitect Șt. Becu, pentru lucrări de întreținere la Biserica Bătușari din Curtea de Argeș. (Tem. Nr. 812/1943).

20. Se aprobă devizul de 750.000 lei, întocmit de d-l arhitect Șt. Balș, pentru lucrări de restaurare care se vor prevedea în tabloul anului curent, la Mănăstirea Cetățuia din Iași. (Tem. Nr. 824/1943).

21. Se aprobă planurile revizuite, pentru clopotnița Mănăstirii Plumbuita, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, după urmele găsite la fața locului. (Tem. Nr. 505/1943).

22. Se aprobă începerea neîntârziată a lucrărilor în valoare de 299.244 lei, pentru acoperirea Bisericii Arbora, din fondul pentru conservarea monumentelor istorice și înzestrarea mănăstirilor din Bucovina. (Tem. Nr. 804/1943).

23. Se aprobă planurile modificate, după dispozițiile date pentru stranele Bisericii Sfântul Gheorghe Nord, din orașul Focșani. (Tem. Nr. 665/1943).

24. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la continuarea lucrărilor la Biserica Parohiei Cașin II, județul Bacău. (Tem. Nr. 814/1943).

25. Se vor da dispozițiuni ca să nu se tencuiască zidăria de umplutură, nou executată în arcadele fostelor chilii dela fosta Mănăstire Cotroceni, pentru a se păstra evidența provizoratului. (Tem. Nr. 817/1943).

26. Se aprobă proiectul distribuției încăperilor din corpul dependințelor de pe latura Nord a incintei Conacului Goleștilor, întocmit de Institutul Național al Cooperăției. (Tem. Nr. 816/1943).

27. Se aprobă referatul, planurile și devizul de 880.000 lei, întocmite de d-l arhitect St. Becu, pentru lucrări de restaurare la Biserica ortodoxă română din Comuna Colun, județul Făgăraș. (Tem. Nr. 242/1943).

28. Se aprobă situația definitivă cu modificările aduse de d-l arhitect Ștefan Balș, în valoare de 295.782 lei și procesul-verbal de recepție al lucrărilor de consolidare la Biserica Sf. Sava din Iași. (Tem. Nr. 867/1943).

29. Se aprobă referatul d-lui arhitect Em. Costescu, relativ la lucrările în curs la Mănăstirea Plumbuita, făcându-se răspunzătoare antrepriza de neurmărire. (Tem. Nr. 891/1943).

30. Se aprobă devizul de 200.000 lei, trimis de parohie, cu modificările aduse de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru lucrul de restaurare la Biserica filială Sf. Ilie din Iași. (Tem. Nr. 851/1943).

31. Se aprobă proiectul întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru acoperișul clopotniței și majorarea devizului la suma de 1.860.000 lei, pentru lucrări de restaurare la Mănăstirea Pângărați, județul Neamț. (Tem. Nr. 644/1943).

32. Se aprobă devizele întocmite de d-l arhitect St. Becu, pentru lucrări de restaurare și întreținere la Mănăstirile Văratec și Agapia, județul Neamț, în valoare de 3.000.000 lei. (Tem. Nr. 841/1943).

33. Se aprobă devizul descriptiv, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu, pentru restaurarea Bisericii Bârlogu, județul Argeș. (Tem. Nr. 751/1943).

34. Se aprobă proiectul remizei de lângă dependințele restaurate ale Conacului Goleștilor din Golești, trimis de Institutul Național al Cooperăției. (Tem. Nr. 810/1943).

35. Se aprobă devizele întocmite de d-l arhitect Șt. Balș, în valoare de 5.590.000 lei, pentru lucrările de restaurare necesare fostei Mănăstiri Golia din Iași. (Tem. Nr. 902/1943).

36. Se aprobă devizul de 3.300.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru lucrări de restaurare la Biserica fostei Mănăstiri Cotroceni. (Tem. Nr. 973/1943).

37. Se aprobă ca lucrările exterioare noi, de zugrăveli ale pereților clădirii de lângă Biserica Stavropoleos, să se facă sub controlul Comisiunii. (Tem. Nr. 872/1943).

38. Se aprobă ca stricăciunile cauzate de cutremur să fie plătite pentru restaurarea completă, de comitetul Parohial iar restul degradărilor ivite în cursul anului de întreținere să fie executate de d-l Pictor Troteanu, în contul lucrării, la biserica catedrală din Orhei. (Tem. Nr. 2.498/1942).

39. Se aprobă devizul de 280.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu și devizul de 80.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru consolidarea după cutremur și pentru restaurarea picturii, la Biserica din comuna Corlătești, județul Prahova. (Tem. Nr. 977/1943).

40. Se aprobă proiectul întocmit de d-l arhitect St. Becu, pentru construirea din nou a unei locuințe de paznic lipit de Muzeul din Târgoviște, amenajându-se însă și un loc pentru cămară. (Tem. Nr. 536/1943).

41. Se aprobă lucrările suplimentare cerute de Sf. Mănăstire Negru-Vodă din Câmpulung-Muscel, în condițiile speciale, redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 942/1943).

42. Se aprobă devizul modificat în valoare de 135.400 lei, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu, pentru consolidarea după cutremur a Bisericii Sf. Gheorghe din comuna Armășești județul Ialomița. (Tem. Nr. 920/1943).

43. Se aprobă devizul de 890.000 lei, întocmit de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea Bisericii Domnești Sf. Apostoli Petru și Pavel din Ploiești. (Tem. Nr. 576/1943).

44. Se aprobă devizul de 680.000 lei, întocmit de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru lucrări de întreținere ce se vor face din fondurile Parohiei la Biserica Sf. Treime din Prașca-Năeni, județul Buzău. (Tem. Nr. 995/1943).

45. Se aprobă devizul de 640.000 lei, întocmit de serviciul tehnic județean, cu modificările aduse de d-l arhitect șef Horia Teodoru,

pentru restaurarea bisericii de lemn Sf. Ioan Botezătorul, filiala Popești, Parohia Miclești, județul Vaslui. (Tem. Nr. 980/1943).

46. Se aprobă devizul cu prețurile fixate de Serviciul Tehnic Județean, în valoare de 650.000 lei, pentru fosta stăreție dela Mănăstirea Comana, județul Vlașca, lucrările urmând a se face din fondurile instituției ce o ocupă. (Tem. 947/1943).

47. Se aprobă devizul de 2.700.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu, pentru restaurarea clopotniței și Bisericii Radu Vodă din București. (Tem. Nr. 352/1943).

PROCES-VERBAL Nr. 11

Ședința din 27 Mai 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *A. Verona, V. Ștephănescu, Pr. N. Popescu, I. D. Ștefănescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare.

D-l Președinte prezintă Comisiunii pe d-l profesor Boldur dela Universitatea din Iași, succesorul regretatului I. Minea, la catedra de Istoria Românilor și pe d-l D. Constantinescu, asistent la aceeași catedră. D-l D. Constantinescu citește memoriul privitor la săpăturile dela Cetatea Neamțului, înfățișând Comisiunii materialul fotografic și schițele luate la fața locului. Lucrările vor continua și se vor subvenționa de Comisiune în măsura posibilităților. Pentru lucrările de consolidare, d-l Horia Teodoru va merge la fața locului pentru a da toate îndrumările tehnice.

Se aprobă, pentru săpături și cercetări arheologice, suma de 2.500.000 lei, care se va pune la dispoziția domnilor arheologi, după ce aceștia vor fi depus raportul cercetărilor întreprinse în anul 1942 cu fondurile date de Comisiune.

Pentru completarea sumei de 13.000.000 lei, la cât se ridică devizul restaurării bisericii Mănăstirii Snagov, Comisiunea rezervă suma de 3.000.000 lei, pe care o va acorda după ce Primăria va cheltui cele zece milioane făgăduite.

D-l pictor I. Mihail va face cuvenitele cercetări în vederea consolidării picturii bolților Bisericii Golia din Iași. Comisiunea va vizita aceste lucrări în cursul lunii Iunie.

Se comunică Primăriei oraşului Aiud că şi castelul şi bastioanele şi zidurile înconjurătoare ale cetăţii sunt monumente istorice.

Se menţine hotărârea comunicată Prefecturii de Gorj cu privire la casa Ecaterinei Teodoroiu din comuna Vădeni, judeţul Gorj. Prefectura poate dispune, pe cale administrativă, menţinerea şi păstrarea acestei case.

Se ia act de procesul verbal întocmit de P. S. S. Episcopul Huşilor, d-l prof. I. D. Ştefănescu, d-l pictor Hornung, relativ la pictura Bisericii Episcopale dela Huşi.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică între 19 Mai şi 27 Mai 1943.

1. Se aprobă devizul de 12.000.000 lei şi proiectul întocmite de d-na arhitect Violetta Popescu-Coteşti, pentru restaurarea Bisericii Buna Vestire din Ploeşti, ce se vor modifica potrivit condiţiilor speciale redactate de d-l arhitect şef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 1.024/943).

2. Se aprobă devizul de 16.400.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru refacerea chiliilor de Nord şi de Sud şi a trapezei din incinta Mănăstirii Plumbuita. (Tem. Nr. 1.064/943.)

PROCES-VERBAL Nr. 12

Şedinţa din 18 Iunie 1943

Preşedinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenţi: *A. Verona, I. D. Ştefănescu, A. Sacerdoţeanu, G. Oprescu, P. Antonescu, Pr. N. Popescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Şedinţa se deschide la orele 11,30. Se citeşte şi se aprobă procesul-verbal Nr. 11 al şedinţei anterioare. Se ia act şi se aprobă avizele Subcomisiunii tehnice, date între 27 Mai şi 18 Iunie 1943.

Asupra răspunsului Muzeului de Antichităţi Nr. 225/1943, înregistrat sub nr. 1.264/1943, Comisiunea aprobă să fie întrebat şi d-l D. Berciu dacă înţelege să se încadreze în activitatea ştiinţifică a Muzeului de Antichităţi, în care scop i se comunică, în copie adresa răspuns a Muzeului de Antichităţii. (Tem. Nr. 1.264/1943).

Se ia act de adresa nr. 227/1943 a aceluiaşi Muzeu, cu privire la justificarea sumelor acordate pentru săpături şi cercetări şi a rapoartelor anuale ale cercetărilor arheologice.

Actele justificative vor fi verificate și vizate de Muzeul de Arhitectură, după care vor fi trimise Ministerului pentru descărcare, prin Comisiune.

D-l profesor C. Daicovici va fi rugat să refere Comisiunii asupra raportului d-lui I. Berciu, directorul Muzeului regional din Alba-Iulia, prin care cere aprobarea sumei de 50.000 lei, pentru săpăturile din Transilvania, punând de acord această cerere cu programul de cercetări conduse de d-l C. Daicovici și cu sumele primite din partea instituțiilor locale și din partea Comisiunii Monumentelor Istorice.

Se răspunde d-lui Al. Tzigara-Samurcaș, că pietrele mormântale ale ctitorilor Bisericii Mănăstirii Ciorogârla-Samurcășești, se găsesc așezate la locul lor, lucru constatat de delegatul Comisiunii care a fost la fața locului.

Se recomandă Ministerului cererea de numire în postul de arhitect a d-lui Traian Chițulescu, absolvent al Facultății de Arhitectură din București.

Se va cerceta din nou chestiunea restaurării picturii Bisericii Stănești-Lungești, județul Vâlcea.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică dela 27 Mai la 18 Iunie.

1. Se aprobă lucrările suplimentare constatate la fața locului de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru consolidarea Bisericii Mănăstirii Snagov. (Tem. Nr. 1179/1943).

2. Se aprobă referatul d-lui arhitect Em. T. Costescu și devizul de 470.000 lei, întocmite de d-l arhitect I. L. Atanasescu, pentru refacerea învelitoarei caselor chiliilor Mănăstirii Tismana. (Tem. Nr. 1.079/1943).

3. Se aprobă majorarea devizului dela 450.000 lei la 1.400.000 lei, pentru lucrări de consolidare la Biserica Precista din Galați. (Tem. Nr. 1.167/1943).

4. Se aprobă proiectul de beton armat întocmit de Serviciul Tehnic Județean, pentru repararea Bisericii Parohiei Glăvănești, jud. Tecuci. (Tem. Nr. 1.069/1943).

5. Se aprobă devizul de 160.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ioan Atanasescu, pentru restaurarea Bisericii Parohiei Intorsura, jud. Dolj, cu completările aduse de d-l arhitect șef Horia Teodoru. (Tem. Nr. 1.102/1943).

6. Se aprobă situațiile definitive, de 420.000 lei, de 200.000 lei și de 24.545 lei, pentru lucrări executate la Mănăstirea Cetățuia și de 80.000 lei, de 60.000 lei și de 110.057 lei, pentru lucrări executate la Schitul Hlincea. (Tem. Nr. 913/1943).

7. Se aprobă proiectul de detaliu pentru profilul în piatră, al soclului Bisericii Ienii din București. (Tem. Nr. 1.112/1943).

8. Se aprobă proiectul și devizul de 53.400 lei, trimise de Parohie pentru schela clopotelor Bisericii Sf. Ioan Botezătorul din Iași, cu modificările aduse de d-l arhitect Ștefan Balș, cu rezerva verificării, la fața locului, a așezării fermelor. (Tem. Nr. 1.060/1943).

9. Se aprobă planurile releveului și proiectului de restaurare, cu devizul de 7.340.000 lei, întocmite de d-l arhitect conductor V. Moisescu, pentru Biserica vechei clopotnițe și incinta fostei Mănăstiri Soveja, jud. Putna. (Tem. Nr. 1.001/1943).

10. Se aprobă situația lucrărilor efectuate, în valoare de 79.682 lei, întocmită de d-l arhitect Em. T. Costescu la Biserica fostei Mănăstiri Comana, jud. Vlașca. (Tem. Nr. 743 și 818/1943).

11. Se aprobă caietul de sarcini deviz, întocmit de d-l pictor I. Mihail, în valoare de 430.000 lei, pentru restaurarea picturii bisericii cu hramul Intrarea în Biserică (Bătușari) din Curtea de Argeș. (Tem. Nr. 957/1943).

12. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la utilizarea încăperilor ce se vor restaura la Mănăstirea Plumbuita și la fotografierea documentară a cercetărilor ce se fac la această Mănăstire. (Tem. Nr. 1.217/1943).

13. Se aprobă referatul și devizul de 270.000 lei, întocmite de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru lucrări de restaurare la Biserica Icoanei din București, Parohia urmând să comunice Comisiunii, rezultatul cercetării făcute la fața locului asupra lucrărilor executate până acum. (Tem. Nr. 1.056/1943).

14. Se aprobă devizul de 165.946 lei, trimis de Sf. Mănăstire Dintr'un Lemn, completat cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru, procedându-se de urgență la executarea lucrărilor. (Tem. Nr. 1.185/1943).

15. Se aprobă devizul de 420.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru consolidarea și restaurarea vechiului zid de incintă dela Facultatea de Medicină din Iași. (Tem. Nr. 466/1943).

16. Se aprobă majorarea devizului la suma de 1.930.000 lei, pentru lucrări de restaurare la Biserica lui Ștefan cel Mare din Baia. (Tem. Nr. 1.140/1943).

17. Se aprobă devizul de 520.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic Județean, cu completările aduse de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea vechiului pod de piatră de lângă Ștefănești, jud. Botoșani. (Tem. Nr. 1.120/1943).

18. Se aprobă și se achită din fondul dat de Comisiune suma de 320.155 lei, reprezentând situația provizorie Nr. 1 a lucrărilor de consolidare la biserica Mănăstirei Snagov. (Tem. Nr. 1.213/1943).

19. Se aprobă executarea soclului din piatră de Măgura, la biserica Sf. Nicolae din Băneasa, după devizul de 580.000 lei, întocmit de d-l arhitect Sterie Becu. (Tem. Nr. 1.234/1943).

20. Se aprobă planurile, referatul și devizul de 957.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea bisericii parohiale Adormirea Maicii Domnului din Comuna Voetin, jud. Râmnicu-Sărat. (Tem. Nr. 866/1943).

21. Se aprobă procesul-verbal de recepție, în valoare de 290.000 lei și de 50.157 lei, încheiat de d-l arhitect Sterie Becu, pentru lucrări de restaurare la Casa Parohială Muzeu dela Biserica Stavropoleos din București. (Tem. Nr. 1.009/1943).

22. Se aprobă devizele de 1.400.000 lei, de 960.000 lei și de 2.700.000 lei, trimise de parohie, pentru restaurarea după planurile aprobate de Comisiune, Bisericii « Apostol » din București. (Tem. Nr. 354/1943).

23. Se aprobă raportul scris de d-l arhitect profesor Petrescu, și referatul d-lui arhitect Horia Teodoru, referitor la lichidarea lucrărilor de restaurare dela Biserica Icoanei din București. (Tem. Nr. 1.241/1943).

24. Se aprobă modificarea devizului de 2.600.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru restaurarea clopotniței și a casei anexă dela Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 1.261/1943).

25. Se aprobă devizul suplimentar de 390.660 lei, trimis de parohie pentru restaurarea stăreției și a clopotniței dela Mănăstirea Negru Vodă din Câmpulung Muscel. (Tem. Nr. 1.227/1943).

26. Se aprobă procesul-verbal de recepție, în valoare de 104.500 lei, încheiat de delegatul Serviciului tehnic județean, pentru lucrările

de restaurare dela biserica parohiei Cornu de Sus, jud. Prahova. (Tem. Nr. 1.210/1943).

27. Se aprobă planurile și devizul de 700.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea bisericii de lemn Cuvioasa Paraschiva din comuna Cândești-Vale, jud. Dâmbovița. (Tem. Nr. 2.908/1943).

28. Se aprobă majorarea la 1.930.000 lei, a devizului de restaurare a bisericii parohiei Ștefan cel Mare din Baia, jud. Baia. (Tem. Nr. 1.140/1943).

29. Se aprobă devizul de 135.000 lei, trimis de parohie, completat cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru repararea bisericii din parohia Pădureni-Turda. (Tem. Nr. 1.263/1943).

30. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la lucrările ce Guvernământul Bucovinei urmează a le face la monumentele istorice, urmând a se face cercetări urgente la fața locului. (Tem. Nr. 1.316/1943).

31. Se aprobă, în principiu, devizul de 125.000 lei, întocmit de d-l arhitect I. L. Atanasescu, pentru restaurarea învelitoarei de olane a bisericii Mănăstirii Bucovăț Dolj, urmând ca să-l completeze cu lămuririle cerute de serviciul tehnic, asupra motivelor de degradare ale acoperișului existent. (Tem. Nr. 1.286/1943).

32. Se aprobă devizele de 150.000 lei și de 140.000 lei, întocmite de d-l arhitect I. L. Atanasescu, pentru restaurarea bisericii și a bolniței Mănăstirii Brâncoveni. (Tem. Nr. 1.287/1943).

33. Se aprobă devizul de 1.250.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu, pentru restaurarea bisericii Brădești, jud. Dolj. (Tem. Nr. 1.288/1943).

34. Se aprobă caietul de sarcini-deviz de 110.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea zugrăvelilor muzeului bisericii Stavropoleos. (Tem. Nr. 879/1943).

35. Se aprobă majorarea devizului la suma de 7.690.000 lei, pentru restaurarea biserici vechi și zidirea din nou a unei clopotnițe și a unei săli de consiliu, la biserica parohială Sf. Treime din comuna Viforâta, jud. Dâmbovița. (Tem. Nr. 1273/1943).

36. Se aprobă devizul întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu, în valoare de 600.000 lei, la biserica Stavropoleos din București. Tem. Nr. 936/1943.

PROCES-VERBAL Nr. 13

Ședința din 2 Iulie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membrii prezenți: *P. Antonescu, Pr. N. Popescu, V. Ștephănescu, I. D. Ștefănescu, A. Verona, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare. Se ia act și se aprobă avizele date de Subcomisiunea Tehnică.

Se mulțumește d-lui Ministru de Finanțe, pentru creditul de 5 milioane lei, acordat pentru restaurarea caselor dela Mănăstirea Negru-Vodă din Câmpulung și pentru biserica Stelea din Târgoviște.

Pentru întocmirea devizului și a planurilor de restaurare ale bisericii Stelea, se va delega d-l arhitect Sterie Becu. D-sa va merge în cel mai scurt timp la Târgoviște și în vederea organizării Muzeului.

Se intervine la Ministerul Justiției, pentru lucrările de restaurare dela clopotnița Mănăstirii Galata.

Se ia act și se aprobă referatul d-lui pictor I. Mihail, privitor la restaurarea picturii bisericii Golia din Iași, ale cărei lucrări au fost cercetate la fața locului de d-l Președinte și de însoțitorii d-sale, dela Comisiunea Monumentelor Istorice (Tem. Nr. 1.500/943).

La adresa Sf. Patriarhii privitoare la un plan general de restaurare, Comisiunea răspunde că o delegație va face o vizită la Mănăstirea Neamț, în a doua jumătate a lunii Iulie. Va fi avizat și d-l D. Constantinescu, pentru a fi la Cetatea Neamțului, unde se vor cerceta săpăturile și cercetările întreprinse de d-sa.

Biserica din Pochidia, județul Tutova, se declasează dintre Monumentele istorice, atrăgându-se atenția preotului paroh asupra nerespectării dispozițiilor date de Comisiune (Tem. Nr. 1.452/943).

Județele basarabene care țin de Guvernământul Bucovinei, vor intra în supravegherea Secției Cernăuți.

Se mulțumește d-lui general Stavrat pentru grija ce o poartă monumentelor istorice.

Se va întocmi un raport tehnic asupra lucrărilor efectuate în cursul unui an și asupra a celor ce mai rămân de efectuat în anul

următor, urmărindu-se relevarea persoanelor care, având conducerea lucrărilor, au ținut seama de lămuririle și îndrumările date de Comisiune. Se vor menționa acele lucrări care s'au executat fără a se ține seamă de aceste lămuriri și îndrumări.

Mănăstirea Hodoș-Bodrog, va executa lucrările potrivit instrucțiunilor întocmite de Serviciul Tehnic privitoare la reparația învelitorii bisericii.

Dacă vor mai rămânea fonduri disponibile, se va acorda un ajutor mănăstirii Glavacioc (Tem. Nr. 1.365/943).

PROCES-VERBAL Nr. 14

Ședința din 30 Iulie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, Pr. N. Popescu, V. Ștephănescu și A. Verona.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței precedente. Se ia act și se aprobă avizele Subcomisiunii tehnice.

Se aprobă declararea ca monument istoric a casei lui Costache Negri, din comuna Mânjina, județul Covurlui, conform adresei Președenției Consiliului de Miniștri (Tem. Nr. 1.777/743).

Se acordă d-lui D. Berciu 50.000 lei, pentru săpături arheologice.

Se ia act de adresa Nr. 350/943 prin care, muzeul de Antichități, cere fonduri de săpături arheologice pentru d-l Cantacuzino. Cererea fiind tardivă, se va avea în vedere la repartiția fondurilor pe anul viitor (Tem. Nr. 1.779/943).

Se acordă un ajutor de 25.000 lei, pentru lucrările de restaurare dela biserica Bălănești, județul Neamț (Tem. Nr. 1.722/943).

Se ia act de referatul Serviciului Tehnic, privitor la mersul lucrărilor de restaurare, dela biserica mănăstirii Golia din Iași.

Se aprobă darea de seamă întocmită de Serviciul Tehnic asupra lucrărilor de restaurare la bisericile din Oltenia.

Memoriul Înalt Prea Sfințitului Patriarh cu privire la restaurarea bisericii și clădirilor din jurul Mănăstirii Neamțului, se va discuta la fața locului, de o delegație a Comisiunii, care va merge acolo în zilele de 31 Iulie 1 și 2 August a. c.

Se aprobă condițiile speciale întocmite de d-l arhitect Horia Teodoru, pentru învelitorile cu olane.

Se intervine pentru încadrarea d-lui arhitect Chițulescu în gradul său din corpul tehnic, odată cu numirea în postul dela Comisiune.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică dela 18 Iunie până la 30 Iulie.

Se va avea în vedere pentru anul viitor, cererea de ajutor a Parohiei Ștefan cel Mare din Baia (Tem. Nr. 1.466/943).

1. Se aprobă caietul de sarcini deviz în valoare de 33.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrările de consolidare și reparare ale picturii din pridvorul bisericii fostei Mănăstiri Pantelimon din București (Tem. Nr. 1.117/943).

2. Se aprobă caietul de sarcini deviz în valoare de 540.000 lei, întocmit de d-l Pictor I. Mihail, pentru lucrările de restaurare ale zugrăvelilor Bisericii Brădești, județul Dolj (Tem. Nr. 603/943).

3. Se aprobă referatul și condițiile speciale întocmite de d-l Horia Teodoru, în privința refacerii clopotniței, prin care cere execuția în prealabil a turlei pantocratorului cu material permanent. Biserica Cișmeaua Mavrogheni București (Tem. Nr. 1.290/943).

4. Se aprobă referatul d-lui arh. Ștefan Balș, prin care se autorizează începerea lucrărilor la biserica Sf. Ștefan din Iași, conform devizului de 660.000 lei, în afara art. privitoare la dărâmări și la trotuar (Tem. Nr. 1.333/943).

5. Se aprobă referatul și condițiile speciale referitoare la lucrările dela biserica Burdujeni Târg, județul Suceava, întocmite de d. arh. Șt. Balș (Tem. Nr. 1.358/943).

6. Se aprobă referatul și dispozițiile date pe șantier pentru lucrările dela bis. Mănăstirii Snagov, județul Ilfov, întocmite de d-l arh. Ștefan Balș (Tem. Nr. 1.360/943).

7. Se aprobă referatul și dispozițiile date pe șantier pentru lucrările dela biserica Golia Iași, întocmite de d. arh. Ștefan Balș precum și devizul de 134.000 lei, pentru lucrări de consolidare, întocmit de d-l inginer Luigi Cora (Tem. Nr. 1.359/943).

8. Se aprobă referatul și devizul de 130.000 lei, întocmite de d-l Moisescu, pentru lucrări suplimentare la bis. Pădureni II Vărsătura, județul Putna (Tem. Nr. 1.323/943).

9. Se aprobă referatul d-lui arh. Teodoru și condițiile speciale întocmite de d-l Moisescu, pentru executarea din nou a zidăriei

absidei altarului bis. Catane Ciești, județul Argeș (Tem. Nr. 1312/943).

10. Se aprobă referatul d-lui arh. Ștefan Balș, prin care se cere înaintarea către Eforia Mănăstirilor Inzestrate, spre descărcare a actelor justificative de 218.887 lei și Procesul-Verbal de recepție a lucrărilor dela Mănăstirea Pângărați, județul Neamț. De asemeni se vor comunica Stăreției, indicații asupra lucrărilor procedate (Tem. Nr. 1.250/943).

11. Se aprobă devizul în valoare de 214.000 lei, trimis de Parohia Bisericii din Comănești, județul Suceava și condițiile speciale întocmite de d-l arh. Horia Teodoru (Tem. Nr. 1.331/943).

12. Se aprobă referatul și devizul, întocmite de arh. Ștefan Balș, pentru Mitropolia Veche din Iași, în valoare de 250.000 lei. Se cere trecerea monumentului pe ordinea de zi a primei ședințe a Comisiunii Monumentelor Istorice, pentru acordarea fondului (Tem. Nr. 1.465/943).

13. Se aprobă planurile și devizul, ambele modificate de d-l arh. H. Teodoru, pentru bis. Sf. Adormire din Satulung, județul Brașov, în valoare de 330.200 lei (Tem. Nr. 1.441/943).

14. Se aprobă Procesul-Verbal de recepție în valoare de 438.622 lei, pentru lucrări executate la turla bisericii Mântuleasa București, cu referatul d-lui arh. St. Becu (Tem. Nr. 1.422/943).

15. Se aprobă procesul-verbal de recepție în valoare de 113.036 lei, pentru lucrări de întreținere executate la bis. Mântuleasa București, cu referatul d-lui arh. St. Becu (Tem. Nr. 1.423/943).

16. Se aprobă devizul în valoare de 1.000.000 lei, întocmit de arh. Ștefan Balș, pentru reparația bisericii Mănăstirii Râșca, județul Baia. Se aprobă reparația chiliilor existente conform devizului aprobat. Nu se aprobă proiectul pentru refacerea fostei stăreții distruse de incendiu. Se cere grăbirea execuției acestui proiect de către Serviciul Tehnic al Comisiunii Monumentelor Istorice (Tem. Nr. 1.228 și 549/943).

17. Se aprobă referatul d-lui arh. St. Becu, asupra legăturilor de fier existente la biserica Episcopiei Buzăului, prin care se specifică menținerea lor, contrar cererii d-lui arh. Popovici, care propune înlocuirea lor (Tem. Nr. 1.023/943).

18. Se aprobă devizul în valoare de 749.236 lei, modificat de d. arh. Șt. Balș, pentru lucrări la biserica din Movilița, județul Putna (Tem. Nr. 1.345/943).

19. Se aprobă devizul în valoare de 777.660 lei, cu instrucțiunile adaose de d. arh. H. Teodoru, pentru reparația bisericii din Geaca, județul Cluj-Turda. Se cere păstrarea dispoziției stâlpilor pridvorului, care în relevu nu corespunde cu realitatea (Tem. Nr. 3.341/943).

20. Se aprobă devizul în valoare de 71.000 lei, întocmit de d-l conductor arh. V. Moiescu, pentru biserica din Diculești, județul Vâlcea (Tem. Nr. 667/943).

21. Se aprobă devizul de 1.120.000 lei, trimis de Parohia Izvoarele, com. Domnița Maria, județul Bacău, cu modificările făcute de d-l arh. Șt. Balș (Tem. Nr. 1.326/943).

22. Se aprobă devizul de 800.000 lei, trimis de Mănăstirea Râșca, județul Baia, cu modificările făcute de d-l arh. Șt. Balș (Tem. Nr. 1.372/943).

23. Se aprobă devizul de 65.000 lei trimis de Parohia Plopeni Borzești județul Dorohoi, cu modificările făcute de d-l arh. Șt. Balș (Tem. Nr. 1.275/943).

24. Se aprobă proiectul întocmit de d-l ing. Luigi Cora, în valoare de 514.000 lei, pentru consolidări suplimentare la bis. Golia din Iași și cu referatul d-lui arh. Șt. Balș. Se aprobă cererea de onorar pentru acest studiu de 25.000 lei, la care se va aplica impozitul legal (Tem. Nr. 1.451/943).

25. Se aprobă majorarea la 1.700.000 lei, a devizului de restaurare a bisericii Parohiei Călimănești II, recomandându-se ca să meargă la fața locului un arhitect al Comisiunii (Tem. Nr. 1.294/943).

26. Se aprobă referatul și proiectul pentru ferestrele de piatră dela biserica fostei mănăstiri Plătărești, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu (Tem. Nr. 1.421/943).

27. Se aprobă devizul de 2.179.843 lei, trimis de parohie pentru restaurarea bisericii Obedeanu din Craiova, urmând a se prezenta proiectul de restaurare al pridvorului (Tem. Nr. 1.525/943).

28. Se aprobă procesul-verbal de recepție provizorie, a lucrărilor de pictură dela biserica Mântuleasa din București, încheiat de d-l pictor I. Mihail în valoare de 166.000 lei (Tem. Nr. 1.424/943).

29. Se aprobă menținerea proiectului aprobat anterior de Comisiune, pentru restaurarea în formele vechi și fără niciun adaos, a fațadei bisericii Olari din București (Tem. Nr. 1.429/943).

30. Se aprobă devizul de 2.130.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. Costescu, pentru restaurarea bisericii Sf. Treime din Slatina (Tem. Nr. 383/943).

31. Se aprobă devizul de 1.557.300 lei, trimis de parohie pentru restaurarea bisericii Mina Vergu din București, aprobarea pentru licitație, urmând a se cere dela O. C. L. (Tem. Nr. 1.550/943).

32. Se aprobă, în baza planurilor și referatului d-lui arhitect Ștefan Balș, soluția a doua privind restaurarea acoperișului bisericii lui Ștefan cel Mare din Mănăstirea Neamț, jud. Neamț. Este cea mai apropiată de forma inițială și are toate avantajele asupra acoperișului de aramă (Tem. Nr. 1172/943).

33. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la acoperirea termelor din Turnu Severin (Tem. Nr. 1.576/943).

34. Se aprobă instrucțiunile date la fața locului de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru continuarea lucrărilor de restaurare la Curtea Goleștilor din Golești, județul Muscel (Tem. Nr. 1.553/943).

35. Se aprobă proiectul prezentat de Institutul Național al Cooperăției, pentru reconstruirea atenanselor de pe latura Nord, a incintei Curții Goleștilor din Golești, județul Muscel (Tem. Nr. 948/943).

36. Se aprobă referatul și proiectul, ambele întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru refacerea ferestrelor dela absidele Bisericii din Burdujeni (Tem. Nr. 1.554/943).

37. Se aprobă devizul de 64.900 lei, pentru consolidarea după cutremur a bisericii schitului Flămânda Pleșoiu din comuna Galicea, județul Argeș (Tem. Nr. 1.409/943).

38. Se aprobă devizul de 700.000 lei, trimis de parohie, pentru restaurarea bisericii româno-unită din Turda Nouă, cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru (Tem. Nr. 1.567/943).

39. Se aprobă executarea după un plan ce se va prezenta spre aprobare, în condițiunile prevăzute de deviz a rampei scării clopotniței, a pardoselei de ciment mozaicat și a faianței dela biserica Stavropoleos (Tem. Nr. 1.571/943).

40. Se aprobă devizul de 90.000 lei, întocmit de d-l arhitect I. L. Atanasescu, pentru restaurarea bisericii Sf. Ioan Botezătorul din com. Grecești, județul Dolj (Tem. Nr. 1.443/943).

41. Se aprobă planul întocmit de d-na Maria Neamțu Pașcanu și devizul întocmit de d-l arhitect conductor V. Moisescu, pentru Muzeul Cetății Neamțu (Tem. Nr. 1.260/943).

42. Se aprobă devizul de 1.100.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru lucrări urgente de restaurare la fosta mănăstire Zamea Suceava și textul adreselor redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru pentru strângerea fondurilor necesare (Tem. Nr. 1.510/943).

43. Se aprobă instrucțiunile date la fața locului de d-l arhitect șef Horia Teodoru pentru executarea lucrărilor de consolidare dela clopotnița și arhondaricul Mănăstirii din Câmpulung Muscel (Tem. Nr. 1.269/943).

44. Se aprobă devizul de 730.000 lei, trimis de Sfânta Mitropolie a Bucovinei, pentru lucrări de restaurare la Sf. Mănăstire a Sucevei (Tem. Nr. 1.518/943).

45. Se aprobă procesul-verbal în valoare de 115.925 lei, în cheiat de d-l arhitect Sterie Becu, pentru lucrările executate la biserica Manea Brutaru din București (Tem. Nr. 1.415/943).

46. Se aprobă majorarea la 2.500.000 lei, a devizului pentru restaurarea bisericii Sf. Treime din Pitești, jud. Vlașca (Tem. Nr. 1.339/943).

47. Se aprobă înlăturarea turlei de lemn dela biserica Sf. Vineri din Târgoviște, d-l arhitect St. Becu urmând a da indicații scrise și îndrumări verbale la fața locului pentru desăvârșirea lucrării (Tem. Nr. 1.592/943).

48. Se aprobă devizul de 1.000.000 lei, trimis de Eforia Spitalelor Civile din București, pentru repararea tindei bisericii Spitalului Pantelimon, cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru (Tem. Nr. 1.117/943).

49. Se aprobă dosarul întocmit de d-l arhitect șef Horia Teodoru cuprinzând devizul descriptiv, planurile și condițiile speciale pentru terminarea lucrărilor de restaurare la biserica Sf. Treime din Siret (Tem. Nr. 1.316/943).

50. Se aprobă devizul de 670.000 lei și planurile întocmite de d-l arhitect Sterie Becu, pentru refacerea poalei învelitoarei și a ferestrelor de piatră cioplită la biserica Maica Precistă din Ploiești (Tem. Nr. 1.612/943).

51. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la lucrările de restaurare în curs de execuție la biserica mănăstirii Snagov (Tem. Nr. 1.613/943), județul Ilfov.

52. Se aprobă majorarea devizului la suma de 13.000.000 lei, pentru lucrările de restaurare la Biserica Mănăstirii Antim București (Tem. Nr. 1.638/943).

53. Se aprobă sporul de cantitate la zidăria de dărâmat și refăcut la al doilea picior al arcașelor superioare dela clopotnița din Brebu și sporul de preț, cu îndeplinirea formelor legale (Tem. Nr. 1.664/943).

54. Se aprobă referatul, devizul de 1.040.000 lei și extrasul de deviz de 321.176 lei, pentru restaurarea clopotniței brâncovenești, dela Mitropolia din București (Tem. Nr. 1.683/943).

55. Se aprobă devizul caiet de sarcini de 165.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrări de restaurare la zugrăvelile bisericii Sf. Ierarhi din Iași (Tem. Nr. 2.545/943).

56. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la restaurarea bisericii de lemn a schitului Văleni din comuna P.-Neamț (Tem. Nr. 1.602/943).

57. Se aprobă devizul de 48.393 lei, trimis de mănăstire pentru lucrări de întreținere la chiliile mănăstirii Cozia, județul Vâlcea (Tem. Nr. 1.597/943).

58. Se aprobă devizul de 210.000 lei, trimis de parohie pentru lucrări de întreținere la biserica ortodoxă română din Orăștie (Tem. Nr. 1.589/943).

59. Se aprobă devizul de 209.200 lei, trimis de Mănăstire, cu condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru restaurarea sf. Mănăstiri Dintr'un lemn (Tem. Nr. 1.487/943).

60. Se aprobă referatul, planurile și devizul de 291.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Cojești-Belciugatele, județul Ilfov (Tem. Nr. 1.463/943).

61. Se aprobă planurile și condițiile speciale întocmite de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru refacerea clopotniței și restaurarea după cutremur a bisericii din Suseni, județul Tutova (Tem. Nr. 1.709/943).

62. Se aprobă referatul și memoriul, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea completă a fostei mănăstiri din Burdujeni-Târg (Tem. Nr. 1.710/943).

63. Se aprobă proiectul de refacere a picturii bisericii Stolnicul din Târgoviște, în valoare de 114.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic al orașului Târgoviște (Tem. Nr. 1.245/943).

64. Se aprobă referatul d-lui pictor I. Mihail, relativ la lucrările de restaurare ale picturii bisericii din Parohia Petrești, județul Bacău (Tem. Nr. 1.328/943).

65. Se aprobă majorarea la suma de 320.000 lei, a devizului de restaurare a picturii bisericii din Parohia Sâmburești, județul Olt (Tem. Nr. 1.384/943).

66. Se aprobă încheierea Consiliului Parohial al bisericii Curtea Domnească din Târgoviște, pentru angajarea lucrării de restaurare a picturii acelei biserici (Tem. Nr. 1.379/943).

67. Nu se aprobă vernirea picturii bisericii Catedrale din Orhei (Tem. Nr. 1.385/943).

68. Se aprobă proiectul panoului comemorativ al eroilor căzuți pe câmpul de onoare, la bis. Catedrală din Orhei (Tem. Nr. 1.488/943).

69. Se aprobă caietul deviz de sarcini de 40.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrări de pictură la Sf. Mănăstire Pasărea (Tem. Nr. 1.132/943).

70. Se aprobă devizul de 391.520 lei, pentru pictarea în frescă din nou a turlei Pantocratorului bisericii Rângulizi din Târgoviște (Tem. Nr. 1.265/943).

71. Se aprobă angajarea lucrării de restaurare a clopotniței și a bisericii Cotroceni, în baza licitației din 7 Iulie și a avizului favorabil a Direcției licitațiilor Nr. 5.495/943 pe numele Inginerului Dumitru Atanasescu).

72. Se aprobă referatul și proiectul întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș pentru construirea din lemn a clopotniței Bisericii Sf. Treime din Gura Slănicului Târgu-Ocna Bacău, (Tem. Nr. 1.611/943).

73. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la restaurarea bisericii Sf. Voevozi din Pașcani, județul Baia (Tem. Nr. 1.753/943).

74. Se aprobă referatul, planurile și devizul de 550.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru consolidarea și restaurarea bisericii parohiei Joița, județul Ilfov (Tem. Nr. 1.195/943).

75. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la studiile executate de d-na Arhitect Maria F. Pașcanu (Tem. Nr. 1.708/943).

76. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la lichidarea lucrărilor executate la biserica Episcopală dela Curtea de Argeș (Tem. Nr. 1.756/943).

77. Se aprobă devizul de 720.000 lei, trimis de Parohie pentru restaurarea bisericii Serbești județul Neamț, cu completările aduse de Serv. Tehnic (Tem. Nr. 1.682/943).

78. Se aprobă devizul de 270.000 lei, trimis de Parohie, pentru restaurarea bisericii Parohiei Sascut, județul Putna (Tem. Nr. 1.458 din 1943).

79. Se aprobă devizul de 210.000 lei, trimis de Parohie, cu completările Serviciului Tehnic, pentru restaurarea Bisericii Măgura, județul Putna (Tem. Nr. 1.778/943).

80. Se aprobă devizul de 239.800 lei, trimis de Parohie, pentru lucrări de întreținere la biserica Cișmeaua Mavrogheni din București (Tem. Nr. 1.781/943).

81. Se aprobă referatul și memoriul întocmite de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru începerea lucrărilor de restaurare la biserica Dealul, județul Dâmbovița (Tem. Nr. 1.761/943).

82. Se aprobă majorarea devizelor pentru restaurarea bisericii Nașterea Domnului și bisericii Ovidenia din Odobești, județul Putna (Tem. Nr. 1.747/943).

83. Se aprobă devizul de 40.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic județean, pentru lucrări la biserica parohiei Țânțăreni, județul Dolj (Tem. Nr. 1.707/943).

84. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 370.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea zugrăvelilor din Biserica Călimănești, județul Vâlcea, recomandându-se controlarea lucrărilor (Tem. Nr. 1.758/943).

85. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 333.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrări de restaurare la biserica Mântuleasa din București, cu recomandarea de a se executa o bună tenucială pentru frescă (Tem. Nr. 1.587/943).

86. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 360.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea zugrăvelilor bisericii Oțești de Sus, județul Olt (Tem. Nr. 1.352/943).

PROCES-VERBAL Nr. 15

Ședința din 31 Iulie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Delegații Comisiunii Monumentelor Istorice: *P. Antonescu, I. D. Ștefănescu, Ștefan Balș.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

La dorința Inalt Prea Sfințitului Patriarh, subsemnații, intru-
nindu-ne la Mănăstirea Neamțului, în vederea examinării, la

locului a chestiunii unei restaurări generale a acestei mănăstiri, am examinat mai de aproape, în ziua de 31 Iulie, pr Sfinției Sale, am decis, de comun acord, să recomandăm Comisiunii Monumentelor Istorice următoarele:

1. Să se refacă acoperișul bisericii mari a lui Ștefan cel Mare, în forma sa inițială, după planul pe care îl va întocmi, sub direcția d-lui profesor Petre Antonescu, d-l arhitect Ștefan Balș, care va arăta în prealabil, natura și cantitatea materialelor ce urmează a fi întrebuințate la această lucrare, spre a putea fi procurate din vreme.

2. Restaurarea mănăstirii propriu zise, a clădirilor ce constituie incinta ei, se va face, după planurile ce se vor întocmi, sub directă conducere a d-lui profesor P. Antonescu, de Serviciul Tehnic al Comisiunii.

În acest scop se însărcinează de pe acum d-l arhitect Chițulescu, să întocmească releveul clădirilor ce urmează a fi restaurate, rămânând ca, după acest releveu să se întocmească ulterior, planurile de restaurare, iar pentru executarea lucrărilor, Mănăstirea să angajeze un arhitect permanent recomandat de Comisiune.

3. În ceea ce privește clădirea din fața intrării mănăstirii, impropriu numită baptisteriu, ea va fi refăcută potrivit necesităților cărora este destinată și după un plan mai în armonie cu stilul mănăstirii.

4. În vederea necesității unui plan de sistematizare pentru construcțiile viitoare, din jurul Sfintei mănăstiri, s'a convenit, de comun acord cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh, să se angajeze un inginer specializat, din Serviciul Cadastrului, care să întocmească acest plan după indicațiile d-lui profesor P. Antonescu.

5. Cu aceeași ocazie am vizitat și examinat de aproape lucrările de săpături care se întreprind de câțiva ani la Cetatea Neamțului, sub conducerea răpoșatului profesor I. Minea și cu personalul Institutului de Istoria Românilor din Iași, constatând următoarele:

A) Lucrările s'au executat cu grijă și pricepere, obiectele găsite fiind înregistrate cu toată scrupulozitatea științifică și aranjate, deocamdată provizoriu, până la construirea unei clădiri speciale lângă cetate, destinată acestor obiecte, la Școala primară din Tg.-Neamț.

B) Lucrările de săpături vor continua sub direcția d-lui asistent D. Constantinescu. În vederea lor, fondul acordat de 100 mii lei se va majora la 300.000 lei, din disponibilitățile Comisiunii.

C) Pentru consolidarea zidărilor, ca și pentru examinarea lor, mai de aproape, din punct de vedere tehnic și arhitectonic, se însărcinează d-l arhitect Horia Teodoru, ca la fața locului, să arate amănunțit și în scris lucrările ce sunt a se executa.

D) La biserica din Vânători, pe care de asemeni am vizitat-o, am constatat existența unei foarte prețioase icoane asupra căreia ținem să atragem deosebita grijă a autorităților tutelare bisericești, pentru buna și sigura ei păstrare și pentru eventuala ei reproducere în Buletinul Comisiunii Monumentelor Istorice.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică dela 30 Iunie până la 20 Iulie 1943.

1. Se aprobă procesul-verbal de recepție al lucrărilor de restaurare a picturii bisericii parohiale Sf. Ilie din Drăgășani Vâlcea (Tem. Nr. 1.523/943).

2. Se aprobă modificările aduse de d-l arhitect St. Băcu, devizului de 250.000 lei, pentru lucrările dela Mănăstirea Surpatele, jud. Vâlcea (Tem. Nr. 1.845/943).

3. Se aprobă referatul d-lui arhitect St. Becu, relativ la lucrările în curs de execuție la Biserica din Călimănești, Vâlcea (Tem. Nr. 1.844 din 1943).

4. Se aprobă devizul de 700.000 lei, trimis de Parohie pentru lucrări de consolidare și restaurare la Biserica greco-catolică română, din Turda Nouă cu condițiile speciale și după planul rectificat de șeful serviciului Tehnic (Tem. Nr. 1.834/943).

5. Se aprobă devizul de 540.000 lei, trimis de Parohie pentru lucrări de întreținere la biserica Sf. Treime din Pitești, cu modificările aduse de Serviciul Tehnic al Comisiunii (Tem. Nr. 1.654/943).

6. Se aprobă devizul suplimentar de 163.970 lei, trimis de Parohie pentru restaurarea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Cașin II, jud. Bacău (Tem. Nr. 1.766/943).

7. Se aprobă referatul șefului Serviciului Tehnic, relativ la cererea Mănăstirii Tismana, pentru acordarea fondurilor de către Eforia Mănăstirilor Inzestrate (Tem. Nr. 1.767/943).

8. Se aprobă referatul și devizul suplimentar de lucrări de întreținere de 280.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moisescu, pentru Schitul Topolnița, județul Mehedinți (Tem. Nr. 1.478/943).

9. Se aprobă majorarea la 600.000 lei, a devizului de restaurare a bisericii Târca București (Tem. Nr. 1.729/943).

10. Se aprobă referatul d-lui conductor arhitect V. Moisescu, relativ la catapeteasma și porțile de fier dela fosta Mănăstire Gura Motrului, județul Mehedinți (Tem. Nr. 1.478/943).

11. Se aprobă referatul și ordinele de șantier date de d-l arhitect Șt. Balș la fața locului pentru lucrările în curs de executare dela biserica Golia din Iași (Tem. Nr. 1.913/943).

12. Se aprobă ca biserica parohiei Sendriceni Gherghel din județul Dorohoi să se acopere cu șindrilă iar nu cu tablă galvanizată (Tem. Nr. 1.824/943).

13. Pentru aprobarea procesului-verbal de recepție în valoare de 398.000 lei, Sf. Mănăstire Govora va trimite în copie borderoul actelor. Se aprobă în principiu devizul de 1.100.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu, pentru lucrări de restaurare la această mănăstire, d-sa urmând a-l revedea, completa și preciza (Tem. Nr. 1.914/943).

14. Se aprobă restaurarea învelitoarei de șindrilă a bisericii filială Buna Vestire din Parohia Gura Largului, com. Călugăreni, județul Neamț, în condițiile speciale redactate de d-l arhitect șef Horia Teodoru (Tem. Nr. 1.883/943).

15. Se aprobă devizul de 300.000 lei, întocmit de d-l arhitect St. Becu pentru restaurarea bisericii Ruda Bercioiu din jud. Argeș (Tem. Nr. 1.898/943).

16. Se aprobă devizul de 305.000 lei, trimis de Parohie pentru lucrări de restaurare la biserica de lemn Rufeni din Iași cu precizarea că se va face tot posibilul ca învelitoarea să se execute din șindrilă (Tem. Nr. 1.706/943).

17. Se aprobă lucrările și procesul-verbal de recepție al lucrărilor în valoare de 50.000 lei, executate la biserica Parohiei Petru Rareș din Baia, jud. Baia (Tem. Nr. 1.890/943).

18. Se aprobă condițiile speciale pentru scoaterea la iveală a paramentului original al fațadelor bisericii Sfinții Apostoli din Ploești (Tem. Nr. 1.847/943).

19. Se aprobă referatul, ordinele de șantier și devizul suplimentar în valoare de 230.000 lei, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea bisericii din Borzești (Tem. Nr. 1.979/943).

20. Se aprobă devizul suplimentar de 660.000 lei, trimis de Parohie pentru lucrări de restaurare la biserica Jălăboi din Focșani (Tem. Nr. 1.803/943).

21. Se aprobă devizul de 250.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea acoperișului clopotniței bisericii Bărboi din Iași (Tem. Nr. 1.728/943).

PROCES-VERBAL Nr. 16

Ședința din 20 August 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, A. Verona, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Se discută inscripția ce urmează a se așeza pe zidul casei lui Costache Negri, din comuna Mânjina, județul Covurlui. Comisiunea aprobă textul inscripției, însă crede că numele persoanelor din Comitet ar putea să lipsească (Tem. Nr. 2087/943).

Lucrările de restaurare dela mănăstirea Neamț, vor fi executate după planurile ce se întocmesc la Serviciul Tehnic sub direcția d-lui profesor P. Antonescu, așa cum s'a hotărît la fața locului de către delegații Comisiunii, de comun acord cu Inalt Prea Sfințitul Patriarh și cum s'a consemnat în procesul-verbal Nr. 15.

Se aprobă 30.000 lei, pentru inventarul Muzeului Regiunii Porților de Fier din Turnu Severin (Tem. Nr. 2105/943).

Lucrările de restaurare dela biserica ortodoxă din comuna Arpașul de Sus, județul Făgăraș, nu s'au executat după primul plan și deviz aprobate de Comisiune, ci după un alt plan și deviz fără cunoștința acesteia.

Pentru remedierea greșelilor de restaurare, se vor comunica d-lui secretar general Aurel Popa, punctele privitoare la restaurarea bisericii mai sus amintite, cuprinse în referatul d-lui Horia Teodoru (Tem. Nr. 2.074/943).

Cu privire la casa dela Mănăstirea Bistrița, județul Vâlcea, Ministerul Sănătății va fi rugat să trimită Comisiunii planul și devizul spre aprobare. În același sens, se va comunica și Sf. Mitropolii a Olteniei.

Acoperișul dela Mănăstirea Hurezi va fi cercetat, la fața locului, de un arhitect al Comisiunii.

PROCES-VERBAL Nr. 71

*Ședința din 3 Septembrie 1943*Președinte: *Al. Lapedatu.*Membri prezenți: *A. Verona, V. Gb. Ștephănescu.*Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Asupra reparațiilor dela Mănăstirea Glavacioc, Comisiunea aprobă ca mai întâi să se refacă Pantocratorul și să se execute reparațiile bisericii și după aceea să se repare clopotnița și incinta.

Pentru restaurarea Sălii Gotice dela Biserica Trei Ierarhi, Primăria Municipiului Iași va trimite un delegat care să ia înțelegere cu Serviciul nostru tehnic.

Se aprobă avizul Contenciosului cu privire la imobilul, fostă reședință domnească a lui Cuza-Vodă, din str. Lăpușneanu Nr. 37, Iași, prin care se arată că imobilul în chestiune este dat spre folosință, pe timp de zece ani, Ligii Culturale, în conformitate cu jurnalele Consiliului de Miniștri Nr. 479/938 și Nr. 606/941.

Se aprobă angajarea d-lui arhitect D. Dabarlanga pentru lucrările de restaurare dela Mănăstirea Neamțului. D-sa va fi salarizat cu o diurnă lunară egală cu salariul postului de arhitect inspector general cl. I-a. Se recomandă Sf. Patriarhii și Mănăstirii Neamțului angajarea arhitectului menționat, în condițiunile de mai sus.

Se ia act de cererea de renunțare la postul de arhitect la Comisiune, solicitat de d-l arhitect Traian Chițulescu.

Se ia act și se aprobă referatul Nr. 1.536/943 al d-lui Victor Brătulescu, privitor la adresele Mitropoliei Oltenici, prin care se propune a nu se răspunde la adresele menționate, acestea fiind re-
te în termeni necivilizați.

PROCES-VERBAL Nr. 18

*Ședința din 24 Septembrie 1943*Președinte: *P. Antonescu.*Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, A. Verona, V. Ștephănescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu.*Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare.

Luându-se în discuție chestiunea lucrărilor de restaurare dela Mănăstirea Plumbuita, Comisiunea hotărăște să se execute turla pantocratorului. In privința deschiderii pridvorului, a zidului despărțitor dintre naos și pronaos, cum și în privința cafasului, pentru a se lua o hotărîre, Comisiunea va merge la fața locului.

Se va răspunde Primăriei Târgoviște că materialul rezultat din dărîmarea fostului muzeu din curtea Mitropoliei, va fi luat în primire de directorul muzeului local. (Tem. Nr. 2.401/1943).

Se aprobă referatul d-lui arhitect Horia Teodoru, cu privire la constituirea unui consiliu tehnic, sub președinția d-lui inginer-prof. Andreescu-Cale, pentru a se asigura o cât mai bună execuție a restaurării Sălii Gotice din Iași. (Tem. Nr. 2.291/1943).

Lucrările de restaurare la turnul clopotniță dela biserica Sf. Ioan din Piatra-Neamț, se vor executa din fondurile Comisiunii în anul viitor, dacă în acest an nu se găsesc fonduri la alte instituții. (Tem. Nr. 2.381/1943).

Se aprobă propunerea Sf. Mitropolii a Bucovinei de a se decreta monument istoric dealul Crucișor, de pe care legenda spune că Ștefan cel Mare a tras cu arcul. Declararea ca monument istoric a dealului menționat este impusă de starea de degradare, în care a fost adus de Societatea Portland, care extrage marna pentru fabrica de ciment din localitate. (Tem. Nr. 2.236/1943).

Se intervine pe lângă stăreția Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung-Muscel în sensul ca, încăperile de sus să fie destinate pentru arhondaric, camere de primire, muzeu, bibliotecă și arhivă. In niciun caz aceste încăperi nu vor putea fi folosite ca locuință sau orice fel de altă anexă.

Se aprobă propunerile d-lui arhitect Horia Teodoru, ca d-nii arhitecți ai Comisiunii să-l secondeze și să-i dea tot concursul pentru bunul mers al serviciului. (Tem. Nr. 2.380/1943).

Se ia act și se mulțumește Guvernământului Transnistriei pentru propunerea de a construi chiliile dela Mănăstirea Snagov. (Tem. Nr. 2.334/1943).

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică între 20 August și 24 Septemvrie 1943.

1. Se aprobă caietul de sarcini-deviz de 640.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrări de pictură la biserica Stelea din Târgoviște, cu precizarea că fixarea colorilor nu se va face cu vernis

de albuș de ou, ci cu fixativ de pastel din praf de damar și benzină. (Tem. Nr. 1.907/1943).

2. Se aprobă caietul de sarcini-deviz de 592.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea picturii bisericii Sf. Treime din comuna Dârste, jud. Brașov, cu precizarea că în exterior completările să se execute în frescă iar în interior completările parțiale cu caseină sau tempera de ou. (Temeiul Nr. 1.163/1943).

3. Se aprobă caietul de sarcini-deviz de 320.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea picturii în biserică din comuna Grădiștea, jud. Vlașca. (Tem. Nr. 983/1943).

4. Se aprobă proiectul, tabelul materialelor și caietul de sarcini întocmite de d-nii arhitecți Ștefan Balș și Traian Chițulescu, pentru refacerea acoperișului bisericii Mănăstirii Neamțu. (Tem. Nr. 2.220/1943).

5. Se aprobă refacerea întregii bolți dela intrare și facerea unei centuri de zidărie armată în locul celei de beton armat, la absida bisericii fostei Mănăstiri Cotroceni. (Tem. 2.219/1943).

6. Se aprobă devizul de 811.650 lei, trimis de Parohie, completat cu condițiile speciale, redactate de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea bisericii Sf. Nicolae din orașul Botoșani. (Tem. Nr. 2.040/1943).

7. Se aprobă devizul de 795.000 lei, întocmit de Direcția Refacerii din Ministerul Lucrărilor Publice, pentru lucrări de consolidare după-cutremur la biserică Sf. Ilie Gorgani din București. (Tem. Nr. 2.093/1943).

8. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la mersul lucrărilor de consolidare dela biserică Golia din Iași. (Tem. Nr. 2.099/1943).

9. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la mersul lucrărilor de restaurare dela biserică Teodorenii din Burdujeni. (Tem. Nr. 2.098/1943).

10. Se aprobă devizul de 525.000 lei, trimis de parohie cu completările aduse de d-l arhitect Ștefan Balș pentru restaurarea bisericii parohiale Ungheni din jud. Argeș. (Tem. Nr. 1.894/1943).

11. Se aprobă devizul de 400.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru terminarea lucrărilor de restaurare la biserică de lemn din Rădăcinești, jud. Tecuci. (Tem. Nr. 2.059/1943).

12. Se aprobă condițiile speciale redactate de șeful serviciului tehnic, pentru întocmirea devizului de restaurare a bisericii Parohiei Streștești de Jos I, jud. Romanați. (Tem. Nr. 2.070/1943).

13. Se aprobă dispozițiile date de șeful serviciului tehnic relativ la lucrările în curs de execuție la biserica Bucur din Capitală. (Tem. Nr. 2.068/1943).

14. Se aprobă, cu modificările aduse de serviciul tehnic, devizul de 470.747 lei, trimis de Mănăstirea Văratec pentru reparațiile necesare bisericii Sfântul Ioan din acea mănăstire. (Tem. Nr. 1.916/1943).

15. Se aprobă devizul de 800.000 lei și devizul de 750.000 lei, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru lucrări de restaurare la biserică și la zidul de împrejmuire a fostei Mănăstiri Coșula din jud. Botoșani. (Tem. Nr. 1.825/1943).

16. Se aprobă majorarea devizului dela 1.400.000 lei, la 2.600.000 lei, pentru lucrările de restaurare la biserica Stelea din Târgoviște în vederea ținerii unei noi licitații. (Tem. Nr. 2.260/1943).

17. Se aprobă, cu modificările aduse de serviciul tehnic, devizul de 540.000 lei, întocmit de serviciul tehnic județean, pentru restaurarea bisericii filiale a parohiei Cursești Vaslui. (Tem. Nr. 2.089/943).

18. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la lucrările de sistematizare în jurul bisericii catedrale din Târgoviște. (Tem. Nr. 2.276/1943).

19. Se aprobă devizul de 288.000 lei, întocmit de d-l arhitect conductor V. Moiescu, pentru lucrări de restaurare la învelitoarea bisericii fostei Mănăstiri Cotmeana. (Tem. Nr. 2.060/1943).

20. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la urgentarea întocmirii proiectelor de execuție la Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 2.247/1943).

21. Se aprobă proiectul, completat de d-l arhitect Lupu, pentru acoperirea ruinelor termelor romane din Turnu Severin. (Tem. Nr. 2.191/1943).

PROCES-VERBAL Nr. 19

Sedința din 13 Octombrie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, V. Ștephănescu, Pr. N. Popescu, A. Sacerdoteanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Se citește și se aprobă procesul-verbal Nr. 18 al ședinței anterioare. Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică.

Monedele de argint primite de Direcțiunea Arhivelor Statului din partea Legiunii de Jandarmi Argeș, se vor trimite Cabinetului Numismatic al Academiei Române.

Din examinarea actelor dela dosar și din adresele Primăriei orașului Huși, Comisiunea a constatat că declararea ca monument istoric a casei d-nei Pleșu din Str. Cuza Vodă Nr. 5, Huși, ca fiind casa de naștere a Domnitorului Cuza, nu este întemeiată pe bază de dovezi istorice clare și precise și că declararea s'a făcut fără o cercetare amănunțită la fața locului. Dintr'o atare cercetare s'ar fi putut constata că o asemenea casă, cum arată și Primăria orașului Huși, nu putea fi a unei familii boierești ca aceea a Domnitorului Cuza.

Se aprobă referatul întocmit de d-l arhitect Horia Teodoru, cu privire la reparația picturii bisericii din comuna Mogoșoaia. Ilfov, lucrare executată fără aprobarea Comisiunii. Se va ruga d-l prof. I. D. Ștefănescu să examineze la fața locului și să-și dea avizul. (Tem. Nr. 2.462/1943).

Se aprobă referatul și memoriul d-lui arhitect Horia Teodoru, cu privire la lucrările pentru restaurarea Cetății Neamțului. Propunerile se vor aduce la îndeplinire și se vor comunica și d-lui D. Constantinescu. (Tem. Nr. 2.624/1943).

Se ia act de adresa P. S. Episcop al Caransebeșului, cu privire la restaurarea bisericilor de lemn din Jold și Curtea, plăsa Făget, jud. Severin. Comisiunea acordă în acest scop un ajutor de 100.000 lei. (Tem. Nr. 2.623/1943).

Se va ruga subcomisiunea tehnică să studieze și să avizeze asupra planului de sistematizare al Capitalei, pentru punctul în care se află Arhivele Statului, plan înaintat de d-l A. Sacerdoțeanu, directorul Arhivelor Statului și membru al Comisiunii Monumentelor Istorice (Tem. Nr. 2.622/1943).

La subcomisiunea tehnică pentru aceleași motive, planul întocmit și înaintat cu adresa Nr. 42.372/1943 de Domeniile Militare, cu privire la șanțul cetății Târgoviște. (Tem. Nr. 2.621/1943).

Se aprobă referatul d-lui arhitect Horia Teodoru, cu privire la răspunsul ce urmează a fi dat Primăriei Municipiului București, la adresa Nr. 3.861/1943, Cabinet, cu privire la întrebuițarea d-lui arhitect Em. T. Costescu la șantierul lucrărilor de restaurare dela Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 2.489/1943).

Se aprobă a se da un ordin de serviciu arhitecților Comisiunii cu privire la completarea lucrărilor în ore suplimentare.

Se intervine la Ministerul Lucrărilor Publice pentru ca, în principiu, în Consiliul Tehnic Superior să fie cooptat și un delegat al Comisiunii Monumentelor Istorice pentru chestiunile de specialitate.

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică între 24 Septembrie și 13 Octombrie 1943.

1. Se aprobă caietul de sarcini deviz în valoare de 360.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea picturii bisericii filiale Adormirea Maicii Domnului, din Comuna Căchineași Fâlfani, județul Argeș. (Tem. Nr. 1.899/1943).

2. Se aprobă majorarea devizului dela 174.600 la 249.700 lei, pentru lucrările de restaurare la zugrăvelile bisericii Izvorul de Sus jud. Argeș, urmând a se completa devizul cu datele tehnice fixate de subcomisiunea tehnică, pentru buna execuție a picturii în tempera. (Tem. Nr. 2.206/1943).

3. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 50.000 lei, întocmit de d-l pictor Ștefan Pantzer, pentru restaurarea picturilor din bisericile din Peștera Sf. Grigorie Decapolitul, dela Mănăstirea Bistrița. (Tem. Nr. 2.299/1943).

4. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 200.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea picturii bisericii vechi din comuna Simon, jud. Brașov, recomandându-se procedeele de scoatere la iveală și conservare a vechilor zugrăveli în frescă. (Tem. Nr. 1.085/1943).

5. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 2.600.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru restaurarea picturii bisericii Sf. Voevozi din Târgoviște, jud. Dâmbovița. (Tem. Nr. 1.901/1943).

6. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 600.000 lei, pentru frescă și de 400.000 lei, pentru tempera, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrări de pictură la biserica din comuna Bârlogu, jud. Argeș. (Tem. Nr. 1.875/1943).

7. Se aprobă devizul suplimentar de 300.000 lei, trimis de mănăstire pentru lucrări de restaurare la Mănăstirea Viforâta, jud. Dâmbovița. (Tem. Nr. 2.038/1943).

8. Se aprobă propunerile făcute de d-l arhitect Ștefan Balș, relative la lucrările în curs dela Mănăstirea Snagov, jud. Ilfov. (Tem. Nr. 2.300/1943).

9. Se aprobă lucrările propuse prin referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, pentru biserica din Borzești, jud. Bacău. (Tem. Nr. 2.287/1943).
10. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, pentru lucrările în curs de execuție, la biserica din Burdujeni. (Tem. Nr. 2.288/1943).
11. Se aprobă, cu modificările aduse de serviciul tehnic, devizul de 205.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic Județean, pentru lucrări de restaurare la biserica din satul Bojdani, comuna Gruiu Fierbinți jud (Tem. Nr. 2198/1943).
12. Se aprobă să se ordonanțeze d-lui arhitect Chițulescu, pentru studiile făcute pentru Comisiune, suma de 69.000 lei. (Tem. Nr. 2.338/1943).
13. Se aprobă referatul, planurile și devizul de 330.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru lucrări de restaurare la Mănăstirea Strâmba, jud. Gorj. (Tem. Nr. 1.019/1943).
14. Se aprobă devizul de 108.000 lei, întocmit de serviciul tehnic județean, pentru lucrări de restaurare la biserica Bârnova, jud. Iași. (Tem. Nr. 2.294/1943).
15. Se aprobă devizul de 800.000 lei, trimis de Parohie și completat cu condițiile speciale, redactate de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea bisericii filiale Păun, din comuna Bucium jud. Iași. (Tem. Nr. 2.297/1943).
16. Se aprobă, cu modificările aduse de serviciul tehnic, devizul de 293.000 lei, trimis de Epitropia Sf. Spiridon pentru restaurarea Schitului Tărăța, din comuna Bucium jud. Iași. (Tem. Nr. 2.303/1943).
17. Se aprobă devizul de 600.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru restaurarea bisericii Bozieni—Balș. (Tem. Nr. 2.081/1943).
18. Se aprobă devizul de 400.000 lei, întocmit de serviciul tehnic județean și completat de serviciul nostru tehnic, pentru restaurarea bisericii Uncești, jud. Vaslui. (Tem. Nr. 2.257/1943).
19. Se aprobă, cu modificările aduse, devizul de 1.437.000 lei, întocmit de parohie pentru restaurarea bisericii Socola, din comuna Bucium jud. Iași. (Tem. Nr. 2.264/1943).
20. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la lucrările în curs de executare, dela biserica parohiei II Călimănești. (Tem. Nr. 2.324/1943).
21. Se aprobă planurile și devizul de 1.000.000 lei, întocmite de d-l arhitect conductor V. Moiescu, pentru restaurarea bise-

ricii greco-catolică din Geoagiul de Sus, jud. Alba. (Tem. Nr. 2.150/1943).

22. Se aprobă, din soluțiile propuse de d-l arhitect Em. T. Costescu, soluția D și balustrada de lemn pentru întocmirea proiectului de execuție a arhondaricului Mănăstirii Plumbuita. (Tem. Nr. 2.522/1943).

23. Se aprobă devizul de 1.023.790 lei, trimis de mănăstire pentru lucrări de întreținere la Mănăstirea Bistrița din Vâlcea, cu completările aduse și în precizările redactate de șeful serviciului tehnic. (Tem. Nr. 2.481).

24. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la lucrările de restaurare ale bisericii Schimbarea la față, din comuna Parepa, jud. Prahova. (Tem. Nr. 2.426/1943).

25. Se aprobă planurile și devizul de 200.000 lei, pentru restaurarea bisericii vechi Sf. Teodor Tiron, din comuna Malu, jud. Teleorman. (Tem. Nr. 3.129/1943).

26. Se aprobă caietul de sarcini deviz de 150.000 lei, întocmit de d-l pictor I. Mihail, pentru lucrarea de restaurare a zugrăvelilor bisericii Găleşești din comuna Tuțulești, jud. Argeș. (Tem. Nr. 1.619/1943).

27. Se aprobă propunerea de a se executa, îndeplinindu-se formele legale, restaurarea învelitoarei clopotniței fostei Mănăstiri Cotroceni, cu tablă de zinc în loc de tablă zincată. (Tem. Nr. 2.547/1943).

28. Se aprobă rezultatul tratării, prin bună învoială, pentru executarea împrejuririi ruinelor termelor romane din Turnu-Severin. (Tem. Nr. 2.544/1943).

29. Se aprobă situația definitivă de 79.682 lei și procesul-verbal de recepție provizorie, pentru reparația bisericii Mănăstirii Comana jud. Vlașca, întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu. (Tem. Nr. 1.805/1943).

30. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, prin care se cere achitarea sumei de 870.000 de lei către Administrația Casei Regale, pentru plata situației provizorie Nr. 2 a lucrărilor de reparații la clopotnița și biserica Cotroceni. (Tem. Nr. 2.584/1943).

31. Se aprobă propunerile d-lui arhitect Em. T. Costescu, pentru tiranți și legături de oțel, reacoperirea în parte a pridvorului, săpături și trotuar în jurul bisericii și lucrări suplimentare la biserica Mănăstirii Comana, jud. Vlașca. (Tem. Nr. 2.453/1943).

32. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, relativ la lucrări suplimentare, în valoare de 273.037 lei, pentru biserica fostei mănăstiri Cotroceni. (Tem. Nr. 2.583/1943).

33. Se aprobă planurile și devizele de 2.000.000 lei și de 130.000 lei, pentru casele vechi și biserica Mănăstirii Rămeț din jud. Alba, întocmite de d-l V. Moisescu, (Tem. Nr. 1.897/1943).

34. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș și modificările ce a adus proiectului și devizului trimise de parohie, pentru restaurarea bisericii Sf. Andrei din Iași. (Tem. Nr. 1.322/1943).

35. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, executarea din fondul dat de Comisiune, a ferestrelor de marmoră lucrate «à jour» dela biserica Mănăstirii Snagov. (Tem. Nr. 2.457/1943).

36. Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, pentru respectarea planurilor aprobate de Comisiune la pridvorul bisericii Olari din București. (Tem. Nr. 2.411/1943).

37. Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, relativ la devizul trimis de mănăstire pentru restaurarea bisericii Schimbarea la Față din Mănăstirea Văratec, jud. Neamț. (Tem. Nr. 2.341/1943).

38. Se aprobă referatul și planurile d-lui Inspector al Artelor pentru Banat, Catul Bogdan, referitoare la biserica de lemn din Căpăt, Timiș, intervenindu-se către Serviciul Tehnic Județean, pentru întocmirea devizului de restaurare. (Tem. Nr. 1.791/1943).

PROCES-VERBAL Nr. 20

Ședința din 5 Noembrie 1943

Președinte: *Al. Lapedătu.*

Membri prezenți: *P. Antonescu, V. Ștephănescu, A. Verona, I. D. Ștefănescu, A. Sacerdoțeanu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Se ia în discuțiune chestiunea restaurării și mai ales a curățirii picturilor vechilor biserici.

După discuții la care iau parte d-nii prof. P. Antonescu, prof. I. D. Ștefănescu și pictor A. Verona, Comisiunea roagă pe d-nii A. Verona și I. D. Ștefănescu să facă propuneri concrete cu privire la modul cum trebuiesc făcute aceste lucrări, propuneri cari să servească de norme pentru cei însărcinați cu asemenea lucrări. Pentru

fiecare lucrare în parte, pictorul ales va primi însă și recomandări directe din partea unui membru de specialitate al Comisiunii.

Pentru locul decedatului pictor I. Mihail, se va lua înțelegere cu d-nii: Moscu, Gh. Popescu și Traian Bilțiu în vederea angajării unuia dintr'înșii ca pictor al Comisiunii.

Se aprobă avizul subcomisiunii tehnice, cu privire la planul de amenajare al pieței din preajma Arhivelor Statului.

Comisiunea este de acord cu propunerea Sf. Mitropoliei, cu privire la stăreția Mănăstirii Negru-Vodă din Câmpulung.

Se aprobă propunerea d-lui arhitect Horia Teodoru, cu privire la lucrările de amenajare a curții Mitropoliei din Târgoviște și la așezarea baldachinului în fața bisericii Mitropoliei.

Se ia act și se aprobă referatul d-lui Victor Brătulescu, secretarul Comisiunii, cu privire la constatările făcute la Muzeul și la lucrările de restaurare dela bisericile din Târgoviște. (Tem. Nr. 2.761/1943).

Se aprobă referatul privitor la păstrarea dalelor de piatră dela biserica din comuna Manasia, jud. Ialomița.

Se ia act de referatul d-lui prof. C. Daicovici, privitor la lucrările și cercetările arheologice dela Sarmisegetuza și dela Costești, jud. Hunedoara. (Tem. Nr. 2.484/1943).

Se ia act de adresele Direcțiunii Muzeului de Antichități, cuprinzând actele justificative și rapoartele arheologice întocmite de d-l Gr. Florescu, pentru cercetările întreprinse la Carsium și Capidava din județul Constanța. Pentru a fi publicate în Anuar se va ruga d-l Gr. Florescu, să întocmească rapoartele mai amănunțit. (Tem. Nr. 2.797 și 2.798/1943).

Prefectura județului Roman va fi rugată să ceară decretarea ca monument istoric a clădirii Hanu-Ancuței, nefiind alt mijloc de a opri dărâmarea construcției de către actualii proprietari. (Tem. Nr. 2.726/1943).

Se aprobă avizele date de subcomisiunea tehnică dela 13 Octombrie la 5 Noembrie 1943.

1. Se aprobă devizul de 189.400 lei, pentru instalația electrică dela arhondaricul Mănăstirii Radu Negru din Câmpulung (Muscel) și ordinele de șantier date de șeful serviciului tehnic la fața locului, în ziua de 27 Sept. a. c. (Tem. Nr. 2.351/1943).

2. Se aprobă proiectul pentru construirea din nou a turlei pantoratorului bisericii lui Ștefan cel Mare din Vaslui, întocmit de d-l

arhitect Traian Chițulescu, cu modificarea profilelor copertinelor de piatră ale bazelor stilate și cu recomandarea să se cerceteze dacă fațada, turlele originale și fridele oarbe nu sunt prea mici. Se aprobă pentru aceste studii, un onorar de 12.500 lei. (Tem. Nr. 2.148/1943).

3. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic pentru restaurarea catapetezmei dela biserica mănăstirii Gura Motrului, consolidându-se toate fragmentele rămase. (Tem. Nr. 2.383/1943).

4. Se aprobă proiectul și devizul de 130.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moisescu, pentru menținerea altarului bisericii ruinate din comuna Păncești, jud. Putna. (Tem. Nr. 2.335/1943).

5. Se aprobă devizul de 160.000 lei, trimis de parohie pentru restaurarea bisericii parohiale din Valea Popii, din comuna Valea Călugărească, jud. Prahova. (Tem. Nr. 713/1943).

6. Se aprobă devizul de 450.000 lei, trimis de parohie pentru lucrările de mutare a bisericii de lemn din Dobrăceni, jud. Vaslui. (Tem. Nr. 2.565/1943).

7. Se aprobă devizul de 600.000 lei, trimis de parohie pentru lucrări de restaurare la biserica parohiei Vatra Satului din comuna Berevoești, jud. Muscel, întrebându-se parohia din ce material era înainte învelitoarea bisericii. (Tem. Nr. 2.589/1943).

8. Se aprobă situația definitivă și procesul-verbal de recepție încheiat de Serviciul Tehnic Județean, pentru lucrări în valoare de 41.230 lei, executate la biserica parohiei Bârnova, din comuna Bucium jud. Iași. (Tem. Nr. 2.540/1943).

9. Se aprobă devizul de 630.000 lei, întocmit de șeful serviciului tehnic, pentru lucrări de restaurare la biserica Muceniței Marina din Câmpulung Muscel. (Tem. Nr. 2.512/1943).

10. Se aprobă memoriul trimis de comitetul de restaurare al bisericii Golia din Iași, planurile întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș și propunerea ca lucrarea suplimentară de piatră să se achite din fondul de 500.000 lei, dat de Minister. (Tem. Nr. 2.434/1943).

11. Se aprobă proiectul pentru acoperiș și pentru iconostas și devizul de 1.250.000 lei, întocmite de d-l arhitect conductor V. Moisescu, pentru biserica de lemn din parohia Stioborâni, jud. Vaslui. (Tem. Nr. 2.376/1943).

12. Se aprobă memoriul redactat de șeful serviciului tehnic, relativ la locul de așezare al clopotniței bisericii lui Ștefan cel Mare din Vaslui.

13. Se aprobă devizul de 3.300.000 lei, cu prețurile fixate de serviciul tehnic al orașului Suceava, pentru restaurarea bisericii din Burdujeni Târg. (Tem. Nr. 2.672/1943).

14. Se aprobă, cu verificările ce s'au făcut, proiectul întocmit de d-l arhitect Traian Chițulescu, pentru turla Pantocratorului dela biserica lui Ștefan cel Mare din Vaslui. (Tem. Nr. 2.148/1943).

15. Se aprobă proiectul întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru ceardacul anexelor din incița bisericii Frumoasa din Iași. (Tem. Nr. 2.668/1943).

16. Se aprobă devizul de 35.000 lei și proiectul pentru refacerea ferestrelor de piatră dela biserica Subești, din Câmpulung-Muscel. (Tem. Nr. 2.607/1943).

17. Se aprobă devizul de 37.000.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru construcția din nou a chiliilor și paraclisului Mănăstirii Snagov, din județul Ilfov. (Tem. Nr. 2.744/1943).

18. Se aprobă proiectul de execuție, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru ferestrele de marmoră, lucrate « à jour », pentru biserica Mănăstirii Snagov. (Tem. Nr. 2.709/1943).

19. Se aprobă sporul de 38% obținut la licitația ce s'a-ținut pentru angajarea lucrării în valoare de 3.100.000 lei, pentru restaurarea casei vechi dela Mănăstirea din Câmpulung-Muscel. (Tem. Nr. 2.677/1943).

20. Se aprobă referatul, planurile și devizul, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru sistematizarea terenului din jurul bisericii Sf. Sava din Iași. (Tem. Nr. 2.268/1943).

21. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic relativ la situația provizorie nr. 3, în valoare de 2.769.780 lei, pentru lucrările de restaurare ale bisericii și clopotniței fostei Mănăstirii Cotroceni. (Tem. Nr. 2.779/1943).

22. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic relativ la lucrările suplimentare dela biserica și clopotnița fostei Mănăstiri Cotroceni. (Tem. Nr. 2.778/1943).

23. Se aprobă redactarea răspunsurilor la chestiunile examinate la fața locului, în ședința din 13 Oct. 1943, la Mănăstirea Plumbuita. (Tem. Nr. 2.678/1943).

24. Se aprobă referatul d-lui arhitect conductor V. Moiescu, relativ la lucrările în curs de execuție, la biserica catedrală din R. Sărat. (Tem. Nr. 2.644/1943).

25. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la devizul de 3.200.000 lei, întocmit de d-l conductor arhitect V. Moisescu, pentru restaurarea bisericii în ruină Sf. Nicolae din Focșani. (Tem. Nr. 3.209/1943).

26. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la devizul de 373.000 lei, trimis de parohie, pentru restaurarea bisericii Vintilă Vodă din comuna suburbană Popești Leordeni, jud. Ilfov. (Tem. Nr. 2.676/1943).

27. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la devizul de 50.000 lei, trimis de parohie pentru lucrările de restaurare a zugrăvelilor bisericii Vintilă Vodă, din comuna suburbană Popești-Leordeni. (Tem. Nr. 2.746/1943).

28. Se aprobă devizul de 165.000 lei, trimis de parohie pentru restaurarea bisericii parohiei Bârlogu, jud. Argeș. (Tem. Nr. 1.880/1943).

29. Se aprobă textul răspunsului la chestiunile puse de Șantierul Plumbuica, la ședința din 21 Octombrie a. c. (Tem. Nr. 2.785/943).

30. Se aprobă devizul de 166.500 lei, trimis de parohie pentru lucrări la biserica fostei mănăstiri Comana, jud. Vlaşca. (Tem. Nr. 2.784/1943).

31. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic relativ la proiectul fațadelor chiliilor Mănăstirii Plumbuica. (Tem. Nr. 2.586/1943).

PROCES-VERBAL Nr. 21

Ședința din 9 Noembrie 1943

Subcomisiunea tehnică.

Președinte: *P. Antonescu.*

Membrii prezenți: *A. Veron, V. Ștephănescu.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 12. Se cercetează și se aprobă, cu recomandările privitoare la buna executare a lucrărilor, temeuriile:

1.076/943 cu privire la mănăstirea Cozia, județul Vâlcea.

2.208/943 » » » » Snagov, județul Ilfov.

2.351/943 » » » » Câmpulung-Muscel.

2.359/943 » » » » Comana, județul Vlaşca.

- 2.596/943 cu privire la mănăstirea Plumbuita Colentina, Buc.
 2.335/943 » » » Sf. Nicolae Păncești, județul Putna.
 718/943 » » » bis. Valea Popei com. Valea Călugăreni,
 Prahova.
 2.565/943 » » » » Dobârceni, județul Vaslui.
 2.589/943 » » » » Berivoești Vatra Satului-Muscel.
 2.607/943 » » » » Subești, Câmpulung-Muscel.
 2.540/943 » » » » Bârnova, județul Iași.
 2.512/943 » » » » Sf. Muceniță Maria, Câmpulung-
 Muscel.
 2.434/943 » » » » Golia Iași.
 2.383/943 » » » » mănăstirii Gura Motrului, jud. Me-
 hedinți.
 2.148/943 » » » » Sf. Ioan din Vaslui.
 2.607/943 » » » » Petru Rareș, Baia.
 2.376/943 » » » » Stiabărenii, județul Vaslui.
 2.677/943 » » » » Casa Matei Basarab din Câmpulung-
 Muscel.

PROCES-VERBAL Nr. 22

Ședința din 12 Noembrie 1943

Subcomisiunea tehnică.

Președinte: *P. Antonescu.*

Membrii prezenți: *V. Ștephănescu, A. Verona.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11. Se cercetează și se aprobă, cu recomandările privitoare la buna executare a lucrărilor, temeierile:

- 2.709/943 cu privire la mănăstirea Snagov, județul Ilfov.
 2.268/943 » » » bis. Sf. Sava Iași, județul Iași.
 2.278/943 » » » » Palatului Cotroceni București.
 2.279/943 » » » » » » » »
 2.785/943 » » » mănăstirea Plumbuita Colentina, Ilfov.
 2.676/943 » » » Bis. Vintilă Vodă Popești-Leordeni, jud.
 Ilfov.
 2.827/943 » » » » Bucur din București.
 2.788/943 » » » mănăstirea Bistrița Vâlcea.

- 1.699/943 cu privire la Bis. Cochinești Fâlfani, Argeș.
 2.909/943 » » » Bis. Sf. Ioan Gură de Aur, Ocnele Mari.
 2.664/943 » » » Mănăstirea Soveja, județul Putna.
 2.754/943 » » » Bis. Valea cu Apă, Gorj.
 2.622/943 » » » Plumbuita Colentina (chiliile).
 2.586/943 » » » Sistematizarea în jurul Arhivelor Statului.

PROCES-VERBAL Nr. 23

Ședința din 19 Noembrie 1943

Președinte: Al. Lapedatu.

Membri prezenți: P. Antonescu, V. Ștephănescu, Pr. N. Popescu, A. Verona, A. Sacerdoțeanu, I. D. Ștefănescu.

Secretarul Comisiunii: Victor Brătulescu.

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesele-verbale Nr. 20, 21, 22 ale ședințelor anterioare.

Se ia act și se aprobă avizele subcomisiunii tehnice date între 5 și 19 Noembrie.

Se ia act de răspunsul Sf. Patriarhii cu privire la distribuția încăperilor Mănăstirii Negru Vodă din Câmpulung-Muscel. (Tem. Nr. 2.931/1943).

Se aprobă referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, privitor la lucrările de restaurare la biserica din Borzești, pentru care Comisiunea a acordat 300.000 lei, iar Ministerul Culturii Naționale 400.000 lei, în 1941.

Din fondul pe care ni-l va pune la dispoziție Ministerul Finanțelor, se va acorda un ajutor de 300.000 lei, bisericii din Borzești. (Tem. Nr. 2.871 și 2.872/1943).

Se ia act și se aprobă referatele Muzeului de Antichități, însoțite de rapoartele asupra săpăturilor arheologice întreprinse de d-nii Vladimir Dumitrescu în Oltenia și Gh. Ștefan la cetatea Dinogetia. Actele justificative se vor înainta Direcțiunii Contabilității. (Tem. Nr. 2.843 și 2.918/1943).

Se ia act și se aprobă referatul d-lui Victor Brătulescu, secretarul Comisiunii, cu privire la lipsa de grijă pentru restaurarea bisericii monument istoric, din comuna Săsăuș, jud. Sibiu. Se va interveni la Sf. Mitropolie din Sibiu și la Minister, pentru a se lua măsurile de rigoare. (Tem. Nr. 3.010/1943).

În măsura în care se vor acorda fonduri de Ministerul Finanțelor, Comisiunea va ajuta bisericile monumente istorice, pentru procurarea materialelor necesare în vederea continuării lucrărilor începute.

Se ia act de referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, cu privire la numirea unui pictor în postul vacant prin decesul pictorului I. Mihail.

Comisiunea recomandă să facă formele și să se aprobe numirea d-lui pictor Alexandru Moscu. (Tem. Nr. 2.969/1943).

Se ia act de referatul d-lui prof. I. D. Ștefănescu, privitor la spălarea picturii la biserica Mogoșoaia din județul Ilfov.

Comisiunea dispune ca raportul să fie publicat. În același timp, se va cere Contenciosului Ministerului Culturii Naționale, să deschidă acțiune împotriva celor ce au nesocotit dispozițiunile legii și avizele Comisiunii. După înscrierea la tribunal a acțiunii, se va trimite în copie d-nei Martha Bibescu. (Tem. Nr. 3.019/1943).

Se ia act și se aprobă referatul d-lui prof. I. D. Ștefănescu, privitor la pictura Bisericii Golia din Iași, la care se adaugă explicațiile d-lui arhitect Horia Teodoru, privitoare la pictura cea nouă delaturla Pantocratorului. Pentru lucrările ce se vor executa în primăvara anului 1944, se vor aplica metodele propuse de d-l prof. I. D. Ștefănescu. (Tem. Nr. 3.109/1943).

D-l Președinte face o scurtă relație verbală, despre vizita făcută la Biserica Golia din Iași și propune măsurile ce se vor lua pentru campania viitoare. Procesul-verbal al acestei vizite se va comunica într'una din ședințele viitoare ale Comisiunii.

La Vaslui, s'au cercetat săpăturile întreprinse pe locul vechilor urme ale palatului lui Ștefan cel Mare. S'a aprobat așezarea clopotniței pe locul propus de serviciul tehnic al Comisiei. Cât privește săpăturile, acestea n'au dat rezultatele așteptate și se vor continua în primăvara viitoare.

Se va ruga Ministerul de Interne și Guvernămintele Basarabiei și Bucovinei, să se dea dispozițiuni, pentru executarea întocmai a dispozițiunilor date de Comisiune, cu privire la restaurarea și buna conservare a monumentelor istorice.

Se aprobă referatul cu privire la personalul tehnic ce urmează a fi înscris în bugetul viitor. (Tem. Nr. 2.970/1943).

Se ia act de adresa Nr. 2.852/1943 a Societății « Astra » și se aprobă ca din fondul acordat de Ministerul de Finanțe, să se dea un ajutor

de 680.000 lei, pentru Casa și Muzeul « Avram Iancu » din Câmpeni. (Tem. Nr. 3.020/1943).

Se acordă d-lui arhitect Nicolae Lupu, o tantiemă de 1% asupra proiectului lucrărilor dela termele romane dela Turnul Severin. (Tem. Nr. 3.020 și 2.485/1943).

Se aproă avizele date de Subcomisiunea tehnică dela 5 Noembrie la 19 Noembrie 1943.

1. Se aprobă instrucțiunile date la fața locului de șeful serviciului tehnic, pentru continuarea lucrărilor în curs de execuție la biserica Marina din Câmpulung-Muscel. (Tem. Nr. 2.849/1943).

2. Se aprobă devizul de 1.023.790 lei, trimis de mănăstirea Bistrița, județul Vâlcea, cu recomandarea ca aceste lucrări să nu se execute decât după ce se vor face lucrările de restaurare la bolnița și biserica din Gura Peșterii. (Tem. Nr. 2.788/1943).

3. Se aprobă instrucțiunile date la fața locului de d-l arhitect Costescu, pentru executarea lucrărilor de restaurare la biserica Stelea din Târgoviște. (Tem. Nr. 2.680/1943).

4. Se aprobă planul și referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, pentru executarea trotuarului în jurul bisericii Mănăstirii Snagov. (Tem. Nr. 2.829/1943).

5. Se aprobă proiectul de detaliu, pentru cornișa și așezarea clopotelor la clopotnița bisericii Bucur din București. (Tem. Nr. 2.827/1943).

6. Se aprobă devizul de 220.000 lei și referatul d-lui arhitect Ștefan Balș, pentru lucrările de restaurare dela biserica din Leordeni-Popești, jud. Ilfov. (Tem. Nr. 2.456/1943).

7. Se aprobă proiectul pentru grila mormântului din biserica parohiei Lungești-Stănești, jud. Vâlcea. (Tem. Nr. 2.655/1943).

8. Se aprobă proiectul și devizul de 2.270 lei, întocmite de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru reconstruirea pridvorului vechi al Mitropoliei din Târgoviște. (Tem. Nr. 2.855/1943).

9. Se aprobă referatul șefului serviciului tehnic, relativ la darea în judecată a vinovaților pentru dărîmarea Casei Bengescu din jud. Gorj, monument istoric. (Tem. Nr. 2.427/1943).

10. Se aprobă planul și devizul de 300.000 lei, întocmire de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru restaurarea bisericii parohiale Sf. Voevozi din comuna Dobrotești, jud. Teleorman. (Tem. Nr. 2.868/1943).

11. Se aprobă proiectul de catapeteasmă întocmit de d-l C. Guran, din atelierul Comisiunii, pentru biserica fostei Mănăstiri Soveja, din jud. Putna. (Tem. Nr. 2.644/1943).

Ședința se ridică la orele 13,30.

PROCES-VERBAL Nr. 24

Ședința din 3 Decembrie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *V. Ștephănescu, A. Sacerdoțeanu, Pr. N. Popescu, P. Antonescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal Nr. 23 al ședinței din 19 Noembrie 1943.

Se ia act și se aprobă avizele Subcomisiunii tehnice consemnate în procesul-verbal anexat, avize date între 19 Noembrie și 3 Decembrie 1943.

Se ia act de adresa Guvernământului Transnistriei, privitoare la lucrările de restaurare a clopotniței și la reconstruirea chiliilor dela Mănăstirea Snagov. Se va comunica, în copie, Primăriei Municipiului București, cu rugămintea de a cere Guvernământului Transnistriei, să depună suma acordată în scopul arătat mai sus, pe seama Primăriei. (Tem. Nr. 3.029/943).

D-l arhitect P. Antonescu face o relație asupra lucrărilor dela Mănăstirea Snagov, cercetate împreună cu d-l Președinte, cu d-nii Victor Brătulescu și Horia Teodoru, din partea Comisiunii, iar din partea Primăriei cu d-l Primar General, General I. Rășcanu, însoțit de ajutorii de primar și de alți reprezentanți ai Primăriei.

S'a examinat la fața locului proiectul clopotniței și al clădirilor anexe, în care intră: un paraclis, chilia pentru 5—6 călugări, un muzeu și o bibliotecă. După cele discutate, se prezintă două variante din care Comisiunea urmează a aproba una, care să se încadreze în planul vechiu al Mănăstirii. Pentru armonie s'a propus ca paraclisul să fie mai scund. El trebuie să fie însă mai ridicat față de restul chiliilor. Comisiunea este de acord ca paraclisul, prin așezarea și organizarea interioară, să lase, pentru viitor, posibilitatea oricărei dezvoltări fără modificarea construcțiilor ce se proiectează. În consecință, se aprobă proiectul propus, care prevede așezarea paraclisului în colțul de

Sud-Vest. Planul se va reface în vederea reconstruirii traseului vechilor ziduri. Se va cere Primăriei să urgenteze terminarea săpăturilor arheologice în acest loc.

Se ia act de procesul-verbal al ședinței din 6 Noemvrie a. c., ținută la biserica Golia din Iași.

Se aprobă în principiu cooptarea ca membru al Comisiunii Centrale a d-lui Profesor Ștefan Ciobanu, pentru chestiunile care privesc Basarabia. În calitate de fost Președinte al Comisiunii pentru Basarabia, se va ruga d-l Profesor Ciobanu să avizeze asupra împăduririi cerute de Direcțiunea Silvică pentru împrejurimile Cetății Ismail (Tem. Nr. 3.091/943).

Se ia act de raportul Muzeului de Antichități, la care se anexează actele justificative, de d-l M. Petrescu-Dâmbovița, cu privire la săpăturile dela Glina Ilfov. Actele justificative se vor înainta Direcției Contabilității, raportul se va publica în Anuar (Tem. Nr. 2.978/943).

Se recomandă Ministerului cererea d-lui Gh. Popescu-Vâlcea pentru ocuparea postului de bibliotecar, publicat vacant (Tem. Nr. 3.220/943).

Se aprobă referatul d-lui Horia Teodoru cu privire la continuarea lucrărilor de pictură dela biserica catedrală din Huși.

Se aprobă repartitia fondului de 6.000.000 lei, proveniți din deblocarea cotei de 20% din Bugetul de 30.000.000 lei al Comisiunii.

Pentru planul de investiții se vor face propuneri Ministerului.

Se aprobă avizele date de Subcomisiunea tehnică dela 19 Noemvrie până la 3 Decemvrie 1943.

1. Se aprobă referatul și proiectul pentru clopotnița provizorie de lemn la biserica Zăpodenii de Sus, județul Vaslui, întocmite de d-l arhitect Ștefan Balș (Tem. Nr. 2.884/943).

2. Se aprobă situația definitivă în valoare de 300.320 lei, pentru lucrările de restaurare executate de d-l Antreprenor Rizu, la pereții parterului clopotniței brâncovenești dela Mitropolia din București (Tem. Nr. 2.878/943).

3. Se aprobă planurile și devizul de 2.900.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea bisericii parohiale Sf. Voevozi (Sf. Ingeri) din comuna Titești, județul Argeș (Tem. Nr. 2.801/943).

4. Se aprobă referatul, planurile și devizul de 600.000 lei, întocmite de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru restaurarea bisericii

de lemn Sf. Treime din cătunul Lăturenii, comuna Sălcia, județul Turda (Tem. Nr. 2.007/943).

5. Se aprobă, cu modificările aduse de Serviciul Tehnic, devizul de 123.000 lei, întocmit de Serviciul Tehnic județean, pentru restaurarea Bisericii din Parohia Hudeștii Mari din județul Dorohoi (Tem. Nr. 2.910/943).

6. Se aprobă dispozițiunile date la fața locului de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru lucrările în curs de executare, la biserica « Marina » din Câmpulung-Muscel (Tem. Nr. 2.971/943).

7. Se aprobă dispozițiunile date la fața locului de d-l arhitect șef Horia Teodoru, pentru lucrările în curs de execuție la Casa Veche, delă Mănăstirea Radu Negru din Câmpulung-Muscel (Tem. Nr. 2.972/943).

8. Se aprobă lucrările și procesul-verbal de recepție în valoare de 600.200 lei, încheiate de d-l arhitect Em. Costescu, pentru lucrările de restaurare dela biserica Târca-Vitan din București (Tem. Nr. 3.056 din 1943).

9. Se aprobă situația provizorie Nr. 1 în valoare de 989.262,32 lei, pentru lucrările de restaurare dela Casa Veche din Mănăstirea Negru Vodă Câmpulung, județul Muscel (Tem. Nr. 3.055/943).

10. Se aprobă devizul de 1.305.000 lei, întocmit de d-l arhitect Em. T. Costescu, pentru învelirea cu tablă de aramă a Bolniței și a bisericii Mănăstirii Cozia, județul Vâlcea (Tem. Nr. 2.791/943).

11. Se aprobă delegarea Par. C. Bărneanu, pentru recepționarea lucrărilor de pictură dela biserica Sf. Mina Petre Boji din Craiova (Tem. Nr. 2.961/943).

12. Se aprobă devizul de 103.000 lei, trimis de parohie, pentru lucrări de pictură la biserica Sf. Nicolae din comuna Maluri, județul R. Sărat (Tem. Nr. 2.950/943).

13. Se aprobă majorarea la 195.000 lei a devizului pentru lucrările de restaurare la zugrăvelile bisericii Sf. Voevozi din comuna Pleșoiu, județul Romanați (Tem. Nr. 2.919/943).

PROCES-VERBAL Nr. 25

Sedința din 10 Decembrie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *I. D. Ștefănescu, G. Oprescu, A. Sacerdoțeanu, V. Brătulescu și Horia Teodoru.*

Comitetul pentru redactarea publicațiilor Comisiunii.

Se prezintă Anuarul Comisiunii pe anul 1942.

Se ia în discuție materialul de publicat în viitoarele numere ale Buletinului Comisiunii Monumentelor Istorice.

1. *Pictură și iconografie*: « Biserica Doamnei » de d-l I. D. Ștefănescu. — « Sculpturi » de d-ra Maria Golescu.

2. *Arhitectura veche religioasă*: « Biserica din Vad » de Ștefan Balș. — « Biserica din Grădiștea Măxineni » de Em. T. Costescu. — « Biserica din Siret » și « Note despre Cotroceni » de H. Teodoru.

3. *Monumente dispărute*: « Casa Moruzi » de Gh. Florescu și Arh. Virgil Popescu.

4. *Arhitectură civilă*: « Conacul Goleștilor » de H. Teodoru. — « Casa din Gorunești » de d-ra M. Golescu.

5. *Arhitectura de lemn*: « Biserica Domnească din Tg.-Ocna ».

6. *Arhitectura militară*: « Biserica fortificată din Câmpulung »; « Porțile Sucevei » de H. Teodoru.

7. *Comunicări*: « Paramentul aparent » de Ștefan Balș.

8. *Recenzii*: « Planul publicat de d-l I. Ionașcu », de H. Teodoru.

În ce privește lucrarea de sinteză a d-lui arhitect N. Ghika, privitoare la arhitectura bisericilor din Moldova, aceasta se va face prin coordonarea cu rezumatele din lucrări le răposatului Gh. Balș.

Se va tipări prospectul și se va răspândi sub toate formele, pentru colaboratorii Buletinului. Rezumatele franceze se vor cerceta la Institutul Francez după acelea întocmite în românește sau în franțuzește de autorii studiilor, cărora li se vor cere aceste rezumate. În prospect se va arăta că ortografia este aceea a Academiei Române.

D-l Victor Brătulescu va colecta materialul după care se va trimite fiecăruia dintre membrii comitetului după specialitate. Pentru bun de tipar corectura va merge la unul din membrii comitetului după normele de mai sus.

Pentru tehnica lucrului d-l Sacerdoțeanu va întocmi un îndreptar. D-sa va da pentru Buletin recenzii de specialitate și va întocmi indicele model în vacanța Crăciunului.

D-l Profesor G. Oprescu, înștiințează Comisiunea de dorința Primăriei Câmpulung-Muscel de a întocmi un ghid pentru monumentele istorice din județul Muscel, rugând Comisiunea să recomande studenți și arhitecți pregătiți pentru asemenea lucrare. D-l Președinte Al. Lapedatu este de părere ca Primăria să procedeze mai întâi la

întocmirea unui inventar riguros al monumentelor istorice din Câmpulung-Muscel, pe baza căruia se va putea face un ghid. D-sa crede că mai întâi Capitala are nevoie de un asemenea inventar și ghid al monumentelor istorice.

PROCES-VERBAL Nr. 26

Ședința din 17 Decembrie 1943

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membri prezenți: *Pr. N. Popescu, G. Oprescu, I. D. Ștefănescu, A. Sacerdoțeanu, V. Ștephănescu, P. Antonescu.*

Secretarul Comisiunii: *Victor Brătulescu.*

Ședința se deschide la orele 11,30. Se citește și se aprobă procesul-verbal al ședinței anterioare. Se ia act și se aprobă avizele Subcomisiunii Tehnice a Monumentelor Istorice, date între 3 și 17 Decembrie:

D-l Președinte Al. Lapedatu aduce la cunoștința Comisiunii încetarea din viață a regretatului arhitect N. Ghika-Budești, membru al Comisiunii și fost șef al Serviciului Tehnic.

D-sa înfățișează pe scurt meritele răposatului, arătând conștiințiozitatea cu care N. Ghika-Budești și-a făcut datoria. Lucrările ce i-au fost încredințate chiar dela numirea sa la Comisiune în 1905, le-a realizat în așa fel încât să fie mulțumită conștiința lui. La Buletin a început colaborarea din primul an al apariției acestuia și a continuat până în ultimele zile ale vieții sale.

După 1919, an în care s'a produs plecarea la Universitatea din Cluj a d-lui Președinte, N. Ghika-Budești a rămas mai departe la Comisiune.

Numele lui va rămânea legat de studiul monumentelor noastre istorice.

Comisiunea se asociază la cuvintele rostite de d-l Președinte și păstrează câteva momente de tăcere, apoi intră în ordinea de zi.

Se aprobă ca repartitia fondului de 6.000.000 lei, proveniți din deblocarea cotei de 20% dela art. 231, să se facă de acord cu suplimentul de 20.000.000 lei, aprobat de Ministerul de Finanțe pentru același articol.

Se recomandă d-lui Profesor T. Sauciuc-Săveanu dela Facultatea de Litere din București, cum și celorlalți profesori universitari de specialitate dela Facultățile de Litere din Iași și Sibiu-Cluj, ante-

proiectul de lege pentru reorganizarea Muzeului Național de Antichități. Până la primirea răspunsurilor, se va ruga Ministerul Culturii Naționale, să amâne studiarea acestui anteproiect, pentru care Comisiunea își va da avizul la timpul său (Tem. Nr. 3.179/943).

În ce privește chestiunea d-lui arhitect Wagner, care a restaurat castelul dela Hunedoara și care locuiește într-una din construcțiile anexe, Comisiunea crede că ar fi o mare greșală înlăturarea sa din jurul castelului amintit.

Se aprobă cererea d-lui arhitect N. Lupu pentru plata sumei de 22.436 lei, pentru proiectele întocmite, potrivit avizului dat de Comisiune, în ședința din 3 Decembrie 1943 (Tem. Nr. 3.246/943).

La Tehnic temeiul Nr. 3.241/943, pentru cercetarea teracotelor dela Cătina, județul Buzău.

Se ia act de raportul de săpături întocmit de d-l D. Berciu. Viza actelor se va face de Muzeul de Antichități, conform normelor stabilite.

Se aprobă numirea ca membru corespondent, a d-lui procuror G. Stratulat, membru al Societății Scriitorilor Români și al Societății Numismatice (Tem. Nr. 3.265/943).

Se aprobă referatul Serviciului Tehnic, privitor la zidurile vechi biserici catolice din Cotnari. Piatra provenită din năruirea zidurilor se va depozita pentru reconstrucția și repararea incintei bisericii.

Se aprobă referatul Serviciului Tehnic, privitor la proiectul de monument funerar pentru mormântul d-nei Bogdan, fiica lui Alecsandri. Raportat la biserica din Borzești, unde ar urma să fie așezat, proiectul de monument amintit, este rău întocmit.

Se aprobă referatul d-lui arhitect șef Horia Teodoru, privitor la lucrările de învelitoare dela biserica mare a Mănăstirii Neamț.

Proiectul prevede învelitoare cu foi de plumb în solzi, pe o șarpantă puternică.

Se aprobă avizele date de Subcomisiunea tehnică dela 3 Decembrie până la 17 Decembrie 1943.

1. Se aprobă devizul de 525.600 lei, trimis de parohie, cu modificările făcute de Serviciul Tehnic al Comisiunii, pentru lucrări de întreținere la Mănăstirea Arnota, județul Vâlcea (Tem. Nr. 3.058/943).

2. Se aprobă situația provizorie Nr. 4 pentru lucrările de restaurare dela biserica și clopotnița Mănăstirii Cotroceni, în valoare de 910.000 lei (Tem. Nr. 3.097/943).

3. Se aprobă lucrările suplimentare în valoare de 256.592 lei, pentru biserica și clopotnița Cotroceni, cuprinse în Tem. Nr. 3.096 din 1943.

4. Nu se aprobă construirea unui cafas în biserica Sf. Voevozi din comuna Negoști, județul Dolj (Tem. Nr. 3.069/943).

5. Se aprobă devizul de 214.989 lei, trimis de Mănăstire pentru restaurarea învelitoarei palatului brâncovenesc din Mănăstirea Hurezi (Tem. Nr. 3.057/943).

6. Se aprobă devizul descriptiv întocmit de d-l arhitect Șt. Balș, pentru desăvârșirea restaurării învelitoarei baldachinului din fața bisericii episcopale din Curtea de Argeș (Tem. Nr. 3.070/943).

7. Se aprobă lucrările și procesul-verbal încheiate de d-l conductor arhitect V. Moiescu, în valoare de 235.632 lei, pentru restaurarea bisericii Sfânta Treime din Gura Slănic Tg. Ocna, județul Bacău (Tem. Nr. 2.881/943).

8. Se aprobă lucrările și procesul-verbal de recepție în valoare de 135.902 lei, încheiate de d-l conductor arhitect V. Moiescu, pentru lucrările de restaurare ale Schitului Măgura Ocna din Tg. Ocna (Tem. Nr. 2.445/943).

9. Se aprobă referatul d-lui conductor arhitect V. Moiescu, relativ la lucrările de restaurare ale bisericii Vintilă Vodă din Popești-Leordeni (Tem. Nr. 2.676/943).

10. Se aprobă devizul de 676.200 lei, trimis de Asociația « Astra » pentru restaurarea Muzeului « Avram Iancu » din comuna Avram Iancu, județul Cluj Turda (Tem. Nr. 3.020/943).

11. Se aprobă proiectul întocmit de d-l arhitect Horia Teodoru, pentru restaurarea învelitoarei anexei băii turcești dela Conacul Goleștilor (Tem. Nr. 3.137/943).

12. Se aprobă prețurile unitare propuse de Parohie, pentru mobilierul și pentru pardoseala bisericii Parohiei Lungești-Stănești Vâlcea, urmând a se interveni pentru obținerea fierului necesar pentru grilajul mormântului lui Stroe Buzescu (Tem. Nr. 3.169/943).

13. Se aprobă devizul de 700.000 lei, trimis de Parohie, cu modificările făcute de Serviciul nostru Tehnic, pentru restaurarea bisericii Adormirea Maicii Domnului din Parohia Segarcea I, județul Dolj (Tem. Nr. 3.093/943).

14. Se aprobă referatul d-lui arhitect Balș, referitor la lucrările de consolidare dela biserica Sf. Stelian din Chițorani, județul Prahova,

urmând a se trimite Parohiei și Serviciului Tehnic județean (Tem. Nr. 3.221/943).

15. Se aprobă devizul suplimentar de 30.000 lei, întocmit de d-l arhitect Ștefan Balș, pentru biserica din Popești, județul Vlașca (Tem. Nr. 3.188/943).

16. Se aprobă în principiu devizul cantitativ și estimativ trimis de Mănăstire, pentru restaurarea clădirilor Mănăstirii Arnota, urmând a se completa cu devizul descriptiv (Tem. Nr. 2.493/943).

17. Nu se poate aproba proiectul de cafăs, chiar cu modificările propuse, la biserica Sf. Voevozi din Negoști, județul Dolj (Tem. Nr. 3.186/943).

18. Se aprobă referatul d-lui arhitect Șt. Balș referitor la lucrările de restaurare a bisericii din Novaci, județul Vlașca (Tem. Nr. 3.078 din 1943).

PROCES-VERBAL Nr. 27

Sedința din 6 Noembrie 1943 ținută la Mănăstirea Golia-Iași

Președinte: *Al. Lapedatu.*

Membrii Comitetului de restaurare: *Gh. Ungureanu* directorul Arhivelor Statului, arhitect *Ștefan Balș* și *C. Turcu.*

Secretar: *Victor Brătulescu.*

S'au cercetat lucrările de restaurare, executându-se cu de-amănuntul reparațiile zidului înconjurător, ale turnurilor din colț, reparațiile zidului bisericii, constând din înlocuirea blocurilor de piatră cum și reparațiile interioare, rămânând pe deplin mulțumiți de cele constatate.

S'au examinat cheltuelile și s'au verificat actele, ținute în perfectă ordine de d-l *Gh. Ungureanu*, directorul Arhivelor Statului și Secretarul Comitetului de restaurare, aprobându-se și lucrările ce se vor face în cursul iernii și în anul viitor.

Pentru lucrările ce se vor face în anul viitor, se vor prevedea în bugetul anului bugetar 1944—1945, sumele necesare.

R A P O R T

asupra săpăturilor dela Ghina, jud. Ilfov, 1943

de MIRCEA PETRESCU—DĂMBOVIȚA
Asistent la Muzeul Național de Antichități

Domnule Președinte,

Asupra săpăturilor arheologice din *tell*-ul dela Glina, jud. Ilfov, întreprinse de subsemnatul în intervalul dela 16 Iulie până la 28 August 1943, ca delegat al Muzeului Național de Antichități, cu fonduri puse la dispoziție de Muzeul Național de Antichități și de Comisia Monumentelor Istorice, am onoare a vă referi următoarele:

Pentru o cunoaștere mai completă a celor trei civilizații neoneolitice din *tell*-ul dela Glina: Boian A, Gumelnița și Glina III și o sporire a inventarului lor, mai ales al celor din stratele Boian A și Glina III, s'au continuat anul acesta săpăturile Muzeului Național de Antichități din *tell*-ul dela Glina din anii 1926 și 1927 (vezi I. Nestor, *Fouilles de Glina*, în *Dacia III-IV* (1927—1932), p. 226 și urm.), care au avut ca rezultat determinarea stratigrafică a succesiunii celor trei civilizații (vezi I. Nestor, *Zur Chronologie der rumänischen Steinkupferzeit*, în *Pr hist. Zeitschr.*, vol. XIX, 1928, caetele 3—4, p. 110 și urm.). Deoarece vechile săpături ale Muzeului nu reprezentau decât sondaje, s'a săpat anul acesta, după indicațiile date pe teren de d-l I. Nestor, la capătul de Sud al *tell*-ului și lângă latura de Vest a șanțului B Nestor, în panta vestică a *tell*-ului, o suprafață rectangulară de 20×15 m, până la adâncimea maximă de 4,20 m, deschisă spre latura de Vest. Pornindu-se dela acest loc, în viitoarele campanii de săpături, se va putea, pe de o parte, cerceta

cât mai intens latura de Vest a tell-ului, iar pe de alta, obține o secțiune cât mai completă prin mijlocul așezării.

Rezultatele obținute în cursul campaniei asupra căreia refer au fost:

I. Stratul Glina III.

Sub humusul recent de culoare negricioasă, gros de circa 30 cm, urmează un strat de culoare cenușie închisă, de 50—80 cm. grosime, care conține resturile civilizației Glina III, dintre care cităm mai multe vase întregi și întregibile, un frumos exemplar de cuțit arcuit (« Krummesser ») din silex de culoare neagră, o piesă similară de piatră, de dimensiuni neobișnuit de mari și un topor plat de aramă, cu marginile ușor ridicate.

Marea cantitate de cenușe din acest strat se datorește unui puternic incendiu, care a distrus toate locuințele, simple colibe, din care nu s'au mai găsit decât bucăți mici de chirpic ars, risipite aproape în toată suprafața, resturi de șgură și moloz, cât și două cuptoare *in situ* și trei vetre deplasate, păstrate fragmentar și arse până la roș.

Cele câteva fragmente ceramice, aparținând civilizației din epoca de bronz denumită Tei, din acest strat, ne indică cine a locuit pe acest tell după dispariția civilizației Glina III. În afară de acestea s'au mai găsit și câteva fragmente ceramice din La-Tène.

II. Stratul Gumelnița.

Sub stratul Glina III urmează *imediat* stratul Gumelnița, în așa fel, încât colibele din stratul Glina III au fost construite direct peste dărămăturile locuințelor din stratul gumelnițean.

În acest strat au fost determinate stratigrafic două nivele de locuințe.

A) *Al doilea nivel de locuințe Gumelnița*, gros de 30—70 cm, urmează *imediat* sub stratul Glina III.

În acest nivel s'au găsit urmele a cinci locuințe arse și dărâmate, dintre care numai una pare să fi fost săpată într'o groapă, celelalte fiind construite la suprafață, — și trei resturi ale unor vetre de formă eliptică sau rotundă. În dărămăturile acestor locuințe s'au descoperit, în afară de câteva obiecte de lut, os și piatră, foarte multe fragmente ceramice arse secundar, mai ales dela vase de dimensiuni mari, din care se pot întregi mai multe forme.

Peste masa de chirpic dărâmat a unei locuințe din acest nivel, la adâncimea medie de 75 cm, s'au descoperit trei schelete cu orientarea creștină, dintre care numai unul a avut un bănuț de aramă la un deget al mâinii stângi.

B) *Primul nivel de locuințe Gumelnița*, determinat stratigrafic prin ruinele a trei case dărâmate, ale căror urme se văd și în profilele suprafeței, se prezintă ca fiind constituit dintr'un pământ mai tare, de culoare galben-verzuie, amestecat probabil cu mult chirpic nears și cenușe.

Exceptând câteva gropi, care ajung uneori până la pământul viu, grosimea maximă a acestui nivel este de 70 cm.

Toate locuințele arse din acest nivel sunt de dimensiuni mai mici decât acelea din al doilea nivel de locuințe Gumelnița și au fost construite la suprafață, uneori chiar peste dărămăturile colibelor din stratul Boian A, cum e cazul cu una din locuințele acestui nivel, care prezintă în profilul peretelui de Est al suprafeței mai multe podele suprapuse. În legătură cu aceste locuințe s'au găsit trei vetre, dintre care două au fost de mai multe ori fețuite.

Dintre locuințele nearse de incendiu, nu s'au descoperit *in situ* decât dărămăturile uneia singure, în colțul de Nord-Vest al suprafeței.

În acest nivel s'au găsit mai multe vase întregi, dintre care un *askos*, foarte multe instrumente de silex, os și numai câteva de aramă (mai multe sule și o daltă). În afară de acestea, este interesant de observat, că tot din acest nivel provin toate exemplarele de plastică antropomorfă și zoomorfă, din lut și os, aflate în cursul săpăturilor și o ceramică nearsă secundar, mai fină, deseori lustruită și uneori grafitată. Numai după ce se va spăla și întregi materialul, în special cel ceramic, se va putea constata, dacă există sau nu deosebiri tipologice și stilistice, între cele două nivele ale stratului Gumelnița dela Glina.

Sub primul nivel de locuințe Gumelnița, ca și la baza celui de al doilea nivel Gumelnița, zac foarte multe oase de animale.

Între primul nivel de locuințe Gumelnița și stratul Boian A există un strat gros de circa 30 cm, din pământ cenușos, amestecat probabil cu chirpic nears, care conține foarte puține fragmente ceramice de tip Gumelnița, și care trebuie pus în legătură cu câteva colibe răzlețe, în care au locuit primii oameni din epoca Gumelnița veniți aci.

III. Stratul Boian A.

În acest strat, gros numai de circa 30—40 cm, s'au găsit patru colibe arse de incendiu, două fragmente de vetre și, în colțul de Sud-Vest al suprafeței, la adâncimea medie de 2,65 m, patru schelete de copii în poziție chirchită, dintre care numai unul a avut ca inventar câteva mărgelile lucrate din scoică. Groapa unuia din aceste schelete, care se vede în profilul peretelui sudic al suprafeței săpate, a fost acoperită în parte de dărămăturile unei locuințe din stratul Boian A. Față de importanța acestor morminte, care sunt până în prezent cele mai vechi din Muntenia, trebuie să se mai cerceteze în peretele sudic al suprafeței, pentru a se găsi eventual altele, care să contribuie la completarea planului mormintelor descoperite în campania din vara anului acesta.

Materialul ceramic din acest strat, găsit mai ales în regiunea celor patru colibe, este în cea mai mare parte fragmentar și nu prea numeros, probabil din cauză că provine dintr'un sector periferic și mai puțin locuit al *tell*-ului. Totuși, având în vedere cele câteva forme întregi, — dintre care cităm un vas suport cu două orificii, în interiorul căruia s'a găsit un picior dintr'un vas cutie (« Steckdose ») răsturnat, amănunt care, ne indică la ce puteau servi uneori aceste vase suporturi, mai multe fragmente ceramice din pahare cu caneluri fine și unele fragmente de picioare din vase cutii, — credem că prin continuarea cercetărilor, mai ales înspre centrul *tell*-ului, spre șanțul C Nestor, în care s'a descoperit un vas mare cu decor excizat, se va îmbogăți materialul ceramic al acestui strat.

Sub nivelul de locuințe din stratul Boian A, urmează un nivel subțire, numai de 25—30 cm, în care s'au găsit puține fragmente ceramice și cu decorul mai neglijent executat, oase de animale și câteva silexuri. Acest nivel corespunde locuirii primilor oameni din civilizația Boian A, care s'au așezat aci.

Avându-se în vedere aceste rezultate, obținute în campania de săpături din acest an, este necesară o continuare metodică a cercetărilor, în vederea întocmirii unei lucrări de ansamblu, care să cuprindă o descriere cât mai completă a celor trei civilizații neo-eneolitice din *tell*-ul dela Glina.

R A P O R T

asupra săpăturilor arheologice dela Dinogetia

de GH. ȘTEFAN

Șef de lucrări la Muzeul Național de Antichități.

A treia campanie de săpături arheologice dela Dinogetia (astăzi Bisericuța, pe teritoriul comunei Garvăn din jud. Tulcea), a avut ca obiectiv desvelirea în continuare, a incintei vechi cetăți.

Această campanie a durat, în limita fondurilor ce mi s'au pus la dispoziție, dela 4 Iulie la 4 August 1943.

Lucrările au fost foarte mult îngreunate de lipsa materialului tehnic necesar, ca vagonete, șine, macarale etc. S'a putut, totuși, degaja interiorul a încă trei din turnurile cetății și anume: turnul nr. 4, situat în colțul de Est al fortăreții, turnul nr. 8, în colțul de Nord-Est și turnul nr. 9, situat pe latura de Nord. În felul acesta numărul turnurilor identificate până acum și degajate, unele total, altele parțial, se ridică la zece.

În afară de aceasta, am descoperit o nouă poartă a cetății pe latura de Vest, poartă pe care am găsit-o astupată încă din vremurile vechi, precum și o mică intrare pe latura de Nord, lângă turnul nr. 9, de care este flancată.

La ambele intrări descoperite în campania din anul acesta, lucrările au rămas în continuare, fiind obligat a lucra cu cea mai mare atențiune pentru a nu distruge niciun indiciu asupra vremii când acestea au suferit transformări.

Cele trei turnuri descoperite sunt bine conservate.

Zidurile lor se păstrează mai bine pe latura din fund. Înălțimea lor este de peste patru metri dela temelie în sus, grosimea variază între 2,70—3,00 m. Turnurile de colț (Nr. 4 și 8) fiind mai largi decât

restul turnurilor, sunt prevăzute cu câte un pilon puternic pe care se sprijineau, de sigur, grinzile care susțineau etajul sau platforma superioară a turnurilor.

Pentru zidărie s'a întrebuințat piatra de Bugeac scoasă din regiune, consolidându-se cu brăe de cărămizi pentru a se da mai multă soliditate construcției.

Piatră de talie am găsit, până acum, numai la poarta astupată ulterior prin *opus caementicium* de pe latura de Vest. Este un model de lucrare îngrijită și aparține, fără îndoială, unei epoci mai vechi a cetății.

În privința inventarului, se remarcă, în turnuri, mare cantitate de produse ceramice, în deosebi amfore întregi sau în fragmente, opaite de lut, dintre care unele frumos ornamentate și purtând stampila fabricantului, sticlărie, obiecte de os printre care și un pieptene, fibule de bronz, obiecte de bronz sau fier și monete de bronz. *Este de observat că majoritatea acestor obiecte aparțin secolului al IV-lea p. Chr.*

O altă observație generală se referă la starea de conservare a obiectelor de metal. Ele sunt foarte oxidate din cauza umezelii terenului și din această cauză sunt și foarte friabile.

În stratul arheologic de către suprafață apare o specie de olărie, foarte bogat reprezentată, care se caracterizează prin ornamente executate cu pieptenele, cu motivul cel mai curent valul, sau prin motive executate cu vârful unui instrument ascuțit, în puncte sau excizări.

Aceasta este olăria care se găsește și în interiorul cetății, în stratul cel mai de către suprafață al acesteia (de pildă în clădirea dinapoia turnului nr. 6, pe care am continuat și anul acesta a o degaja fără să fi ajuns să o izolăm complet).

Și tot în acest strat am descoperit fragmente dintr'o strachină cu interiorul ornamentat prin cruci evident creștine.

În fine, izolate deocamdată, apar produse ceramice cu glasă, care merg, iarăși foarte bine în secolul al IV-lea p. Chr, precum și cioburi smălțuite, caracteristic byzantine.

Este, așa dar, evident că la Dinogetia găsim cel puțin trei epoci și anume:

1. Sfârșitul secolului al III-lea și secolul al IV-lea cu cărămizile legiunii I-a Iovia Scythica, care a fost creată de Diocletian.

2. Epoca lui Justinian.

3. Epoca bizantină (sec. X—XI) cu tezaurul descoperit în prima campanie.

Este foarte probabil că în săpăturile viitoare se vor găsi și monumele aparținând unei epoci mai vechi.

Această concluzie se bazează pe unele fragmente arhitectonice întrebuințate ca material de construcție la poarta de pe latura de Sud-Est precum și tehnica și materialul de construcție întrebuințat la poarta astupată în urmă de pe latura de Vest.

Este de dorit să se poată accelera lucrările. Pentru aceasta este neapărată nevoie să se înzestreze șantierul cu materialele tehnice necesare: în primul rând cel puțin cu două vagoane, 100 m linie și un macaz.

În afară de săpăturile executate în cetatea dela Bisericuța, am făcut o serie de cercetări în regiunea înconjurătoare, între comuna Garvăn și înălțimile Bugeacului, obținând rezultate foarte bune.

1. Pe malul lacului Jijila, la punctul numit «Mlăjitul Florilor» am descoperit o așezare, eventual un cimitir, din prima epocă a fierului. Am recoltat și transportat la Muzeul Național de Antichități din București o serie de fragmente ceramice.

2. Pe șoseaua dintre Garvăn și Văcăreni, locuitorul R. Berechet a găsit în via sa un vas izolat aparținând civilizației Gumelnița pe care l-a donat pentru Muzeu.

3. De ambele părți ale șoselei Azaclău-Garvăn, la înălțimea laturei de Sud-Est a cetății Dinogetia, se găsesc numeroase fragmente de tegule și amfore romane. Se pare că aci se afla un cimitir roman, lucru ce pare a se confirma prin descoperirea unui mormânt de către soldații ce au executat, în 1939—1940, în acest loc lucrări de caracter militar.

R A P O R T

pentru cercetări și săpături arheologice întreprinse în Oltenia

de VLADIMIR DUMITRESCU

Domnule Președinte,

Suma de lei 100.000 (una sută mii), pusă la dispoziția subsemnatului pentru cercetări și săpături arheologice în vara anului curent, a fost întrebuințată pentru continuarea cercetărilor și săpăturilor arheologice sistematice întreprinse de noi în Oltenia.

Încă din anul precedent, în urma unui plan, în prealabil stabilit, în colaborare cu d-l Dr. C. S. Nicolăescu-Plopșor, directorul Muzeului Regional al Olteniei, am început cu d-sa cercetarea sistematică a văii Dunării oltene, pentru punerea pe hartă a tuturor punctelor în care se găsesc resturi preistorice, protoistorice și din epoca năvălirilor barbare, și pentru săparea sistematică a principalelor așezări și necropole din aceste vremuri. Este, evident, vorba de o lucrare de lungă durată, care treptat se va extinde la întreaga Oltenie și care, în chip natural, va dura mulți ani, reclamând totodată mijloace materiale apreciabile.

În continuarea cercetărilor de anul trecut, unind anul acesta fondul pus la dispoziție de Comisiunea Monumentelor Istorice cu fonduri mai mari dela Muzeul Național de Antichități, am făcut cercetări pe teren în lunile Iulie, August și Septembrie, ale căror rezultate sunt dintre cele mai importante.

Cercetând întreaga zonă inundabilă a Dunării, dela Rast-Dolj (punct la care se opriseră cercetările anului precedent) și până la

marginea de Sud a jud. Mehedinți (Salcia), s'au putut stabili cu precizie o serie de noi așezări omenești din epocile mai sus amintite, verificându-se cu acest prilej și datele mai de mult cunoscute despre această regiune.

Săpături sistematice au fost efectuate la Rast (« Grindul Țifarului ») și la Basarabi.

La Rast a fost o importantă așezare preistorică, distrusă de inundațiile apelor Dunării, care scosese la iveală nenumărate resturi ceramice și altele. Săpăturile noastre au precizat că straturile de cultură merg până la aproape 4 m. adâncime și dovedesc o îndelungă dăinuire a vieții omenești pe acest loc. Majoritatea acestor resturi de viață preistorică aparțin epocii neolitice și anume civilizației de tip Turdaș. Remarcabile sunt în special exemplarele de plastică antropomorfă în lut ars, din care s'au descoperit câteva în timpul săpăturilor și un număr excepțional de mare înainte. Peste straturile neolitice s'au suprapus urme mai puțin intense din epocile mai recente: foarte puține resturi din epoca bronzului, altele din epoca fierului (perioada La Tène) și câteva, sporadice, din vremea romană.

La Basarabi am săpat, în colaborare, cu d-l C. Nicolăescu-Plopșor, o necropolă tumulară din epoca fierului, identificată de d-l Plopșor, precum și câteva movile mai vechi.

Rezultatele acestor săpături de lângă satul Basarabi pot fi cu drept cuvânt numite excepționale, deoarece în cei câțiva tumuli s'au găsit morminte de inhumație dela sfârșitul primei epoci a fierului, cu o bogată și variată « zestre »: ceramică, arme și obiecte de bronz și fier, toate aparținând grupului illiric bine cunoscut în regiunile apusene ale Peninsulei Balcanice și până acum niciodată sistematic identificat în stânga Dunării. În alți tumuli, mai înalți, s'au descoperit schelete chircite cu ocră și schelete chircite cu resturi ceramice de tip Coțofeni, descoperiri care completează datele cunoscute în privința tumulilor din Oltenia.

Ultimele cercetări au fost făcute pe teritoriul comunei Hunia-Dolj, săpându-se o mare movilă de lângă Dunăre — Măgura Călinii — unde de asemenea s'au descoperit schelete din epoca fierului, întinse, și schelete mai vechi, neolitice, chircite.

Campania anului viitor va trebui să completeze cercetarea restului Dunării spre Olt și spre Porțile de Fier.

R A P O R T

asupra cercetărilor și săpăturilor din Bucovina

de C. AMBROJEVICI.

Domnule Președinte,

În cele ce urmează am onoare a vă prezenta raportul sumar asupra cercetărilor și săpăturilor arheologice efectuate de mine în cursul verii 1943 pe teritoriul Bucovinei, în limita sumei de 50.000 lei, pe care ați binevoit a mi-o pune la dispoziție în acest scop.

Lucrările pe teren s'au început la 9 August 1943 și s'au prelungit până în ziua de 25 a acelei luni. Conduc fiind de o dorință de a oferi arheologiei noastre românești un nou izvor de cunoștințe asupra neoliticului târziu și al eneoliticului pe teritoriul Bucovinei, cercetat după metodele cele mai moderne, căutând să îndrept în acest fel lipsurile produse în urma explorării neștiințifice a stațiunii Sipești, mi-am ales de data aceasta localitatea Mahala, pe Prut, în jud. Cernăuți, în împrejurimile căreia, chiar în epoca antebelică s'au arătat multiple și foarte interesante aspecte ale arheologiei preistorice, grație unor sondaje sumare de recunoaștere. Aceste cercetări s'au împărțit în două perioade de lucru și anume:

1. Cercetări de orientare și de recunoaștere.

2. Săpături sistematice într-o anumită așezare preistorică. Cercetările de recunoaștere au dat rezultate bune, dovedind că împrejurimile comunei Mahala sunt foarte bogate în ce privește rămășițele civilizației eneolitice. Pe lângă bine cunoscuta stațiune din Mahala-Buda, s'au mai descoperit încă două așezări destul de întinse din aceeași epocă în locurile numite « Cojușna » și « La Vâslă ». S'a mai cercetat și locul ridicat și întărit din pădurea Mahala, numit « Șanțul

rotund », care prezintă în realitate o cetate lucrată în pământ, cam de prin secolele X—XII după Christos.

Săpăturile sistematice s'au efectuat în locurile numite « Vius » și « La Țâhlea », oferindu-ne următoarele rezultate :

1. Cu multă atenție s'a studiat problema construcției locuințelor primitive ca și stratigrafia păturilor de civilizație ale stațiunii.

2. S'au adunat rămășițele bogate ale culturilor materiale și spirituale ale așezării noastre, printre care cele mai interesante au fost resturile ceramicii și ale plasticei primitive.

3. Plastica se caracterizează prin numeroasele figurine zoomorfe și antropomorfe lucrate în lut ars. Până acuma se poate spune că figurinele zoomorfe se găsesc într'un număr mult mai mare decât cele reprezentând chipuri omenești.

4. O particularitate deosebit de interesantă prezintă un mic model de vas-binoclu, de la care s'a păstrat numai un singur tub (fără canal longitudinal obișnuit) precum și un fragment al unui vas în formă de covată, împodobit cu un ornament incisat simplu.

5. Caracterul ceramicii ca și al plasticei aflate până în prezent la Mahala ne fac ca să înglobăm această stațiune în cadrul așezărilor eneolitice, constituind civilizația așa zisă Cucuteni B și C.

6. Nu s'a găsit până acuma niciun obiect confecționat din metal.

În conformitate cu dispozițiunea d-voastră, materialul descoperit la Mahala, vi-l voi expedia imediat după ce va fi studiat de mine.

R A P O R T

asupra săpăturilor arheologice din 1943 la Mangalia (Callatis)

de prof. T. SAUCIUC-SĂVEANU

Săpăturile noastre arheologice din vara 1943, au ținut din 19 August până la 12 Septembrie.

În partea întâia a campaniei arheologice din Mangalia, m'am ocupat de necropola descoperită în Martie 1943, cu ocazia lucrărilor de trasare și nivelare a șoselei Mangalia-Albești, când Primăria Mangaliei a ținut să înștiințeze Muzeul Național de Antichități din București, despre descoperirea unor morminte și a cerut trimiterea unui delegat la fața locului.

Fiind plecat în străinătate, nu am putut fi personal atunci în Mangalia. În locul meu a plecat asistentul Mircea Petrescu-Dâmbovița, dela Muzeul Național de Antichități din București, care a fost între 14—17 Martie 1943 la Mangalia și a făcut un raport scris despre cele constatate la fața locului.

Raportul d-lui asistent Petrescu, relativ la cercetarea descoperirilor arheologice dela Mangalia (14—1 Martie 1943), pu licat în « Raport asupra activității științifice a Muzeului național de antichități în anii 1942 și 1943 », București, 1944, p. 60—65, a făcut să ne dăm seama că ne găsim într'o necropolă antică importantă și că se pune problema de a se da de cheia aranjării mormintelor, de ordinea și sistemul, precum și de cronologia lor. Dând în jumătatea a doua a lunii August 1943, la distanța de 85 metri la Vest de casa Nr. 64 din Str. Oituz, de 9 morminte noi și deschizându-le, am putut să înțelegem că avem înaintea noastră morminte din secolul, cel mai de grabă al IV-lea după Hr. Ajutat de asistentul Petrescu, între 4 și 9 Sept. am putut

să mai adăogăm alte două morminte noi de copii, prin care s'a verificat aranjarea arcuită, concentrică din această parte a necropolei plasată într'o ridicătură — movilă mai întinsă. Descoperirea unei monete din vremea lui Constantin II (317—337 după Hr.) în pământul care acoperea mormântul, precum și descoperirea unei plăci de calcar cu inscripție grecească, folosită ca o parte din peretele unui mormânt de copil, ne îndreptătesc a așeza aceste morminte în secolul al IV-lea d. Hr. sau în cel următor.

Cutia mormintelor era formată din lespezi de calcar, 2 lungi, adeseori adăogite și 2 înguste, precum și din 3 sau mai multe lespezi de acoperit cutia, unele destul de bine lucrate. Uneori lespezile erau legate prin mortar la punctele lor de atingere și erau și date cu var.

Inventarul mormintelor era destul de sărac: câte un vas de argilă simplă, cu o ureche, cu striățiuni pe pânțele, cu gura și piciorul înguste sau câte un vas de sticlă fină.

Mai deseori mărgelușe de sticlă, de diferite colori și dimensiuni, câteodată o brățară de sticlă sau metal, un ineluș de fir de bronz, au fost găsite în aceste morminte. Era sectorul oamenilor de rând din cimitirul vechiului Callatis, cari cunoșteau folosirea unui mormânt pentru mai mulți membri ai familiei, căci în mai multe morminte am găsit câte două calote, într'un mormânt chiar 4 schelete așezate cu fața spre Est.

Ipoteza că am avea morminte scitice în care s'ar fi sacrificat pe lângă cel mort de moarte naturală și câte un membru al familiei, cel mai drag celui decedat, nu poate rezista argumentelor mai serioase.

În partea a doua a campaniei arheologice din vara anului 1943, ne-a preocupat continuarea săpăturilor din curtea Muzeului, unde complexul de resturi de clădiri, descoperite în anii anteriori, cerea lămuriri prin lărgirea săpăturilor. Săpând la Nord de descoperirile din anii anteriori, am dat, aproape de împrejmuirea Muzeului, de un pavaj cu lespezi patrunghiulare, cu un rest de ziduri din blocuri mai mari și de un alt rest mai târziu. Regretăm de a nu ne putea întinde cu săpăturile acestea peste zidul de împrejmuire al curții Muzeului și în strada Pătrașcu Vodă. În general se pot constata aci în curtea Muzeului trei feluri de construcții: unul, cel mai vechi, din stratul de pământ gălbui, altul care pornește, ca bază, dela pământul gălbui ce se găsește în stratul de cenușă, iar al treilea care se găsește în stratul de humus.

O preocupare veche a noastră, este urmărirea zidului de Nord al acropolei callatiene în spre Vest; pe parcelele cu grădini ale unor particulari din Mangalia. Prin amabilitatea văduvei și a succesorilor lui Ștefan Andrei, am putut sonda terenul din spatele casei Ștefan Andrei, din strada Pătrașcu Vodă Nr. 17. Din 1936 vroiam să fac aici săpături cu atât mai mult cu cât repauzatul Ștefan Andrei ni se plângea că plantația veche de vie de pe acest teren i se usucă. Îi explicam cauza acestei dispariții lente a plantației de vie prin supoziția că aproape de suprafața pământului s'ar ascunde zidul larg al acropolei callatiene. Ori, în urma săpăturilor făcute în jumătatea întâia a lui Septemvrie am putut să ne convingem că în partea aceasta nu se găsește continuarea zidului Acropolei în forma pe care o cunoaștem din săpăturile din 1929 de pe parcelele virane între resturile Basilicei și casa și grădina lui Ortodoxos Cacanșis, mărginașe cu casa lui Ștefan Andrei. În grădina acestui din urmă am dat, pe întreaga lui lățime, de un zid antic frumos ale cărui fundamente au o înălțime de 2 metri și o lățime de 60 centimetri, cu fațeta la Nord, cu îngrijire lucrată. Rămâne a se vedea dacă zidul împrejmuitoare al Acropolei la Nord își schimbă în partea ei apuseană, structura sau dacă zidul descoperit pe locul lui Ștefan Andrei aparține unui edificiu, al cărui rost nu ne este încă cunoscut.

Obiecte mici arheologice nu au fost găsite în această parte a săpăturilor noastre, decât în număr foarte redus și acestea fără nici o importanță deosebită.

În cursul acestei campanii de săpături am avut grija să reparăm împrejmuirea de piatră a Muzeului, în părțile ei defectuoase, și să strângem la un loc piatra rezultată din săpăturile noastre din curtea Muzeului, care piatră va putea fi folosită pentru o eventuală construcție destinată pentru custodele Muzeului.

Ținem să relevăm și aci insuficiența clădirii Muzeului pentru obiectele descoperite în cursul anilor dela 1924 încoace. Este un eufemism de a vorbi de un Muzeu la Mangalia. Nu avem decât un depou, în care materialul adunat nu poate fi așezat și nici aranjat cum trebuie. Regretăm de a fi nevoit să arătăm încăodată starea dezolată în care au ajuns resturile Basilicei, singurul complex mai mare de săpături arheologice și de construcție din vechiul Callatis. Numeroase blocuri din Basilica au fost ridicate, după cum ne informează d-l I. Iordăchescu, directorul Gimnaziului din Mangalia, de

militari și folosite, nu se știe unde și pentru ce. Cei doi pilaștri, măturie frumoasă de opus mixtum, aproape că nu se mai găsesc acolo. Se impune o expropriere urgentă a terenurilor din apropiere, proprietățile Motaș, Melide și Gorciu, lărgirea săpăturilor și împrejmuirea lor cu un zid. Nu mai puțin dezolată este starea în care se găsește așa zisul « mormânt scitic ». El se prăbușește, nu știu dacă pe urma ingerențelor factorilor atmosferici mai mult decât pe urma apucăturilor barbare ale vecinilor.

CASA CU LANȚURI
(CASA CANTACUZINO — CREȚULESCU — MORUZI)

de GEORGE D. FLORESCU.

Bucureștii, cu toate că vechi de câteva secole, căci nu apare ca scaun de domnie decât sub Vlad Țepeș, la 20 Septembrie 1459¹⁾, iar ca cetate sub Radul cel Frumos, la 12 Noembrie 1463²⁾, nu se poate asemui cu marile metropole ale altor țări decât doar ca întindere, și aceasta numai în ultima sută de ani. Totuși încă de pe la mijlocul veacului al XVII-lea întreaga viață a țării se concentrase în această nouă cetate, Bucureștii devenind nucleul micului principat muntean.

Viața bucureșteană plecată din preajma Curții domnești de pe marginea Dâmboviței s'a întins încetul cu încetul — cum era firesc — atât în mahalaua domnească — viitoarea mahala a Calicilor de-a-lungul Podului Craiovei, azi calea Rahovei — cum mai ales spre miază-noapte, dincolo de Puțul cu Zale de pe locul actualului palat regal, prin livezile și prin viile afierosite în mare parte la lăcașuri de rugă ca mili a cucernicilor Domni și boieri cu credința nestrămutată în oblăduirea Celui-de-Sus.

Bucureștii, martor însă atât al bucuriilor cât și al durerilor trecutului, prin vitregia timpurilor: dese năvăliri, răzmiriți, vremelnice stăpâniri străine și să mai adăogăm și însemnate cutremure de pământ, nu a mai păstrat aproape nimic din farmecul de odinioară, farmec atât de mult lăudat de străinii trecători pe la noi.

¹⁾ Panaitescu P. P., *Cum au ajuns Bucureștii capitala țării?*, extras din *Revista Fundațiilor Regale*, Nr. 8, ed. 1938.

²⁾ V. Acad. Rom., CVIII/26, orig. pergam.; v. și George D. Florescu, *Divane domnești din Țara Românească*, I, (1389—1495), doc. LXX.

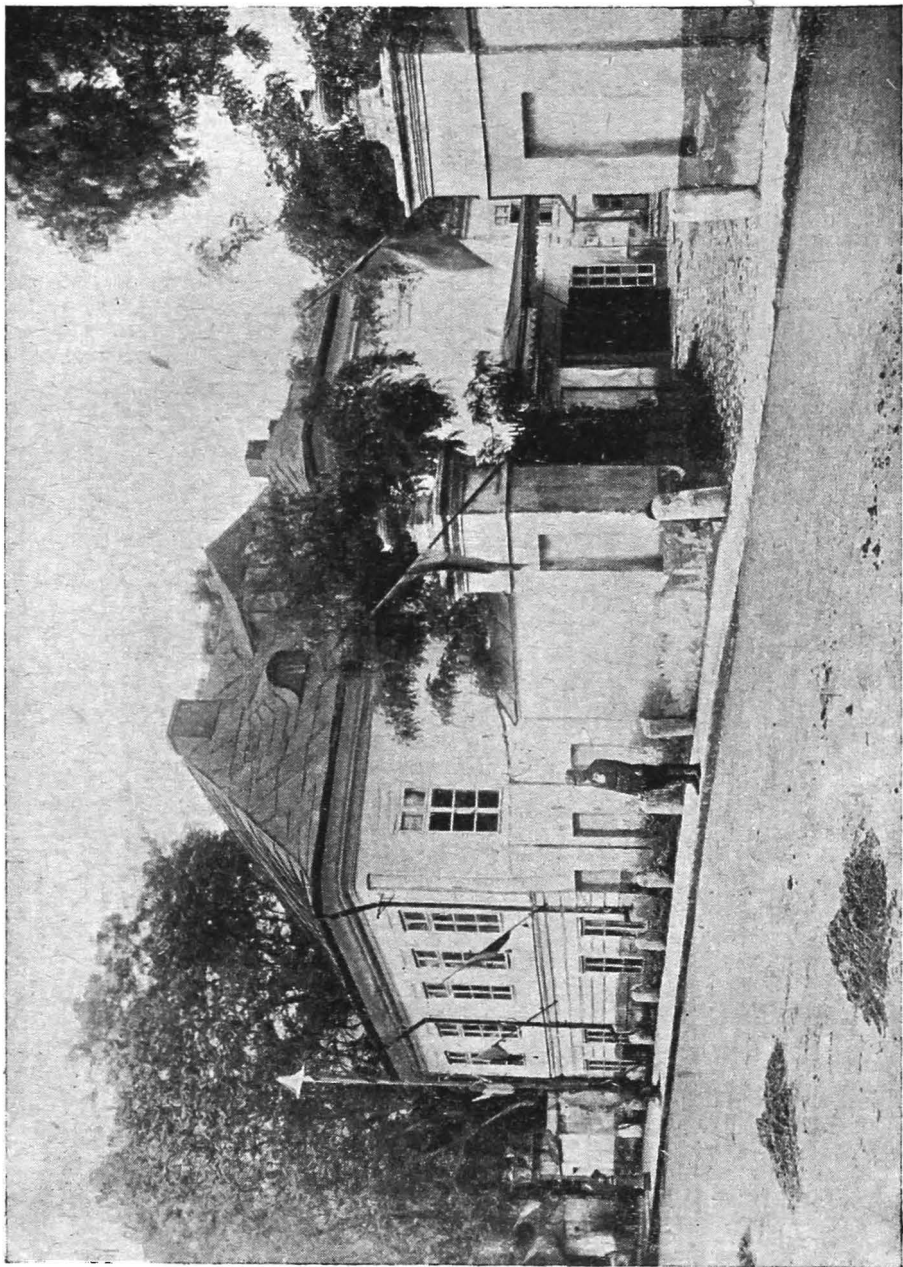
Ici și colea, câteva urme răzlețe: vechea casă de pe locul fostelor Pușcării domnești, Bazaca de eri, văduvită în urmă de pânzeturile Vulturului de mare cu peștele în ghiaie, azi dărâmată, apoi casa Melic din strada Spătarului, azi pe de-a-ntregul schimbată ca faptură, în fine: casa boierească aproape bicentenară, cunoscută acum mai bine de un veac cu numele de « Casa Crețulescului ». în urmă sub cel de: « Casa Cantacuzinului » iar nouă sub numele de: « Casa Moruzi » sau: « Casa cu lanțuri », aflătoare pe fostul Pod al Mogoșoaei, în fosta mahala a Popei Cosma, peste drum de strada Victor Emanuel III, casă în care timp de aproape zece ani s'au adăpostit cu pietate vestigiile bucureștene — și mai vechi, și mai noi — strânse cu osârdie și dragoste de iubitori ai trecutului nostru și ai țării.

Pe acest Pod al Mogoșoaei, amintind drumul ce-l parcurgea Vodă Constantin Brâncoveanu ori de câte ori se ducea dela curtea sa de pe malurile Dâmboviței, la mărețul său palat dela Mogoșoaia, câte curți boierești — mai arătoase sau mai smerite — nu vor fi privit în scurgere de mai bine de două veacuri, splendoarea alaiurilor fie domnești, fie făcute de stăpânire pentru cinstirea străinilor ce veneau din spre miază noapte la curtea noastră. În lungul Podului acestuia — pentru a nu vorbi de altele — s'au dus una câte una casele boierești cu întinsele lor grădini — adevărate moșii — unde înaintașii a multor trăitori azi în hotarele Bucureștilor își duceau o vieată tihnită și patriarhală.

S'a dus curtea Măgureanului — un Cantacuzin al veacului al XVIII-lea trăitor pe malul stâng al gârlei peste drum de smerita bisericuță cu același nume ștearsă și ea de pe fața pământului acum vreo două pătrare de veac ¹⁾ — ; s'a dus curtea Văcărească, fata lui Caragea Vodă, alături de a Măgureanului spre deal, și lor le-au urmat într'un ritm tăcut dar fatal: casele Floreștilor de pe locul actualului Teatru Regina Maria ²⁾, a Racovițeștilor munteni de pe locul Prefecturii de Poliție, a Filipeștilor de peste drum. Și mai departe, de-a lungul șerpuitului mers al vechiului Pod, pe locul casei Beizađelelor — astăzi colțul bulevardului Elisabeta — se ridicase o casă arătoasă,

¹⁾ v. George D. Florescu, *Din vechiul București*, ed. 1935, p. 33; v. de același: *Vechi proprietăți în București în veacurile XVII și XVIII*, ed. 1934, planul anexă.

²⁾ v. George D. Florescu, *Istoricul unei vechi case bucureștene : Casa Floreștilor din mahalaua Scorțarului*, ed. 1935.

Casa cu Lanțuri la 1900

cunoscută încă bătrânilor Bucureșteni sub numele de: « Casa Greceanului » azi așa de schimonosită încât nu mai amintește nimic din strălucirea unui odinioară nu chiar așa de îndepărtat. Peste drum Hotelul Bulevard se înalță pe masivele case ale Corbenilor lângă casele Cocorăștilor, la miază-noapte. La miază-zi de acestea s'au dus casele nefericitei Venețiana Văcăreasca, ucisă — nu s'a știut niciodată de cine — la moșie. Fuseseră aci curțile lui Șerban Vodă Cantacuzino, părăsite și năruite de vremi, ajunse în mâinile unui Sakerario, iar dela acesta cumpărate de curtea oblăduitoare a Rusiei care-și clădi localul legației de care ne aducem cu toții aminte; era peste drum de strada Doamnei. Și s'au dus curțile Slătinenilor ¹⁾ de pe locul lui Capșa, acelea ale lui Dinul Crețulescul de pe locul fostului Hotel Frascati, dispărut și el acum câți-va ani, și așa tot mergând spre miază-noapte, s'au năruit în procesul evolutiv și civilizator: casele Ghiculești, fost palat acum un veac ²⁾; — fostul Club al Tinerimii. E și el mutat în altă mahala Din casa ce se ridicase pe vechile temelii ale Catargiului — fostul Elysée și mai vechiul Fialcovski — avem azi un bloc impunător. Casele Gulescului la Puțul cu Zale au fost vatra Palatului Regal, și această înșiruire poate fi mult lungită, căci nu amintim decât de câteva case plecate pentru vecie din lăuntrul politiei orașului de-a-lungul Podului Mogoșoaiei.

Dar mai sus printre pomi, vii, livezi și verdeață, pe terenuri întinse, pe același Pod, dincolo de drumul Târgoviștei — calea Griviței de azi — câte alte case boierești nu au fost șterse de pe fața pământului, case de care înșiși scoborâtorii acelora care le-au stăpânit nu mai știu nimic de ele.

Și totuși una — una singură — despre care se va putea spune mâine . . . poimâine . . . că: « a fost odată ca niciodată că de n'ar fi nu s'ar povesti », se mai ținea în picioare, înfruntând cu semetie până și cutremure catastrofale recente care au năruit sgârie-nori de zece caturi, era vetusta casă cunoscută sub numele de « Casa Moruzi » acelora cari azi încep să încărunțească, fostă până acum vreo patru ani locașul de păstrare a vechiturilor bucureștene ale Muzeului Municipal al orașului București, mutate de atunci din casă în casă sub

¹⁾ v. George D. Florescu, *Din vechiul București*, ed. 1935, p. 115.

²⁾ v. George D. Florescu, *Alaiul înmormântării lui Alexandru N. Sușu Voevod la 20 Ianuarie 1821*, ed. 1932.

amenințarea neîncetată de a fi zădărnice pe vecie; și totuși în acele vechituri se oglindea vechimea meleagurilor unde se ridică Bucureștii de azi încă cu 2.500 — două mii cinci sute — de ani înaintea erei creștine.

Desbrăcată de tencuială de ani de zile, ciopârțită ca un bolnav căruia doftorii nu-i dibue boala, suferea până mai eri în liniște și cu resemnare toate încercările unei nepăsări voite: doar, doar s'o nărui din voia ei . . . doar, doar nu va mai fi nimic de făcut pentru a o readuce la o viață omenoasă.

— Și totuși dacă multe case nu pot vorbi, aceasta era poate singura din foarte puținele rămase care putea să grăiască, căci pe răbojul ființei ei se însemnaseră creștături de mai bine de o sută și cincizeci de ani.

Au plecat pentru vecie casele din preajma ei, case boierești a celor înrudiți cu foștii ei ziditori: Casa Romaniti ¹⁾ « cea mai mare și mai plăcută a întregului oraș » la 1822 ²⁾, ce făcu loc fostului Minister al Vistieriei Statului; C.A.M.-ul — molochul inestetic de piatră din față — se sprijină pe dărâmurile fostelor case ale marelui Vornic Manolache Florescu ³⁾, fost oblăduitor al orașului în al doilea deceniu al veacului scurs. Alături avem frumoasa casă Monteoru umbrită de bătrâni pomi așa de rari azi pe întinsul miezului orașului. Și ea moșteneste locul vechei case a boierilor Neculești ⁴⁾, stăpâni aci pe întinse pământuri fărâmițate după o firească lege a moștenirilor și a înzestrărilor. La stânga fostei case cu lanțuri, mai spre miez-noapte, peste drum de actuala legație a Germaniei — fosta casă

¹⁾ Clădită de Grigore Romaniti, soțul cocoanei Ralu. Acest sftenic de taină al lui Grigore Dimitrie Ghika, primul Domn pământean (1822—1829), fusese medelnicer la 1798, serdar la 1803, paharnic la 1806, epistat al vorniciei obștirilor la 1811, în urmă mare vistier la 1816 și mare vornic la 1828. Era fiul lui Mihalache Romaniti, fostul Caimacam al Craiovei dela 1776.

²⁾ v. Hurmuzaki, vol. X, p. 182, Nr. CCL, raportul lui Louis de Kreuchely-Schwerdtberg, consulul prusac din Muntenia, către von Miltitz ambasadorul Prusiei pe lângă Poartă, din 6 Noemvrie 1822.

³⁾ v. G. I. Ionescu-Gion, *Istoria Bucureștilor*, ed. 1899, p. 426.

⁴⁾ v. *Ibidem.*, p. 424, greșit trecut: casa Nicolescu, de oarece acest neam se trăgea dela Neculele din Slam-Râmnic și își ortografia numele: Neculescu. Această casă fusese ridicată de Alexandru Iordache Neculescu (+ 1829), fratele Smarandei Ioniță Crețulescu.

Dimitrie Cesianu — se ridica o clădire mare care la 1822 ¹⁾ aparținea marelui ban Barbu Văcărescu ²⁾, stăpân de altfel și pe casele de peste drum de Pod, lângă vechea biserică a lui Popa Dima, lăcaș de rugă cunoscut în scurgerea celor două ultime secole cu numele de biserică Popa Cosma iar azi Sf. Nicolae-Tabacu. În fine mai spre miază-noapte, la colț cu fosta stradă Sfinții Voevozi, azi strada Barbu Catargi, era masiva casă ³⁾ a marelui logofăt Alecu Filipescu, cunoscut pentru istețimea lui cu porecla de: « Vulpe ». Peste drum de aceasta era altă casă arătoasă a lui Iordache Goleșcul vornicul ⁴⁾, părintele culturii naționale pe acele vremi. S'au dus toate una câte una, însă ea — casa Crețulescu-Cantacuzino-Moruzi — rămăsese în picioare lup-tând cu vântul, cu nămeții, cu ploaia, cu arșița . . . cu oamenii vremurilor noastre . . .

Marele nostru Iorga, plecat spre durerea întregii suflări românești, o luase sub oblăduirea sa, și ca una care era cea mai veche amintire, nu numai de pe aceste locuri, dar de pe întinsul Bucureștilor, a statornicit-o Monument Istoric în ceasul al unsprezecelea, când odată stăpânii de mai bine de un veac, scoși din casa lor din porunca stăpânirii, o lăsau pradă cazmalelor și târnăcoapelor a tot puternicilor zilei. Și aceasta se petrecea între 1907—1911. Era vorbă de un bulevard ce trebuia să încalice casa în toată ființa ei. Și cum istoria se repetă, azi se vântură din nou străpungerea aceluia așa zis bulevard, a unei artere pentru curente, unde crivățul iarna va fi la largul lui iar viscolul își va face de cap dela Gara de Nord până la bătrânul Foișor de Foc.

Pe locul livezilor boierilor Neculești ce se întindeau în stânga Podului Mogoșoaei, mai sus de unde se înjugă acesta cu drumul

¹⁾ v. Hurmuzaki, vol. X, p. 191, Nr. CCLX, unde se reproduce și un mic plan al porțiunii din Podul Mogoșoaei dintre actuala strada General Gh. Manu și fosta stradă Cosma, azi str. Victor Emanuel III, mergând chiar până la casa Romaniti (v. nota 1 p. precedentă) ce era la colț cu drumul Târgoviștei, începutul căii Griviței de azi.

²⁾ La căsătoria fiicei acestuia Irina cu Alecu Bellu, casa fu dată acesteia de zestre. Pe fundațiile ei fu ridicat în vremuri mai noi Ministerul de Justiție, clădire care mai dăinuiește și azi. Casele de peste drum rămăseră altei fete Elena (Tița) soția lui Ștefan Catargiu, tatăl fostului mare om de Stat Barbu Catargi, care de altfel trăi în ea până la moartea sa, ucis mișelește în ziua de 8 Iunie 1862.

³⁾ v. Hurmuzaki, vol. X, p. 191, Nr. CCLX.

⁴⁾ v. *Ibidem*.

Târgoviștei (Calea Griviței), strănepotul lui Pădure pitarul Crețulescul, anume Ioniță fost medelnicer și căminar, primi ca zestre dela socrul său Iordache stolnicul Neculescul o întindere însemnată de loc la Nord de edificiul fostului Minister al Finanțelor țării.

Cam în același timp — să fi fost spre asfințitul veacului al XVIII-lea — când Alecu Neculescu clucerul înălță casă de locuit pe aceste locuri (fosta casă Neculescu, iar după dărâmare casa Monteoru) își ridică și Ioniță Crețulescul o casă după ighemonicul sclitadei neamului său, era doar strănepot de sânge al lui Vodă Antonie Ruset și fiu al bogatei Smaranda născută Notara, strănepoată luminatului Hrisant, fostul patriarh al Ierusalimului dela începutul veacului al XVIII-lea.

La împărțirea din 1811¹⁾ a periusiei părintești a fraților Crețulescu: Costache viitor stolnic la 1813 și Iordache comis din 1818 — Ioniță căminarul închisese ochii în 1808 — un văr îndepărtat al acestora, alt Costache Crețulescul vel vornic și Grigore Romaniti, epistat al vorniciei obștirilor, vecinul cu locuința lui Ioniță căminarul, precum am amintit adineăuri: «casele din București de pe Podul Mogoșoaei din mahalaua popii Cosma, cam stricate de răzmiriță, pentru al căror meremet este trebuință de «aleri 1500» rămân fratelui mai mare Costache. Răzmirița de care pomenește acest act esie ocupația rusească ce urmă domniei scurte a lui Constantin Ipsilanti din Octomvrie până în Noemvrie al anului 1806, când Rușii așezați în țară cu Prozorovski și cu generalul Engelhardt, țineau frânele țării până la suirea în scaun a lui Ioan Gheorghe Caragea, în Septemvrie 1812.

Meremetul casei nu-l putu încheia noul stăpân căci 1814 îi curmă zilele pe neașteptate, lăsând o văduvă tânără cu o fetiță de un an: Roxanda.

Cocoana Mândica — nume sub care era alintată văduva lui Costache stolnicul Crețulescul — nu număra la data stingerii din viață a soțului ei decât 20 de primăveri, și nu petrecuse decât cinci ani de fericită căsnicie. Cu toate că grecoaică atât după tatăl ei: Stefanache Conduratu cât și după maică-sa Zoița Silivriano, ea avea

¹⁾ v. Colecția de documente a d-lui Constantin M. Cantacuzino, act din 15 Mai 1811. (v. și I. C. Filitti, *Arhivă Gheorghe Grigore Cantacuzino*, ed. 1919, p. 92, doc. 292).

înaintași după părintele ei pe boierii Căndești, Văcărești și Cantacuzini, a căror energie o moșteni. Chibzuitoare, ea știu chiar din primii ani ai văduviei să-și închine viața creșterii copilului și să-i păstreze neștirbită moștenirea părintească. Ea se îndeletnici cu me-remetisirea casei ajutată fiind de soacră-sa vitregă, altă Smaranda Crețulescu născută Mano, a doua soție a căminarului Ioniță. Vor fi împărțit amândouă cheltuielile de vreo 1.500 de taleri.

Mama și fata — aceasta din urmă alintată cu numele de Luxița — trăiră liniștite în casa refăcută căreia i se păstrase încă frumosul cerdac deasupra intrării din curte.

După 8 Iunie 1830, dată la care Cocoana Mândica își mărita fata după Grigore Cantacuzino — fratele mai mic al viitorului Caimacam al țării dela 1849: Constantin Cantacuzino — mama își lăasă copila cu soțul ei, ea retrăgându-se în casele neamului ei mai sus pe Podul Mogoșoaei, la colț cu actuala stradă Frumoasă. Și îi dădu Luxiții cu blagoslovenia obișnuită înscrisă în foile de zestre, pe lângă multe alte lucruri și vechea casă părintească.

Cu trecerea anilor, aci văzură lumina zilei toți copiii tinerei perechi.

La 1833, în Septembrie, se năștea primul lor fiu: Iorgu, purtând numele bunicului său după tată. Acesta este proeminenta figură politică a sfârșitului veacului și a primei decade a celui de al XIX-lea: Gheorghe Grigore Cantacuzino binecunoscut cu porecla de: Nababul, fost Primar al Capitalei, Ministru, Președinte de Consiliu, și Președinte al partidului Conservator. Lui îi urmară trei surori: Maria, Zoița și Smaranda, și un al doilea frățior, stins din viață în floarea vieții, la 1843, pe care îndurerata mamă îl îngropă. La Sfântul Ioan cel Mare, fosta ctitorie a neamului Cantacuzinesc în veacu al XVIII-lea.

Zăbranicul se mai coborî de trei ori asupra Cocoanei Mândica și a ficei sale, căci la 1849, Luxița își pierdu soțul, stins din viață la Viena după neîncetate căutări pe la toate luminile străinătății. Și nu este zis că în moartea timpurie a lui Grigore Cantacuzino să nu fi fost amestecată mâna criminală a unui doftor străin dispărut de pe meleagurile noastre cu puțin înainte de stingerea din viață a acestui boier naționalist. Peste zece ani, fiul Cocoanei Luxița aducea din străinătăți — dela Paris — trupurile neînsuflețite ale primei sale soții: Domnița Zoe Bibescu și a copilului

lor Gheorghe, mort mic de tot, iar peste trei ani dela această tristă petrecere, Cocoana Luxița își îngropa pe una din fete: Zoița, soția lui Gheorghe Mihalache Ghika a aceluia ce fusese credincioasa și priceputa mână dreaptă a fostului Domn și Caimacam Alexandru Dimitrie Ghika.

Zile de înseninare urmară totuși încă în neam. La 27 Aprilie 1866, Iorgu descreți frunțile adumbrite ale maicii și bunicii sale luând în căsătorie pe Catinca Băleanu, scoboritoare străvechiului neam dâmbovițean, ștergând printr'această însoțire amintiri îndepărtate de rivalități între neamul acesta și al Cantacuzinilor, învrăjbite de pe vremea domniilor lui Radu Vodă Leon până sub Șerban Vodă Cantacuzino, în a doua jumătate a veacului al XVII-lea.

Cocoana Mândica — « Iaca » cum îi spuneau strănepoții, — mai prinse la frumoasa vârstă de 82 de ani nunta celei mai tinere nepoate, cea, pe semne, botezată de dânsa și alintată cu numele de: Smărăndița. Aceasta luă în căsătorie la 1875 pe Dumitru Panaiot Moruzi, poreclit: « Kneazul », figura bucureșteană încă vie în mintea multora din bătrânii noștri, fost Prefect al Poliției Capitalei ani îndelungați. Tânăra pereche locui în casa strămoșească alături de Cocoana Luxița care își încheiă zilele în dimineața lui 26 Octomvrie 1894, la adânci bătrâneți — împlinise 81 de ani.

În căminul strămoșesc, în vechea casă ce văzuse în ultimele decenii multe schimbări, rămase Cocoana Smărăndița Moruzi cu soțul ei și cei cinci copii. Ca cea mai tânără din neam, și după o datină străveche nestatornicită prin nicio lege scrisă, păstrată însă cu sfințenie din tată în fiu din vremi trecute în țara noastră și care ne arată că lăcașul părintesc rămânea întotdeauna celei mai tinere odrasle ca uneia ce trăise mai mult sub oblăduirea părintească, Casa Cantacuzino, fosta casă Crețulescu, deveni: Casa Moruzi.

— Încă de acum vreo șasezeci de ani, vechia ei înfățișare suferise însemnate schimbări, spre pildă: adăogirea aripei din fund și a unei odăi — fostul iatac al Cocoanei Smărăndița Moruzi — ce înlocui frumosul cerdac din partea de miază-noapte a casei, încăpere în care pe vremea când Muzeul Municipal al Bucureștilor își adăpostea colecțiile, se afla sala secției numismatice. Acestor adăogiri le-au urmat alte schimbări, mai aleș în ceea ce privește curtea înconjurătoare a casei. În vechime, butcile boierești intrau printr'o poartă mare la Pod, cu uși masive de lemn susținute de coloane pătrate înalte de

piatră, iar ieșirea din curte din nou în Podul Mogoșoaiei se făcea prin fața de miază-zi a casei. Odată această a doua poartă zidită, și totodată cu alinierea pentru rațiuni urbanistice a vechiului Pod, casa rămânând strâmbă pe trotuarul ce se îngusta spre intrarea principală a curții, fuseseră așezate la stradă, de-a-lungul feței vechi locuințe boierești, niște stâlpi de piatră legați între ei prin lanțuri groase de fier, de unde și numele casei de: « Casa cu lanțuri ». Pentru rațiuni edilitare, acești stâlpi au dispărut în veacul nostru. Dar toate acestea, ca și altele, s'au întâmplat după plecarea de aci a vechilor stăpâni expropriați între anii 1907—1911 de către stăpânire.

Lipsa de pietate pentru trecutul acestei vechi așezări boierești, poate chiar nepriceperea și neștiința, duseră la alte slujiri ce își urmașă mersul într'un ritm din ce în ce mai iute. Inchiriată de către stăpânire unui serviciu care nu avea nimic comun nici cu casa și nici cu trecutul, ci doar răspunzător de o chirie anuală, s'a schimbat frumosul și înaltul acoperiș într'adevăr de factură curat românească. Toate acestea făcute de oameni nepricepuți și nestăviliți de nimenea în opera lor de distrugere au adus vechiului lăcaș boieresc o înfățișare sărăcăcioasă.

Și acestea sunt în fuga anilor doar schingiuirile înfățișării pe din afară a centenarei case.

Dar pe din lăuntru !

Schimbări radicale, adevărate distrugeri, inerente unei noi stăpâniri ce nu era legată nici cu sufletul și nici cu inima de casă. S'a dus căminul din sala cea mare unde boierii naționaliști contimporani lui Grigore Cantacuzino își aprindeau ciubucele, s'au zugrăvit zidurile albe ca laptele în colori împestrițate de un gust foarte dubios, s'au închis unele ferestre găsite ca netrebuincioase, în fine s'a lăsat în scurgere de câțiva ani ca ceea ce omul putea să dregă și să întrețină să fie dat nepăsării. Firesc a fost că odată stăpânii plecați, s'a dus întregul mobilier împrăștiat pe la ai neamului așezat până mai ieri atât prin Moldova cât și pe la noi, lăsând ziduri goale ce ele singure ne-ar putea vorbi de vremi trecute, de vremi istorice.

Grigore Cantacuzino intrase în viața politică la un an după căsătorie, ca deputat de Prahova în cea dintâi obștească adunare întrunită după orânduelile Regulamentului Organic.

Dar să ascultăm ce ne istoriseau învechitele ziduri, despre întâmplări de acum un veac, căci numai ele ne rămăseseră ca mărturie, casa fiind cunoscută ca un cuib al intelectualilor acelor vremi.

Era în 1833 pe la sfârșitul toamnei, într'o seară mohorâtă.

În taină intrând cu gurile dela șube ridicate, unul câte unul suind liniștit fie pe aripa dreaptă a scării, fie pe cea stângă ce ducea la catul întâiu al casei, aci în marea sală, la lumina tăciunilor din vatră și a pâlpâitului câtorva lumânări de ceară în frumoase sfeșnice de argint, puteai recunoaște pe: Barbul Catargi — viitorul om de Stat al lui Cuza Vodă — pe Manolache Băleanul — viitor Caimacam al țării la 1849 — pe Iancul Câmpineanu — viitor mădular al guvernului revoluționar dela 1848 — pe Iancul Rosetti — o rudă după soția sa născută Crețulescu, a Coccoanei Luxița — pe Constantin M. Mano tânărul căminar pe care moartea trebuia să-l secere peste doi ani, în fine pe Scarlat Crețulescul, altă rudă îndepărtată, mai tânăr decât ceilalți și totuși polcovnic rusesc pe acea vreme, cunoscut în urmă la zile de bătrânețe ca Primar al Capitalei. Și acești tineri cari niciunul nu trecea de patruzeci de ani, ascultând de cel mai vrâstnic dintre ei: Manolache Băleanul, se sfătuiau asupra chipului cum la adunările viitoare puteau lucra pentru multele reforme pe care le vedeau bune să fie statornicite în țară: desființarea protectoratului și înlocuirea lui prin garanția colectivă a marilor puteri. Spre miez de noapte plecau toți din vechea casă, cunoscută ca un cuib de frunte al intelectualilor acelor vremi, unii pe jos, alții cu trăsurile lor, tăcuți și singurateci, căci stăpânii oblăduitori vegheau la toate. Și se întorceau la zile cunoscute numai de ei. În aceste tainice întruniri — Grigore Cantacuzino era dela început membru al societății filarmonice făcând chiar parte din comitetul secret al acestei societăți de naționaliști — câte și mai câte nu s'au pus la cale. Mărturie ne sunt anele parlamentare ale vremii. În această casă istorică s'au pus temeliele reformelor trebuincioase unei țări pe care toți acești tineri plini de avânt o doreau să pășească pe același drum ca și bătrânele civilizații din apus. Așa, aci în această sală mare, strânși laolaltă, tinerii boieri amintiți s'au sfătuit asupra: egalității înaintea legilor și înaintea dărilor, a desrobirii țiganilor, a răspunderii ministeriale, a libertății tiparului încătușat de Poartă, a instrucției generale și gratuite, în fine asupra emancipării mănăstirilor închinată, probleme care au fost discutate în ședințele obșteștei Adunări.

Aci în acest mare salon care ar fi trebuit să fie păstrat așa cum l-au avut trăitorii zecilor vremi, s'a vânturat pentru întâia oară înființarea unui teatru național și cultivarea muzicii vocale, reforme pe care stăpânul istoriciei case nu le apucă, stingându-se din viață încă din 1849.

Și lozinca sfântă a acestor tinere vlăstare ale boierimii române era descătușarea de oblăduirea străină. Pe vremea domniei lui Alexandru Dimitrie Ghika, alături de Manuil Băleanu și de Iancu Câmpineanu, Grigore Cantacuzino, se străduia a fi reales ca deputat de Prahova. Era firesc să cadă. La 1837 însă Grigore Cantacuzino reapare ca opozant.

Să fie oare adevărat că acestui boier naționalist i se atribue cu vântul de: « Patrihoți » pentru a desemna o categorie de politicieni cari nu au lipsit nici în timpurile noastre? ¹⁾

Și câte nu ar mai fi putut să ne istorisească învechitele ziduri? Baluri, petreceri, literare și artistice, la care luau parte toți; rude și prieteni. Erau vremuri liniștite, erau vremuri patriarhale... erau alte vremuri...

Dar de atunci până azi, câte modernizări — ca să întrebuințăm acest termen așa de drag generațiilor noastre — nu au schimbat făptura lăuntrică a încăperilor bătrânului cămin Crețulescu. Destul să amintim că în scurgerea anilor, lumânărilor și lămpilor cu rapiță le vor fi luat locul becurile « Auer », iar acestora, în vremuri mai noi: becurile electrice. Tot așa, sobelor turcești și vetrelor le-au urmat sobele mai noi, și ele astăzi demodate.

Și toate acestea s'au înfăptuit în relativ puțini ani, căci plecată din mâinile vechilor stăpâni, afectată pentru rațiuni edilitare urbanistice dărâării — Oh! sunt vreo douăzeci de ani — a fost scăpată dela pieire de suflete alese și cu dorul trecutului, care oprindu-i din mers scăpătarea, au întreținut-o cu toate puterile lor, dela 1929 până la 1939 — zece ani aproape împliniți.

Dela acest an înainte frumosul Muzeu al Municipiului cu colecții neprețuite, — lăudate în nenumărate rânduri de răposatul istoric Neculai Iorga, —nevoit să părăsească vechia clădire ce începuse să renască — pasă-mi-te pentru a fi « meremetisit » în scurtă vreme, — aștepta cu înfrigurare cele ce stăpânirea va orându-i, cu încrederea

¹⁾ v. I. C. Filitti: *Arhiva Gh. Gr. Cantacuzino* ed. 1919 în introducere.

nestrămutată că târnăcoapele și cazmalele nu vor putea să șteargă de pe aceste meleaguri cea mai veche casă bucureșteană, cea unde s'a născut una din figurile cele mai reprezentative ale vieții politice române, casa în care prin sfătuirile luminate a unor mari patrioți s'au pus prin grai temeliile țării de ieri, de azi și țării de mâine.

Și totuși împotriva tuturor speranțelor de un viitor mai tihnit și de propășire — căci încă din 1941 Muzeul Municipiului București primise în dar din partea văduvei fostului Director, d-na Maria George Severeanu, neprețuita colecție de obiecte antice strânse cu pricepere de către răposatul d-sale soț — soarta nemiloasă a statornicit altfel.

Secerarea la amurgul toamnei lui 1940 a lăminatului stâlp al istoriei noastre, fu prima lovitură pe care temeliile vechiului monument istoric bucureștean o primi, căci lui Neculai Iorga ca Președinte al Comisiei Monumentelor Istorice, Muzeul municipal al Capitalei îi datora oblăduire și apărare.

În urmă, în lunile care urmară până la încheierea anului aceluia, din porunca primarială fu înălțat un gard de scânduri neobișnuit de înalt — întrecea până și ferestrele dela catul întâiu al casei — zid ce ascundea trecătorilor întreaga față la stradă a vechei clădiri. Se șoptea că fostul cămin al Kneazului Moruzi va fi meremetisit și dat vieții Muzeului din nou. La drept vorbind însă în spatele acestor metereze de lemn se uneltea peste capul Comisiei Monumentelor istorice grăbita dărâmare în taină a fostului lăcaș de păstrare a vestigiilor trecutului bucureștean.

Arhitectul Virgil Popescu din direcția serviciului arhitecturii Primăriei Municipiului București, cu o râvnă demnă de toată lauda, a luptat zi de zi pentru a putea fi lăsat să cerceteze măcar vechea construcție măcinată de vreme sub privirea depășitoare a celor în drept de a apăra un avut al orașului, avut ce ar fi trebuit să le fie scump. Nepregetat Comisia Monumentelor istorice luptă pe calea scrisului bătând la toate ușile stăpânirii cu memorii documentate în care înfățișa trebuincioasa păstrare pentru viitorime a celui mai vechi cămin boieresc de pe întinsul fostei cetăți de scaun a principatului muntean. Conștientă și ea ca și conducerea Muzeului că o casă de care erau legate clipe de înălțare a Românismului, o casă unde se născuse una din figurile de vază a țării noastre, casa ce dăinuise în scurgere de aproape două veacuri și care doar cu câteva restaurări

putea să renască, nu trebuia să fie ștersă de pe fața pământului numai din capriciile unor oameni lipsiți de cel mai elementar simț de dragoste de trecut.

Uneltirilor din umbră și mai ales îndărătniciei unei stăpâniri absolute asupra orice în țară, nu s'au putut opinti nici judicioasele precizări ale susamintitei Comisii.

« *Progresul orașului nu se poate opri în fața unei case vechi* », fu sentința scrisă pe memoriul Comisiei, și aceste cutremurătoare cuvinte au pecetluit soarta Casei cu Lanțuri.

Odată cu înverzirea mugurilor începu și dărâmarea zidurilor masive ale vechii case, iar înainte ca să se scuture frunzele la adierea vântului de toamnă, nelegiuirea fusese împlinită; vetusta casă fiind făcută una cu pământul lăsând să se mai vadă luni de zile în urmă bolți de pivnițe din veacuri trecute, bolți care și ele au dispărut înghițind moloz, cărămizi, pietrărie și scânduri putrezite pentru a sătura pământul fostului cămin boieresc.

Podul Mogoșoaii fusese văduvit pe vecie de cel mai vechi lăcaș boieresc de pe întinsul său.

Și azi când trecem pe acest vechi Pod, oare un Teatru Național, mistuit până în temelii în noaptea de 24/25 August 1944 de focul ucigător al unui bombardament nemilos, o Fundație ca aceea a primului rege al României, lipsită de o sumedenie de cărți de preț în aceleași împrejurări năpraznice, un Ateneu Român, și atâtea lăcașuri de rugăciune, fără a mai aminti de o sumedenie de case ciopârțite de furia războinică distrugătoare, îndoliind pentru restul vieții lor nenumărați pașnici bucușteni, nevinovați de osânda ce le-a fost impusă, slujit-au și sluji-vor oare la progresul orașului?!

Incheiând acest capitol dureros pentru trecutul orașului nostru care a suferit și de cutremure și de vâlvătaia focului în vremuri mai îndepărtate când nu erau în ființă nici teatre, nici fundații culturale, nici atenee, aflăm doar o singură mângâiere și anume că: poate bătrâna casă cu lanțuri și-ar fi putut afla mormântul și ea în nemiloasa deslănțuire a păsărilor ucigătoare asupra bieteii noastre capitale.

Tristă mângâiere!!

București, 4 Aprilie 1945.

CAMPANIA DE SĂPĂTURI DIN ANUL 1940 DELA CETATEA NEAMȚULUI

de D. CONSTANTINESCU

16 Septembrie 1940. Pentru a putea degaja păretele vestic de năruituri, am făcut un șanț larg de 1 m, dela Sud spre Nord, de jos în sus. La 0,5 m. adâncime și 0,5 m. spre Est (spre curte), se vede un fragment de piatră cioplită, care face parte din grosimea unui părete dărâmat. Inconjurând cu săpăturile această dărâmătură, păretele năruit se prezintă astfel: Fig. 1.

Păretele este tencuit și văruiț cu o culoare gălbue.

Adâncind săpătura în lungul păretelui vestic, în curte, dela Sud spre Nord, la 1,90 m. spre Nord de camera circulară, (vezi în plan. II-a și III-a V.) și la 2,5 m. adâncime: urme mari de foc. La baza păretelui dărâmat, în partea opusă, jos, înnegrit de fum se vede un fragment din aceeași piatră cioplită.

Analizând ambele bucăți, rezultă că ele au făcut parte dintr'o piatră mormântală, stricată, care apoi a fost zidită în locuri diferite. Nu-i exclus ca să dăm și peste celelalte resturi ale pietrei mormântale, căci după toate probabilitățile ea s'a rupt în patru (vezi fig. 10 și 11).

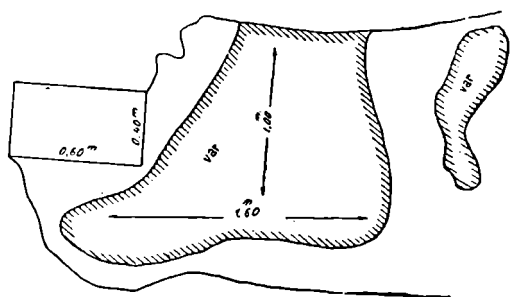

Fig. 1. — Părete năruit dela etaj, în grosimea căruia sunt zidite fragmente de pietre cioplite.

17, 18 și 19 Septembrie 1940. Continuăm săpăturile în colțul sud-vestic, în curte, fără a da peste ceva de seamă.

20 Septembrie 1940. Astăzi, concomitent cu săpăturile din cetate, am identificat picioarele podului, care sunt complet năruite și acoperite de iarbă și copaci. Menționez că, în fața terasei, se găsește un singur picior de pod nedărâmat (Fig. 2), după care urmează o parte

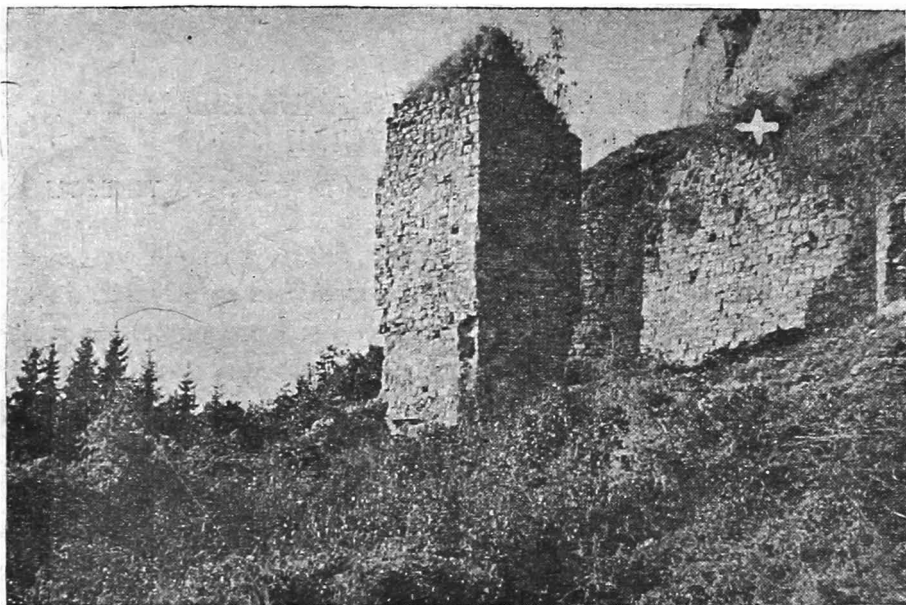

Fig. 2. — Ultimul picior al podului fix. Intre acesta și terasă (+) legătura era făcută de un pod mobil, care se cobora, sau se ridica cu ajutorul vâltejului.

dărâmată și apoi alte trei picioare existente (Fig. 3). Intre primul și aceste trei din urmă am găsit încă trei picioare (Fig. 4). În stare bună și năruite, până aci, avem deci șapte picioare de pod. Spre Nord-Vest de acestea, tot năruite și peste care s'a depus un strat gros de pământ și au crescut arbori bătrâni, am mai dat peste alte trei picioare de pod. În total sunt zece picioare și probabil că atâtea au fost de toate.

21 Septembrie 1940. La baza ~~păreții~~ sudic al camerei II-a, spre colțul vestic, sub fereastra mică și care are un singur fereș-

trar. — pe cel dinspre Est — pământul fiind înfoiat și dovedind că nu ne aflăm încă la fața ogrăzii, am adâncit săpăturile și am dat peste multă cenușă, sgură, oseminte de animale și păsări, fragmente de ceramică mată și smălțuită. Am găsit, de asemenea, gâtul unei sticle largi, sau poate mai curând gura unei chisele de dulceață, cu mult oxid de fer în compoziția sa, având frumoase reflexe violete-verzui.

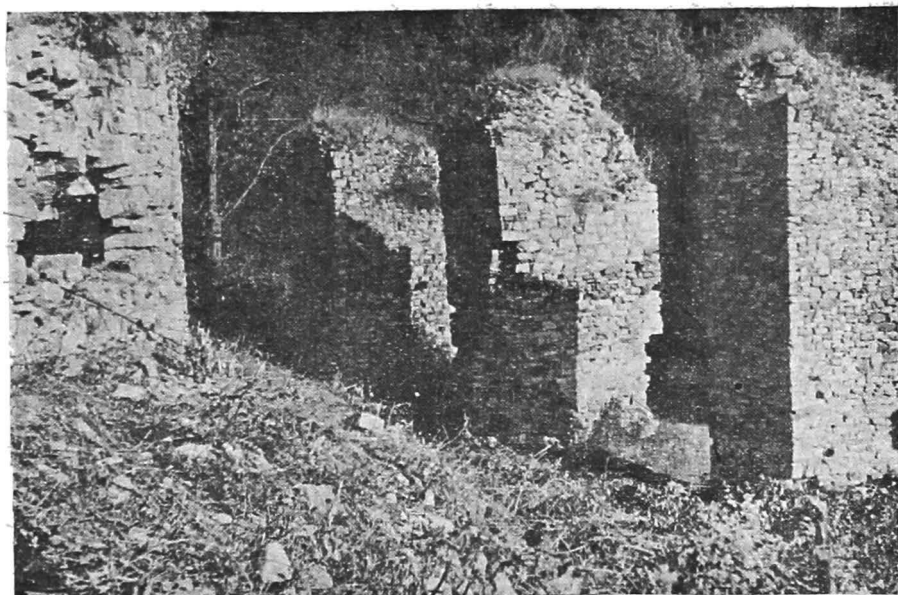

Fig. 3. — Cele trei picioare ale podului fix, pe care se putea pătrunde pe terasa cetății. În stânga e un fragment dintr'un bastion al terasei.

În stânga ferestruicii, pomenită mai sus, se află năruit un contrafort. În dreapta sa (spre Vest), săpând personal, am găsit o piatră cioplită, foarte curioasă, care seamănă cu un cap de bour, stilizat, dar care poate fi și rămășiță de consolă. Cum ea se află în curte e mai probabilă prima ipoteză; în cazul acesta ar trebui să admitem că e dintr'o epocă mai târzie (secolul al XVII-lea). Evident că Domnul Moldovei, în trecerea sa pe la cetate, în partea de Sud a cetății era găzduit. O indică aceasta topografia cetății și mai ales urmele materialului găsit, cum sunt pietrele cioplite și celelalte resturi de ceramică și sticlă. De sigur că, în cazul acesta, aci a trebuit să fie și stema

Moldovei, din completul căreia putea fi și această piatră care seamănă a cap de bour.

Pentru a împiedeca scurgerea apei de ploaie sub zidurile cetății, până vom ajunge la fața ogrăzii, am făcut un șanț de scurgere bifurcat, spre mijlocul curții. Acolo unde ramurile șanțului se unesc, am găsit la ora 16,30', un ban mic, vechiu, de aramă, din secolul al XVII-lea, pe care se poate citi, deocamdată, cuvântul « Solidus ». In același

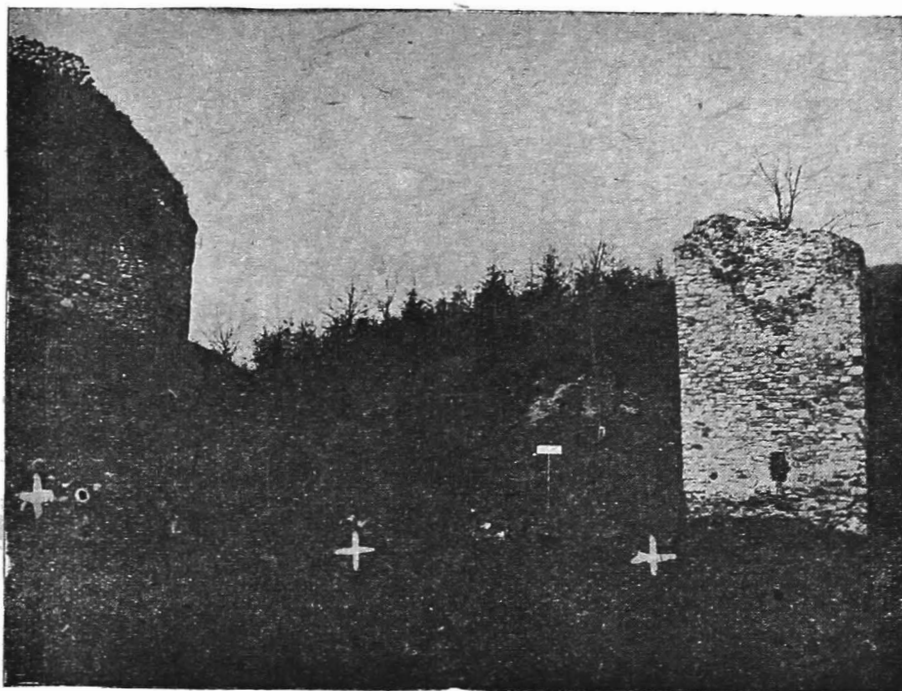

Fig. 4. — Râpa peste care trecea podul fix de piatră. Semnele (+) arată locul celor trei picioare dărâmate.

șanț și nu departe de locul unde am găsit banul, am dat peste toarta unui urcior.

Tot astăzi am degajat o ferestruică, păstrată intact, în peretele vestic, cu lățimea de 0,47 m. în afară și 0,42 m. înlăuntru (lumina).

23 Septembrie 1940. Astăzi am continuat săpăturile în lungul zidului dinspre Vest, dela Sud spre Nord, începând dela fereastra descoperită Sâmbătă, 21 Septembrie. La 0,9 m. adâncime și 0,9 m. dela părete, spre Est, am găsit două bucăți de piatră cioplită, dintr'o

arcadă de ușă simplă. La descărcat pământul în râpă s'a găsit un nasture de haină, compus din trei bucăți: două emisfere de tinichea cositorită, sau zincată, și o sârmuliță (urechea), de care se cosea nasturele la haină (fig. 5). În două treimi din porțiunea unde cele două emisfere se leagă una de alta e deslipit.

La 0,9 m. adâncime, un fund de oală, sau de strachină, cu urme de smalt verde (fără importanță deosebită).

Am fotografiat turnul dela Sud-Vest (fig. 6), spre a începe săpătura de sus în jos. Pământul și piatra au fost

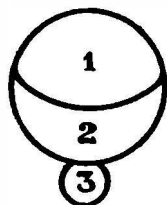

Fig. 5. — Un nasture de tinichea.

Fig. 6. — Turnul sudvestic înainte de a începe săpătura; jghebul (+) pe care dăm afară dărămătura.

date în afara cetății pe un jgheab de scândură, pe care l-am făcut în

zorii zilei, înainte de a veni oamenii la lucru. De observat că, sus, numai după două ore de lucru, cu doi oameni, am dat peste două cărămfizi intacte (înguste, groase și mai scurte ca cele obișnuite).

În săpăturile din curte, sub perețele dela Vest, am dat de o spăr-tură a zidului, în dreptul camerei rotunde (cea cu urmele de scări în spirală, în plan a II-a și a III-a V.), unde trebuie să fi fost o ușă. Mâne urmează degajarea ei.

Fig. 7. — În blocul de zid, năruit dela etaj, se observă două pietre cioplite (+).

24 Septembrie 1940. Am continuat degajarea păretelui vestic în direcția Sud-Nord și am dat peste ușorul drept al ușii despre care am vorbit eri, acoperită de fragmentul de zid năruit de sus și în care s'au găsit cele două bueați de piatră cioplită, despre care am spus că fac parte dintr'o piatră de mormânt (vezi 16 Septembrie și fig. 1 și 7). În această bucată de zid năruit este prinsă o piatră, cu o gaură în ea, ceea ce denotă c'a servit la un ușor, sau ferestrar, înainte de a fi fost zidită în grosimea acestui părete năruit, și o

alta la fel cu celelalte pomenite mai sus și despre cari am vorbit în ziua de 16 Septemvrie.

Am continuat și lucrările de consolidare. Am întărit fereastra a doua din dreapta ușii din păretele sudic (camera a II-a S.) și partea stângă a primului pilon (contrafort) din păretele estic.

25 Septemvrie 1940. A venit arhitectul Stoian, trimis de d-l profesor I. Minea. Conformându-mă planurilor stabilite cu d-l profesor I.

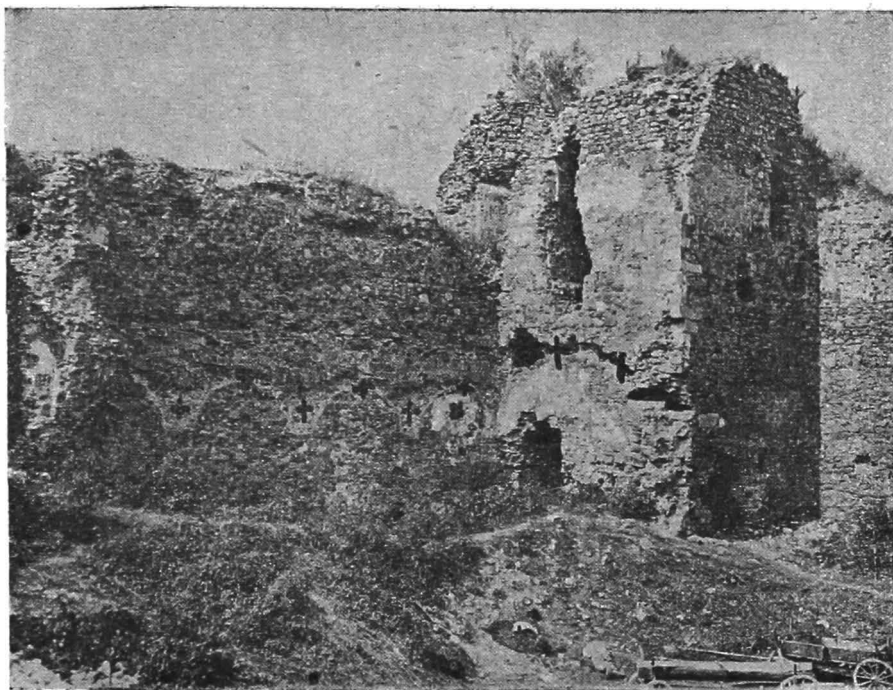

Fig. 8. — Camera lungă dela Vest, cu urmele (+) punctelor de sprijin ale bolții.

Minea, am pus numai întrebări, la care am primit răspunsurile dorite. Menționez că, întrebat dacă săpăturile sunt făcute conform regulilor, a răspuns că sunt perfecte. În ceea ce privește construcțiile din partea de Vest a curții, a afirmat că prima încăpere, dela Nord spre Sud (camera I-a V.), a fost o singură cameră lungă, așa cum am susținut și eu și nu cum spunea d-l profesor I. Minea, că sunt trei camere mici, care serveau de chilii. De altfel lucrul acesta e așa de clar, încât nu mai încape nici-o îndoială (fig. 8). Spărtura dela Nord, dinspre

terasă, e un gol de poartă (fig. 9, iar în plan: poarta secundară). Aceasta o arată urma cofrajului, prin imprimările pe lemne din vremea când zidăria s'a sprijinit pe schela de lemn și scânduri, când zidăria era crudă. Totuși, atât d-l profesor I. Minea, cât și inginerul Cojoc sunt de părere că e o spărtură târzie, de aceea nici n'au trecut în plan această poartă (vezi planul anexat la lucrarea: « Din trecutul Cetății Neamțului » de Ilie Minea, N. Grigoraș și inginer Gh. Cojoc).

Fig. 9. — Poarta dinspre Nord și săpăturile făcute pe terasă, în fața ei, în campania din 1942.

D-l arhitect Stoian fiind întrebat ce a putut să fie în încăperea circulară (a III-a V.), lipită de păretele exterior, vestic, cam la jumătatea construcțiilor din această parte, mi-a răspuns că a fost closet, sau bae . . . Am căutat să-i demonstrez că a fost o încăpere cu scări. Zădarnic am încercat și de aceea, pentru a nu-l face să plece cu o idee greșită, i-am arătat urmele pietrelor rupte, care au servit ca trepte în acea încăpere, trepte care urcau în spirală în această încăpere, căreia unii îi zic « la melc ». A acceptat că am dreptate, după ce i-am demonstrat că, vieții de atâtea

veacuri apuse, nu-i putem raporta aceleași nevoi și aceleași aspirații de viață comodă și de confort ca astăzi; baie, într'o cetate din trecutul atât de îndepărtat al celor dintâi pâlpâiri de viață românească, nu poate prezenta o realitate.

Rugat să-mi spună dacă bucata de zid (fig. 5), din perețele căzut în curte și pe care l-am degajat de tot moluzul, poate să fie consolidată, spre a fi un exemplu unic, de felul cum au căzut zidurile, atunci când cetatea a fost dărâmată, m'a asigurat că, procedând ca la bolta pe care se sprijineau scările dela Sud (vezi aceste scări deasupra bolții din fig. 20; bolta în fig. 19), o pot consolida foarte bine. Ce amarnic s'a înșelat! . . . căci sub acțiunea agenților atmosferici, soare și vânt, la 10 minute după ce l-am petrecut, zidul a început a crăpa mai întâi în două, în nouă, apoi în sute de bucăți, și așa de repede, încât n'am avut nici timpul necesar să-l mai fotografiez odată. Intocmai ca un om pe care îl desgropi după vreme târzie; când iai pământul de pe el îl vezi intact: piele, păr, haine . . . pentru ca peste puțină vreme să se descompună, oasele să sune ca cioburile de pământ ars și nimic să nu mai rămână din ce am văzut cu câteva clipe mai înainte. Dar dacă nu s'a putut consolida acest bloc de zidărie, am câștigat în schimb altceva: a treia bucată din piatra mormântală, care completează pe cele două găsite în același bloc, la capetele lui, în zilele de 16 și 24 Septemvrie (fig. 10 și 11).

Ora 16,40': cu un om încep să sap acolo unde se tot spune că a fost fântâna din cetate. Fântână la așa înălțime! Arhitectul Stoian mi-a spus că e bine să fac un sondaj, în curte. De ce nu l-aș face chiar acolo unde lumea strigă mereu c'a fost fântâna lui Ștefan cel Mare . . . Până seara n'am dat decât de pietre, pietre . . ., pământ gras — provenit din ierburi — de lemne putrezite și de câte un os de vită.

26 Septemvrie 1940. Continui să scot pământul din lungul zidului vestic, dela Sud spre Nord. În același timp adâncesc groapa în locul unde fac sondajul: putregaiu din lemne, lemne pe jumătate putrezite și oase, oase mari de vite.

La ora 9,40' a venit la mine, pentru a treia oară, Fărcășanu. E un om smintit. Cere să-i dau autorizație și bani, mai ales bani și oameni, pentru a face săpături într'un loc, unde zice c'a visat, că i s'a arătat Maica Domnului, c'a văzut într'o noapte șapte lumini și . . . câte 'n lună și 'n stele. Am evitat o discuție cu el, fiindcă e smintit

în toată regula. N'a fost chip să scap de el. După ce-a plecat, a apărut din nou dând peste mine săpând. M'a luat la socotit, că fug de el. Atunci i-am spus numele unui doctor din Iași, singurul care-i poate da autorizație. Când a înțeles că doctorul e dela spitalul de boli mintale dela Socola, a plecat afurisindu-mă să-mi cadă zidurile în cap.

Fig. 10. — Fața pietrei mormântale, reconstituită parțial din cele trei bucăți găsite în locuri diferite, în blocul de zid năruit dela etaj.

La ora 13 am încetat cu sondajul, pentru că la o adâncime de 2,60 m. ne aflăm tot între pietre năruite, venite de departe, de sus, fără să fie și moluz.

Deoarece am dat de resturile unui contrafort-propileu, cum îi zice d-l Minea, am adâncit săpătura lângă părete, cu încă 0,50 m.

pe o lățime de 2 m. În săpătură, sub golurile ușii și ferestrei, am dat peste pragul ușii, lung de 1,75 m., din piatră moale, vânătă — și de prichiciul ferestrei din dreapta, spre Nord, rupt în două bucăți, care însă n'are sprijin dedesubt (pietrele zidului fiind căzute); bucățile prichiciului fac impresia că sunt mai curând niște ușori. Sub prichiciu

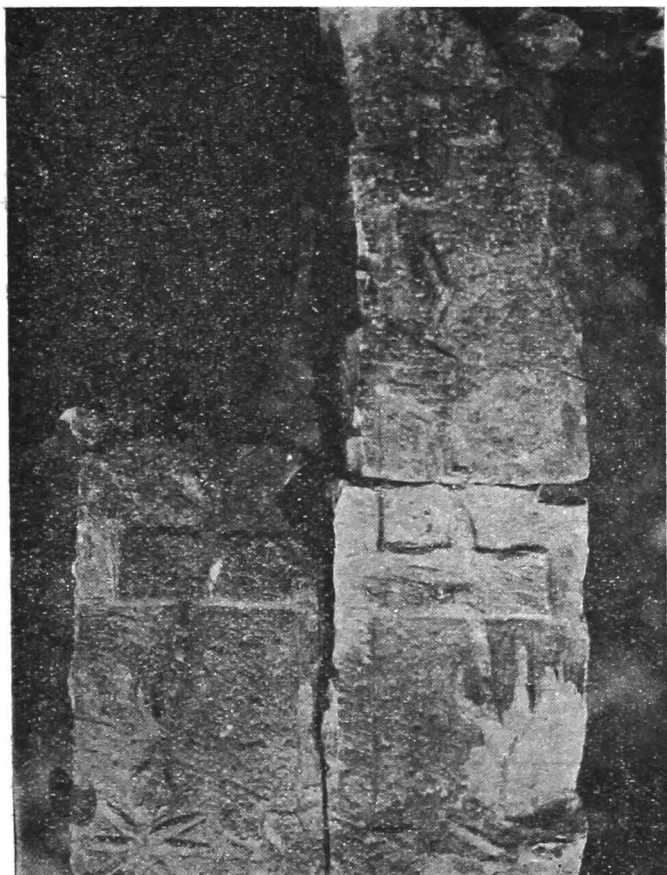

Fig. 11. — Dosul pietrei mormântale, reconstituită din bucățile găsite în locuri diferite, în blocul de zid năruit dela etaj.

și sub prag am găsit multe bucăți de ceramică nesmălțuită, simplă, iar unele cu baghete albe. Am găsit și un bumb (buton) dela un disc ornamental, sau dela capacul unei oale, smălțuit, de culoare verde; apoi două resturi de disc ornamental, din diferite plăci care împodobeau pereții exteriori ai cetății. Sunt mate. Dacă n'ar fi puțin întunec ec le-aș fotografia.

27 Septembrie 1940. Continuăm săpătura spre turnul dinspre Nord-Vest. E ora 10 dim. Mă duc să fac cercetări în jurul cetății. Ora 11 a. m.: La vreo 50 m. dela ultimul picior de pod spre Vest-Nord-Vest, pe cărarea ce duce la deal, pe vechiul drum, am făcut o tăietură în curmezișul spinării drumului, largă de 50 cm. Până la circa 20 cm. adâncime am găsit cam o jumătate de căldare de cioburi mate și unul smălțuit și incizat (alb și verde), oase și o bucată de

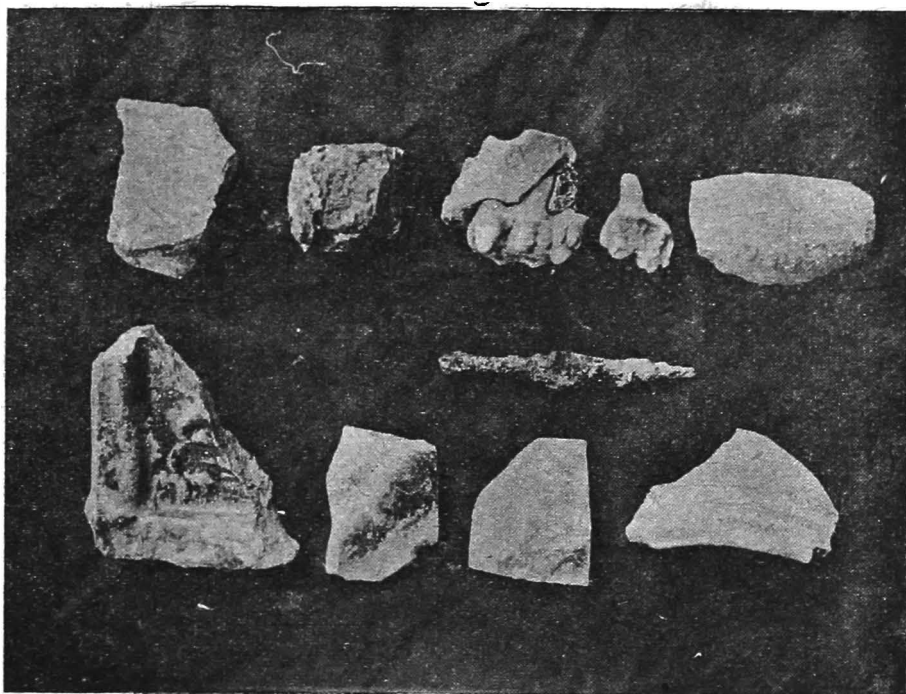

Fig. 12. — Ceramică, oase și fer găsite în încercările de săpături făcute în exteriorul cetății.

fer ars, în forma celor ce se rup din ghiulele explodate (fig. 12). In jos pământ natural.

Am întrerupt săpătura la 50—60 cm. adâncime. Am făcut o altă tăietură, sus, la Sud-Vest de groapa tronconică și tot peste același material am dat: ceramică mai puțină, cărămidă, piatră de râu și pământ curat. Ora 11,30': Incep o nouă săpătură la capătul nordic al platoului, spre Nord de drumul vechiu, acolo unde terenul e gătuț de râpi. Impresia ce capeți e că pietrele de râu și de carieră

s'au năruit de sus, unde trebuie să fi fost un zid, o baricadă, care mărginea extremitatea nordică a așezării, fie acea așezare mai veche, sau mai nouă (fig. 13).

Un cuib de viespi ne-a gonit și nici nu mai era nevoie de săpat. Ora 15,45': Incep a săpa în cărarea actuală ce urcă din râpa dintre terasă și picioarele podului, cărare care are direcția Est-Vest.

Rezultatul momentan e ca în cetate. Același material, foarte mult. Ceramică, smălțuită și mată, oase, cărămidă, cenușă, cărbuni, teanc măcinat, bucăți mari de teanc cu var vopsit în gălbui, cuie de fer, sgură.

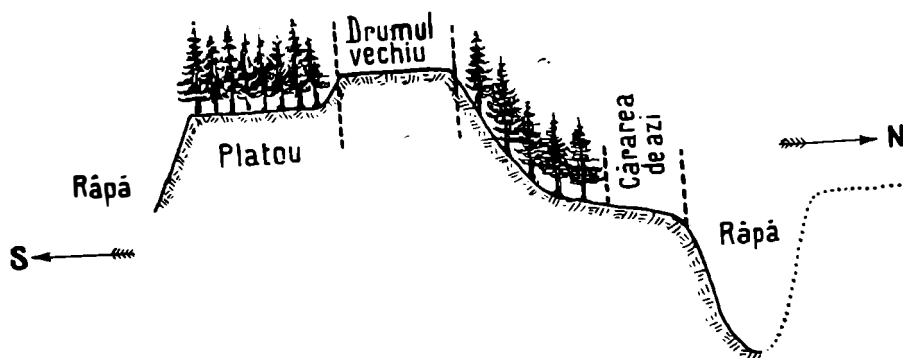

Fig. 13. — Schița locului săpăturilor, făcute în exteriorul cetății.

28 Septembrie 1940. Săpăm în interiorul cetății, înspre turnul nord-vestic. Este pentru prima oară când întâlnesc semne făcute cu dalta pe pietre. Pe o piatră, de colț, a turnului acesta, colțul dinspre Sud, am dat peste un semn lapidar.

Continui săpăturile și în afara cetății, pe platou. În cotitura din stânga a șanțului, la o adâncime de 2,25 m, se văd sub moluz bucăți mari de cărămidă și ceramică smălțuită pe ambele fețe. N'or fi mai vechi decât cetatea? Sunt de așteptat surprize.

În interior, sub turnul nord-vestic, la o adâncime de 1,90 m., iar dela colțul dela Sud spre Nord, la 0,70 m., se văd urme mari de foc: cenușă și cărbuni și un lemn putred, în fâșii longitudinale, căzut în direcția Vest-Est. Pe același loc: oase, cioburi și pentru prima oară o bucăciță de porțelan, de calitate superioară, cu frunze și ramuri albastre-închise și un ciob de oală, în verde, smălțuit pe ambele fețe.

Pentru a degaja și ușa estică a acestui turn, am scos pietrele cioplite pe care le-am găsit în săpături și pe care le depozitasem provi-

zoriu în turn. Procedez la fotografierea lor. Le voi concentra în trei clișee și pentru a le putea urmări le numerotez, luându-le în același timp dimensiunile:

1. Fragment superior de ușor, din stânga, pornind în arcadă.
2. Idem.

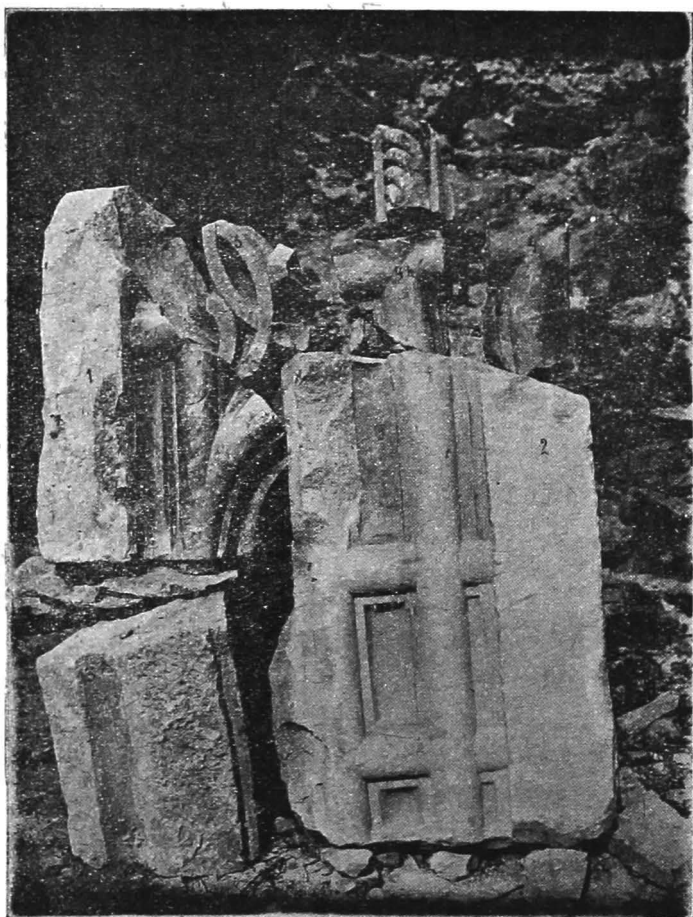

Fig. 14. — Diferite pietre cioplite, găsite în săpăturile făcute în 1940.

3. Fragment de ușor, mai simplu, din dreapta.
4. Colț de ușor, foarte frumos, dar rupt.
- 4 b. Perechea lui.
5. Ornament de deasupra unei uși (arcadă cu două fețe).
6. Ornament împletit ca o jumătate de colac:
- 7, 7 b. Un ușor rupt.

- 8, 8 b. Idem.
 9, 9 b. Fragmente ca la Nr. 5.
 10. Fragment de capitel, sau baza unui stâlp.
 11. Idem, mai mare.
 12. Fragment ca la Nr. 4 și 4 b.

Fig. 15. — Pietre cioplite.

13. Fragment ca la Nr. 9 și 9 b.
 14. Garniz de ușor, sau de ferestrar.
 15, 16, 17, 18 și 19. Idem, etc. (fig. 14, 15 și 16, iar profilul în fig. 57).

Dela ora 14,15': inventarierea pietrelor fotografiate, dela nr. 1—23. Ora 15,15': In fața ușii de Est a turnului nord-vestic, la adân-

cimea săpăturilor, la bază (cam sub nivelul pietrei a V-a de colț) s'a găsit restul unei ceșcuțe de cafea, din porțelan mat, cu vinișoare albastre. E un caolin inferior. Diametrul exterior al bazei e de 3 cm., iar dela cercul de bază, până la cel de sus, pe unde se bea, 4,5 cm. In mijloc (interior) are o pată albastră, iar în exterior pe fund,

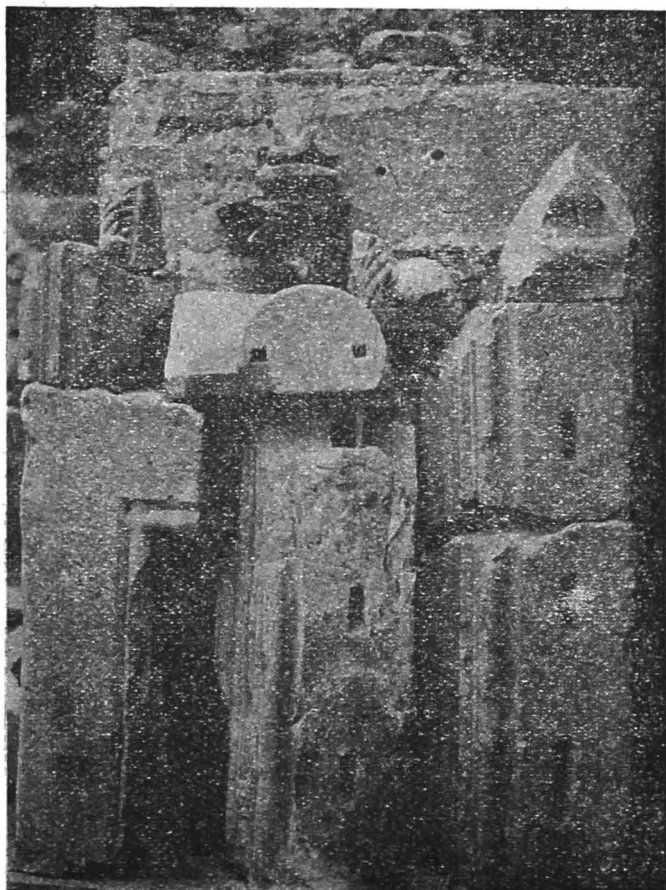

Fig. 16. — Pietre cioplite: fragmente de ușori, ferestrari, ornamente, etc.

o steluță cu 8 raze; în exterior, sus, are un chenar albastru, compus din elemente geometrice, spre dreapta, iar înăuntru un chenar albastru în zigzag. Tot aci s'a mai găsit o altă bucăciă de porțelan, de o rară finețe, transparentă la lumina zilei, cu ornamente albastre, compuse din ramuri, frunze și steluțe cu 6 colțuri.

30 Septembrie 1940. Sub pragul ușii dela antretul arcat și boltit (din fața camerei zisă « melc »), am găsit două bucăți de discuri ne-

smălțuite (lut ars); unul are un rest de grifon și câteva linii; celălalt are linii geometrice. Am mai găsit, tot aici, o bucată de disc mat, cu diferite linii pe el. La ora 16,45', în fața ușii estice a turnului nord-vestic, în năruitură, la 1,05 m. am găsit un fragment de ușor, lung de 0,71 m. și lat de 0,34 m. din piatră cenușie, moale, având

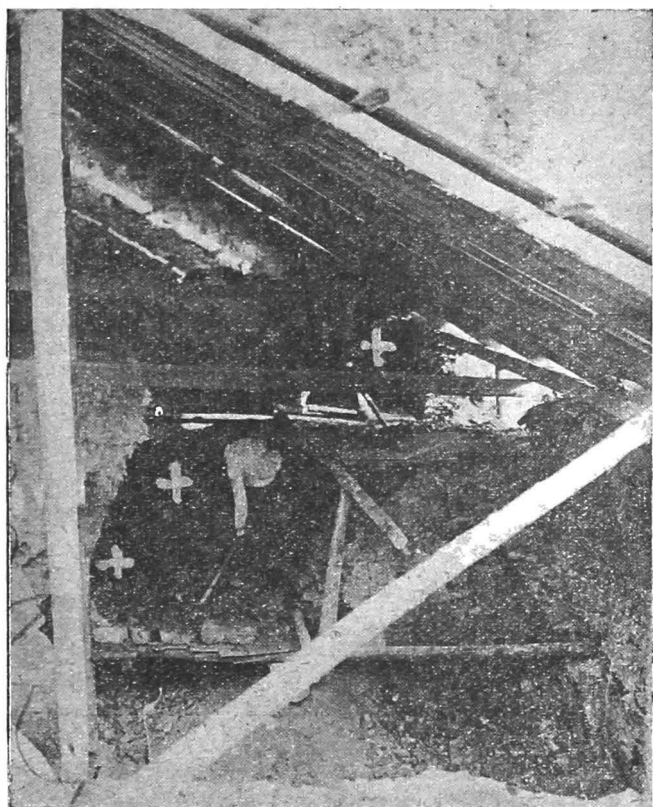

Fig. 17. — După campania de săpături din 1939, zidurile au fost acoperite. Pe sub acoperământ, în 1940, din adâncul încăperilor, pe 4 rânduri de schele (+), moluzul e dat afară.

grosimea de 0,23 m., afumat pe două părți. S'a mai găsit ca un coș de ceramică și oase, în șanțul exterior (de pe platou) și un fragment de ornament de părete, din piatră, parc'ar fi o stea.

1 Octomvrie 1940. D-l Minea a plecat de alaltăeri. Eri am avut un ostas. paznic la cetate.

Plouă. Sunt singur în cetate dela ora 5,55'. E ora 6,40' și nu vine nimeni la lucru. Am strigat, de pe zidurile cetății, la lucrători, să vină la lucru. E ora 7,40' și nu vine nimeni. Plec acasă.

Pe drum, peste cinci minute, m'am întâlnit cu lucrătorii, așa c'a trebuit să mă întorc. Am făcut schelă în prima cameră dela Sud. Dau zor cu scos moluzul din ea. Nu mă uit că plouă. Acoperământul făcut anul trecut, măcar la atâta ajută, căci la altceva nu folosește, ci din con-

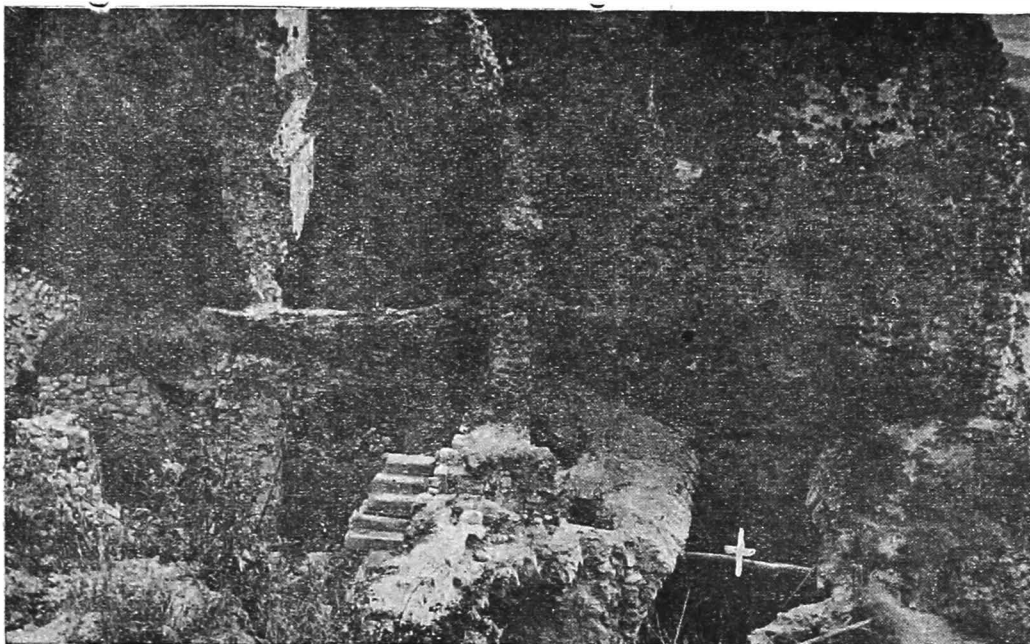

Fig. 18. — Pentru ca rămășițele bolților să nu se prăbușească, au fost proptite cu grinzi groase de stejar (+) și acoperământul înlăturat, pentru ca să nu mai apese pe zidurile neuscate.

tra : apasă pe ultimele rămășițe ale bolților. Fiindcă se impunea o nouă schelă, am construit-o și treaba merge de minune (fig. 17). Ora 10,5' : Pauză. Oamenii mănâncă, iar eu sap în camera a doua, spre Vest. Pe măsură ce sap și scot pământul de sub boltă, cade și bolta. Mi-i teamă că nu va mai rămânea nimic din ea. Ora 15 : Păretele nordic, lângă care mai stă încă o frântură de boltă, face impresia că se depărtează spre curte. În realitate, pe nesimțite, bolta vine încet spre Sud, gata să cadă. Mare greșală s'a făcut, când s'a pus acoperământul. Zidul nu se poate usca în voie, nu-l poate bate vântul, așa că o conso-

lidare sistematică nu se poate face la vreme (fig. 18). Anul acesta, după ce agenții atmosferici și-au spus cuvântul, consolidarea bolții s'ar fi putut face, dacă s'ar fi constatat trăinicia ei. Nu-i mai puțin adevărat că și eu am convingerea, că bolțile nu vor mai rămânea, când se va scoate pământul de sub ele, deoarece nu numai că sunt complet detunate, dar nu au nicio legătură cu zidurile în lungul cărora au fost făcute. Nu există priză între zid și boltă! Mai întâi au fost înălțate zidurile laterale și pereții despărțitori, care iarăși nu fac priză între ei, și apoi s'au construit plafoanele boltite, sprijinite pe furci, grinzi și sisteme diferite de cofraje lemnoase. Niciun părete despărțitor nu se leagă cu pereții exteriori, sau interiori ai cetății. Așa s'ar explica, într'o oarecare măsură, faptul că interioarele sunt aproape distruse în întregime.

2 Octombrie 1940. Ne coborâm în jos, în camera I-a sudică. Ora 11: Am ajuns la ultima treaptă a gangului (jos). Pe ea se proptește o furcă de stejar, pusă bine anul trecut, pentru consolidare. Ora 11,30': Am dat de un strat de cenușă și șgură, la adâncimea părții de jos a ultimei trepte. Oare e pardoseala camerei? Merg cu săpătura pe acest plan și fac curățenie în întreaga cameră. Ora 11,45': Am găsit o piatră cioplită. Ora 15,10': După ce am mers pe urma focului, spre Vest, la circa 1,8 m. în adâncime, în ruinele rămase de anul trecut, a trebuit să fac un sondaj. La ora 15,18', am dat de pardoseală, făcută din piatră vânăta, sfărâmată (căreia i se spune pe aci « chisoc »), la 2,9 m. dela baza bolții în jos. La această adâncime am găsit o căldărușă de aramă, cu diametrul de 0,22 m. și adâncă de 0,15 m., precum și o bucațică de disc ornamental smălțuit, de culoare verde-gris.

3 Octombrie 1940. În fața ușii de Est a turnului nord-vestic, am dat iarăși peste oase, lemne descompuse de vreme și de foc, cenușă și cioburi. S'a găsit, la 1,75 m. adâncime, o bucațică de porțelan, pereche la cea găsită zilele trecute, material fin, cu frunze și ramuri albastre-sinilii; două bucațele de sticlă incoloră, foarte subțire; o bucațică dintr'o ceșcuță, albastru-jandarm în interior, nedefinită în exterior; un fragment dintr'un vas de lut, incizat foarte frumos. Am mai găsit apoi: Trei cuie de fier, cu cap, unul gros fără cap, ca un priboiu; resturile aproape toate ale unui vas de lut ars, ca un castron (talger); o bucată de piele dela o curea; oase foarte multe,

sgură; corpul unei lulele, minunat incizată; trei fragmente de discuri ornamentale cu linii geometrice, la 1,68 m. adâncime, iar dela turn spre Est la 0,7 m.; peste tot bucăți mari de pământ ars, de culoare cărămizie, care, probabil, au servit la construcția sobelor, căci în interiorul turnului se văd foarte bine găurile coșurilor pentru tras fumul.

În camera I-a sudică, la 1,7 m. adâncime s'a găsit partea laterală a unei lulele negre.

În fața turnului nord-vestic, la baza săpăturilor am găsit: o bucățică de tablă de aramă, diformată; o splendidă toartă dela o cană de sticlă; marginea unui pahar de vin (în forma borcanelor de muștar); mai multe bucăți de sticlă incoloră; turluiul unui urcior (ca gătul unui ceainic) din pământ ars, smălțuit în cafeniu închis.

Controlând exteriorul, am dat peste un nou semn lapidar: ▽ pe o piatră de talie aflată în stânga, jos, la baza primului contrafort din stânga porții principale. Pe contrafortul de colț, din partea de Sud-Est, pe o piatră de talie, dinspre Vest, alt semn. La ora 17,46', în colțul nord-vestic al turnului, la 1,75 m. adâncime am găsit cel mai frumos exemplar smălțuit: gura unei ceșcuțe de cafea, un caolin ordinar, dar frumos înflorit cu culori cenușii, negre și galbene.

4 Octombrie 1940. Săpând în jos, în fața ușii de Est, a turnului nord-vestic, pentru a ajunge la același nivel cu săpăturile făcute pe linia Sud-Nord, am dat de un strat de material, care îmbracă fața șanțului, ca un strat de beton. Scoatem moluzul numai de pe acest strat betonat. Ora 6,45': În unele locuri stratul de beton e întrerupt, dar e continuat cu unele pietre, care ne arată, că suntem la fața ogrăzii. Ora 7,35': Pe pardoseala din fața ușii turnului am dat de două bucăți de sticlă, care au format baza unei garafe, sau mai curând gura unei chisele de dulceată. 7,58': La 0,28 m. deasupra pardoselii, spre Nord de ușă, în colț, un strat de cenușă și cărbuni, gros de 0,12 m. A fost un foc groaznic!...

Continuând cu scoaterea moluzului, pe linia presupusă că ar fi fața curții, constat că un contrafort, care sprijină zidul vestic dinspre curte, e așezat pe un același strat de beton, ca și cel pomenit mai sus. Cum am ajuns la acest strat? Pentru a face un șanț de scurgere a apei de ploaie și din zăpada topită, spre a nu se infiltra sub pereți,

a trebuit să-i dau o mică înclinare acestui șanț îndreptat spre mijlocul curții, în groapa în care am făcut sondajul.

Prichiciul ferestrei, sau pragul ușii și despre care am scris că e din două bucăți și nu are sprijin dedesubt, s'a desfăcut și a căzut o jumătate în șanț. Constat însă că seamănă cu un ușor, căci are muchea teșită. Asemenea pietre, cu înfățișare de ușori, avem prinse în zidăria turnului nord-vestic, întrebuințate ca pietre de talie la

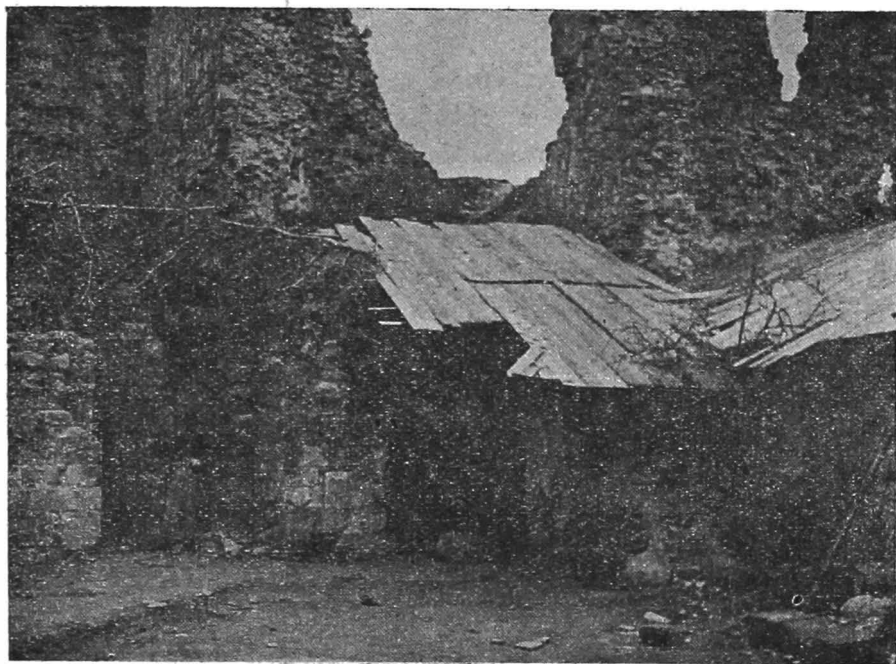

Fig. 19. — La închiderea săpăturilor din anul 1940.

colțul sud-vestic, în număr de 3; unul la fel e la colțul nord-estic al turnului în care e poarta principală; a treia piatră de talie, în colțul vestic și partea nordică a propileului din păretele dela Est, care acoperă ferestruica, e tot un ușor și tot un ușor e și cel din partea opusă acestuia, dinspre Sud, tot a treia piatră de jos în sus, precum și ultima piatră din același propileu, spre păretele estic, deasupra golului în care a fost o lodbă de lemn când s'a construit acest propileu, spre a consolida zidăria. Mai sunt încă trei ușori și în celălalt propileu, ultimul spre Sud din păretele estic. La fel e și a VI-a piatră de sus în jos, dela turnul nord-estic, colțul interior sud-vestic. Pietre

întrebuințate mai întâi la alte construcții sunt ultimii trei colțari de sus ai turnului dela Sud-Est, partea dinspre curte, pentru că sunt singurii cari au găuri în ei. La ce-au servit acele găuri în afara zidăriei?

R A P O R T

asupra săpăturilor din anul 1942 dela Cetatea Neamțului

de D. CONSTANTINESCU

Pentru a degaja complet curtea cetății se impune, înainte de toate, scoaterea moluzului de sub jumătatea păretelui estic, adică restul rămas nescos din campania de săpături a anului 1940.

Pornind de sub bolta interioară a turnului cu poarta principală, spre Sud, în lungul păretelui, grosimea turnului, părete bun 1,50 m., iar stricat 0,50 m. (total 2 m.).

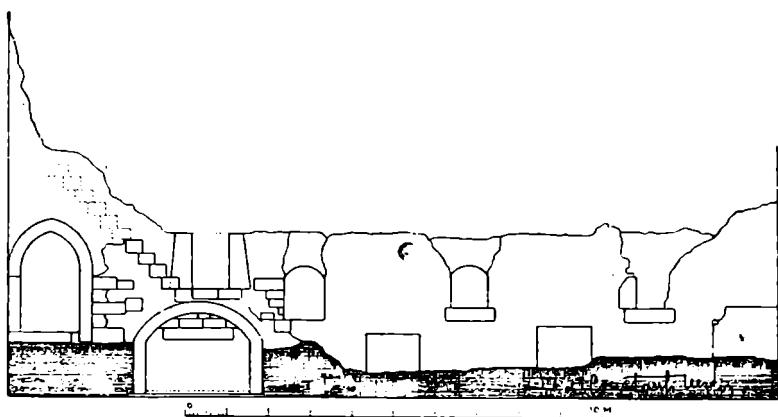

Fig. 20. — Săpăturile făcute sub păretele sudic. Linia de jos reprezintă limita inferioară a săpăturilor la 11.X.1940.

Dela colțul turnului, spre Sud, la 4 m., întâlnim firida de cărămidă, reconstruită la ultima campanie de săpături; lățimea fridei este de 1,20 m.; încă 4,70 m., dela această firidă, păretele este complet stricat.

Urmează o porțiune de 1,50 m. de părete bun; apoi 0,50 m. părete stricat; întâlnim un contrafort năruit, lat de 0,60 m., după care urmează apoi o spărtură completă în zid (o ușă), umplută cu năruștură, lată de 1,30 m., după care întâlnim iarăși un contrafort, lat tot

de 0,60 m. și acesta în parte năruit, cu toate că a fost consolidat, însă în mod provizoriu, în campania de săpături din anul 1940. Această porțiune, dela turn până la primul contrafort — despre care am vorbit — n'a fost săpată decât în partea sa superioară în anul 1940, când s'a mers în lungimea părelui, spre a se vedea starea zidurilor în acea vreme.

Săpătura se făcuse în forma unui șanț, larg cam de 1 m, pe care vremea, dar mai ales vizitatorii — cu o sălbătăcie și inconștiență fără seamăn — l-au umplut cu materialul năruit deoparte și de alta a șanțului.

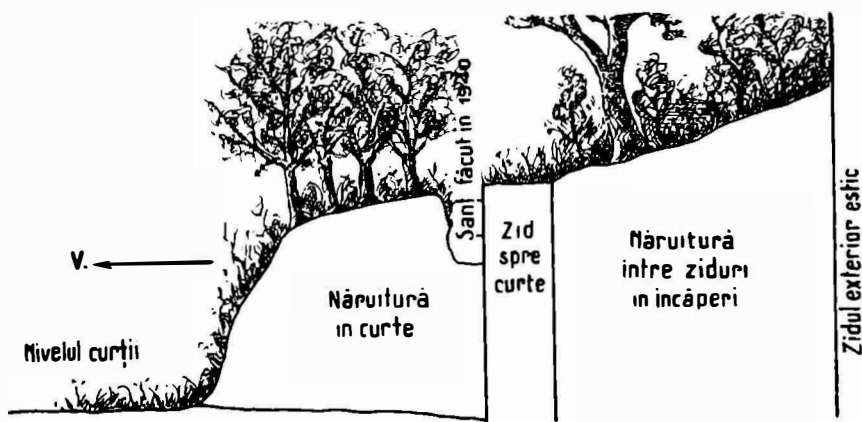

Fig. 21. — Situația la 29.VIII.1942, înainte de începerea săpăturilor.

În Octomvrie 1940, deoarece păretele acesta, în toată lungimea lui, este foarte șubred (și dovada o fac contrafortii așa de apropiați unul de altul), se făcuse un gard solid de mărăcini, cu vârfuri spre curtea cetății, gard care într-o săptămână a fost spart de către trupa și ofițerii, ce se aflau atunci în Tg. Neamț, escaladând zidurile fără milă, așa cum au fost surprinși la 25 Octomvrie 1940. Zidurile, neconsolidate, n'au putut susține greutatea vizitatorilor și mulțimea lor, care veneau în companii și batalioane, cățărându-se pe ziduri pentru a se fotografia.

Așa se explică de ce, acești păreți detunați s'au năruit neavând cine-i proteja. Înălțimea moluzului, pe porțiunea amintită, este de circa 3,70 m., baza, spre interiorul curții, de 6,50 m., partea de deasupra (ipotenuza) se prezintă teșită (fig. 21).

31 August 1942.

La ora 6,20 am început săpăturile. Pentru a face intrarea cu căruțele, fără piedecă, în curtea cetății, am început a săpa și căra dela poartă, așa cum ar fi trebuit să se înceapă din anul 1939, sau în 1940.

Ca la orice muncă grea, începutul e extrem de anevoios, din lipsa de antrenament a lucrătorilor. La ora 8,20' am dat peste un fragment de piatră moale, anume pentru modelat, cu un canel în lungul ei, pe teșitură.

La ora 11,40' am dat iarăși peste o piatră, tot lucrată, cu una din muchii teșită. La ora 13.45', la nivelul de jos al săpăturilor, iarăși o piatră lucrată. Se vede a fi fost un ușor, partea de jos, dela un prag. La ora 15,20' s'a găsit o altă piatră, la fel cu cea găsită la ora 13,45'. Prima s'a găsit la 2,5 m. adâncime și la 3,80 m. depărtare de părete (spre interiorul curții); a doua la 2,65 m. adâncime și 3,65 m. depărtare de părete, spre Vest, în interiorul curții. Astăzi s'au scos din cetate 149 căruțe cu moluz, fără a se socoti numărul căruțelor cu piatră.

Lucrul a încetat la ora 18,35'.

1 Septembrie 1942.

La ora 6 ne-am apucat de lucru. Nu e nimic demn de remarcat, afară de faptul că pornind dela turn, spre Sud, pe o porțiune de 2 m. e numai cărămidă stricată, în năruituri. Probabil că a fost o ușă cu boltă, care s'a dărâmat.

La ora 9,45' a început a se cunoaște păretele de zid, spre Sud. S'a dat peste un fragment de piatră cioplită, tot ca un ușor. La ora 10 s'a dat peste un contrafort (propileu), la fel cu cei găsiți în anul 1940.

La jumătate distanță dintre turn și păretele de zid, care merge spre Sud, aproape sub nivelul săpăturilor, așa cum le-am început anul acesta, la ora 10,5', am găsit o piatră cioplită, fragment mijlociu stânga, dela o boltă de ușă.

La 4,50 m., pornind dela păretele estic, spre curte, la 2,50 m. adâncime, s'a găsit, la ora 17,10', un fragment de disc ars și smălțuit, de culoare vernil, reprezentând bourul, căruia îi lipsește cornul drept; între coarne, foarte vizibilă, e steaua cu 6 colțuri, în dreapta cornului stâng aceeași stea, căreia îi lipsesc două colțuri, fiind rupte (din dreapta). Discul a fost un patrulater gros (pe ramă) de 29 mm. Partea de deasupra a discului este intactă, cu un chenar de 18 mm.

lățime (pe față) și 5 mm. grosime (adâncime), după care începe planul pe care e scos în relief, apoi, capul bourului cu steaua între coarne. Distanța dintre coama frunții și chênar e de 3 cm. Botul (până la coamă) 46 mm ; grosimea botului 2 cm. De pe fața discului, perpendiculara care atinge botul bourului este de 6 mm. Rama, din dosul discului, care trece pe sub capul bourului e de 17 mm. iar grosimea discului, acolo unde nu are ornament pe el, e de 7 mm. Grosimea discului (cu ramă cu tot) 28 mm. Am spus, că discul a fost un patrulater, prin mijlocul căruia o perpendiculară lată de 1 cm., (aceea care trece pe sub capul bourului, pe din dos) slujea la împlântarea discului în tencuiala zidului (vezi fig. 48).

În același loc, la numai câteva minute, s'a găsit un alt fragment de disc, pe colțul din stânga, de jos, având gâtul unei păsări cu creastă și bărbie, cu ciocul deschis chiar spre acest colț, mărginit de un chênar, știrbit în parte. Coloarea șmalțului e gălbue. Pasărea așa cum se prezintă, dacă e pasăre, ar semăna a fi un 'cocoș. Lucrul a încetat astăzi la ora 6,25'.

2 Septembrie 1942.

La ora 10,45', la baza săpăturilor, 5,80 m. spre Vest dela păretele estic, s'a găsit un fragment de ușor.

La baza săpăturilor, spre părete (E), pământ viu, deasupra căruia e un strat de 2 cm. cenușă, care ține 2,15 m., dela părete spre curte (Est-Vest). Pe această porțiune de săpături (dela turnul de Nord-Est, spre Sud), s'a desgropat complet un contrafort dublat jos, în mare parte dărâmat. Spre curte (Vest) lasă ca prin el să poată pătrunde lumina la o ferăstrucă, ce duce într'o încăpere la parter. Spre turn (Nord-Est) e un gol de ușă: e un gang, sau e un gârliciu de beciu? Spre Sud de acest contrafort dublat, păretele e stricat și nu se știe ce a fost. Pare însă să fie o ușă de încăpere foarte strâmtă, poate chiar o încăpere cu scări.

3 Septembrie 1942.

Păretele a fost complet degajat, dar e foarte slab.

Cea mai mică sguditură îl dărâmă. În interior, dacă se sapă, luându-i greutatea din spate, consolidarea l-ar putea menține; alt fel, în scurt timp, în contact cu aerul și cu agenții atmosferici, se va desface piatră cu piatră. La ora 17 au venit 12 evrei. Voiu săpa afară,

pe terasă, dinspre N.N.V. spre S.S.E., spre a ieși la cea de a doua poartă a cetății. Săpătura va fi în evantaiu, cu deschizătura spre exterior și strâmtă spre poartă (vezi fig. 9).

4 Septembrie 1942.

Pe lângă cele 2 târgi, făcute aseară, astăzi până la 6,30', împreună cu Damaschin, am mai făcut încă 2 târgi. La ora 7, Damaschin a ridicat dela Ocolul Silvic 5 cazmale, pentru evreii care nu au unelte, spre a continua săpăturile spre poarta amintită.

Fig. 22. — Un contrafort prin care lumina poate pătrunde în cameră printr'o ferestruică.

La 65 cm. adâncime și la 6,5 m. dela șirul de pietre scos din cetate și pe care le clădim pe terasă, s'a dat de un strat de teanc, orizontal cu drumul de pe terasă, pe care cărăm azi moluzul din cetate. Spre Vest stratul e gros de 35 cm., iar spre Est de 40 cm.

Cracă cu cracă am tăiat, personal, părul de pe năruiturile de lângă turnul dela poarta principală, apoi vârful și în cele din urmă tulpinele dela fața năruiturilor (fig. 23).

Astfel încep săpăturile în prima încăpere, lângă turnul dela poartă. Se vede un mare bloc al unui fost plafon căzut și acoperit de bol-

vani. Sau poate e bolta unui gang, sau gârliciul unui beciu? Personal am săpat în spatele păretelui sprijinit de contrafortul dublat, care e foarte șubred, spre a-l salva dela ruină și nu numai pe el ci și o ocniță, a cărei cărămidă e toată sfărâmată, de te miri cum n'a căzut până acum. În dărâmături am găsit o lulea de lut, roșcat, cu gura știrbită.

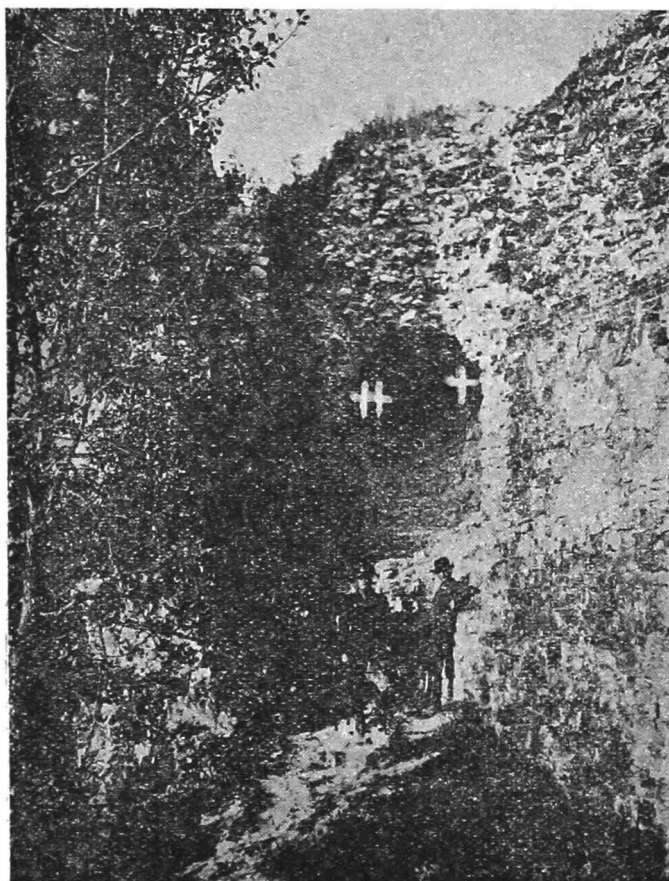

Fig. 23. — Pe năruiturile primei încăperi, de lângă turnul cu poarta principală, a crescut un păr mai înalt ca cetatea. Grotă (+ +) și fereastra legendară (+).

Sub blocul căzut de sus, în moluzul tras afară, am găsit o toartă de ulcică și un alt fragment dela gura ei.

După masă, la ora 15,30', am găsit pe stratul de moluz, de pe terasă, unde sapă jidovii, o pătură de cenușă și cărbuni mărunți, groasă de 2 cm. Ce a ars și de unde a putut cădea foc? Se pune între-

barea pentru că pe zidul de N.N.V. n'a avut ce arde și fiindcă atât înăuntru cât și înafară, pe terasă, unde sapă evreii, n'au fost construcții rezemate pe acest părete. Să fi fost adăposturi pentru vite? Sau pcate pentru a slăbi păreții, au clădiț și în lungul acestui părete,

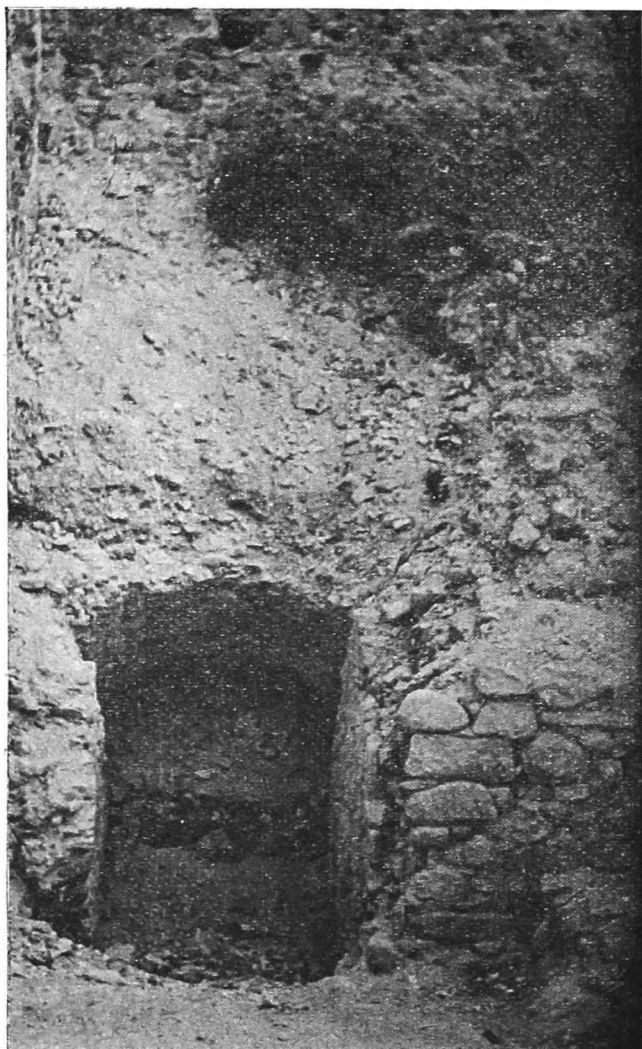

Fig. 24. — Gârliciul primei încăperi, alături de turnul cu poarta principală.

lémne, care apoi arzând, au putut slăbi îndeajuns păretele?! Se poate și una și alta. Când voiu scoate moluzul din interior (curte), în lungul aceluiași părete, atunci poate se va putea trage o concluzie, mai apropiată de realitate.

5 Septembrie 1942.

Până la amiază am săpat alături de turnul dela poarta principală, dinspre curte spre zidul exterior dela Est. Nimic deosebit. După amiază, am degajat la baza săpăturilor bolta gârliciului, care e chiar lângă turn. Se observă o arcadă de cărămidă și piatră, pe sub care sunt bolovani și cărămizi sfărâmate (fig. 24). Aveam convingerea până acum și afirmam chiar, că aci e un gang. Nu mi-l imaginam așa, ci cu bolta orizontală pe linia pământului, sau cel mult cu o înclinare mai mică.

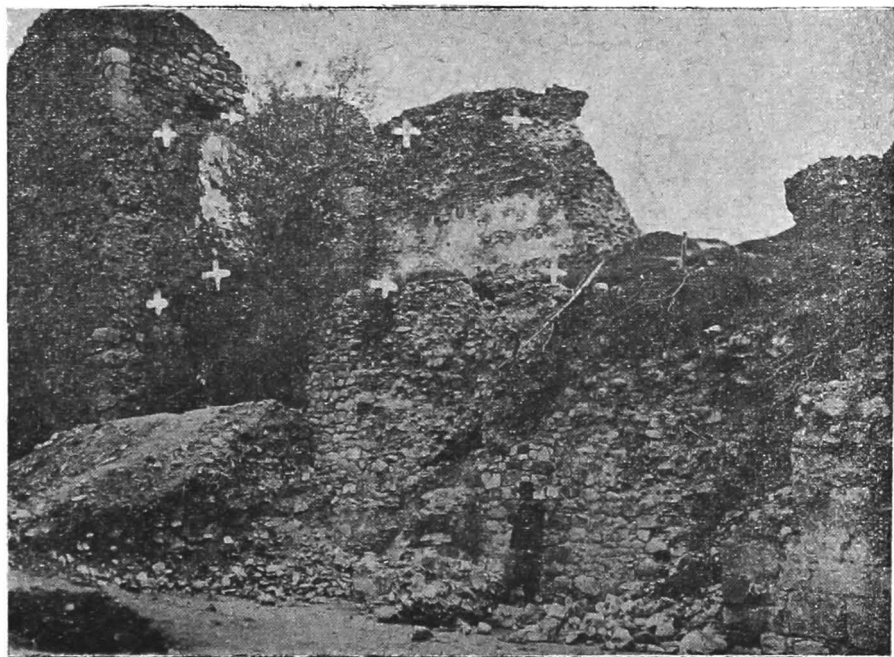

Fig. 25. — Urmele punctelor de sprijin (+) ale celor două bolți, plafoane ale celor două etaje. Aspectul săpăturilor la 2 Mai 1941.

Văd însă că bolta e așa de înclinată, încât face impresia că în partea opusă va ieși pe sub zidul exterior, cu toată înălțimea amețitoare a zidului în exterior. Direct însă, această boltă nu poate merge, pentru că scările ar fi trebuit să coboare aproape ca într'o fântână. Aci putea, foarte bine, să fi fost intrarea spre o cameră în adânc și care ar fi putut servi de închisoare. Inșă, ori cum ar fi, ea trebuie să cotească : sau sub turnul dela poartă, sau spre dreapta. Cine poate ști ce a fost, când totul e așa de sfărâmat și detunat, de aproape că nuse mai

cunoaște nimic, nu se ține piatră pe piatră?! După toate aparențele, aci, păreții au fost special dinamitați, căci s'au găsit bucăți masive de fer ars.

Dar și fără dinamită pusă în gura acestei intrări, tot soarta aceasta o avea această intrare, deoarece blocurile căzute dela înălțimi așa

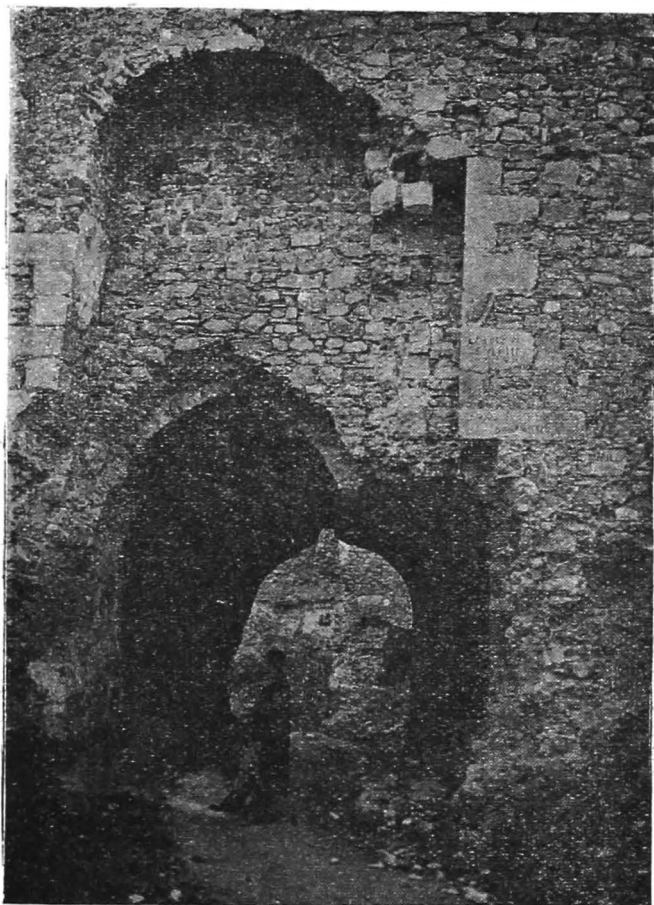

Fig. 26. — Poarta principală de intrare, văzută dinafară, dinspre Est.

de mari, peste această intrare boltită, tot o puteau sfărâma, oricât de solidă ar fi fost, fiindcă deasupra ei au mai fost două etaje, după cum se constată urmele în grosimea zidului turnului dela poartă, pe care se sprijineau bolțile caturilor de deasupra (fig. 25).

6 Septembrie 1942.

Observații și măsuri amănunțite ale turnului de intrare în cetate, partea dinspre Est (fig. 26 și 27). (De descris cu atențiune păretele

dinspre Nord al acestui turn, care se vede deplasat și aplecat spre Nord, dela marea crăpătură ce se află la colțul turnului Nord-Est).

7 Septembrie 1942.

O parte sapă în boltă (gârliciul camerei I a E), iar altă parte între ușa dintre presupusa biserică și contrafortul dublat. La ora 8, la această ușă începe a se vedea un părete în față, spre Est, la 2,40 m.

Fig. 27. — Poarta principală de intrare, în interior.

din afara zidului. La ora 9,30' constat că e un mic gang, larg de 1 m. care pornește în unghi drept spre stânga, în lungul păretilui interior, care merge spre turn.

Țin să spun că păreții dela această ușă sunt complet stricați în partea de sus. Ora 12: Dela ușă, de unde zidul e bun, spre turn (spre Nord) la 1,85 m. împlântată vertical în zid, este o piatră verticală cu aparențe de ușor, ca într'un jghiab. Ora 15,30': Are înălțimea de 1,20 m, grosimea de 22 cm.

Ora 16: Se sprijină pe o altă piatră cioplită. Oare e un prag rupt, aceea pe care se sprijină? La ora 16,25': după acest prag (?)

în colț (subt ușorul împlântat vertical în zid), o mulțime de materii ca niște solzi de pește. Am cules câteva firicele, le-am pus pe hârtie și le-am dat foc. Nu s'a întâmplat nimic. Gândeam că poate fi niște iarbă de pușcă, de culoare gălbue, ca a cleiului de pește. Dar chiar iarbă de pușcă de-ar fi fost, socot că a pierdut proprietatea de aprindere după atâta amar de vreme.

Continuând să merg orizontal pe linia subpragului găsit, spre turnul nordic, observ un strat regulat de material, par'c'ar fi un lut galben amestecat cu nisip. Porțiunea aceasta corespunde deasupra ferestruicii dintre cele două aripi ale contrafortului dublat, despre care-am vorbit în ziua de 1 Septemvrie (vezi fig. 22, iar în plan vezi F și U la camera I-a E.).

Ora 16.35': O piatră mare, ultima treaptă (odihna) de sus, din capul scărilor, din direcția Nord-Sud. Sigur că de aci coboară trepte în jos spre Sud.

Ora 19,02': In total sunt 5 trepte, o odihnă sus și una jos, aceasta din urmă fiind din bolovani și pietre betonate (fig. 28).

8 Septemvrie 1942.

Măsura zidului estic cu ajutorul prăjinilor gradate, ruletelor, și scărilor, plecând dela puncte fixe.

9 Septemvrie 1942.

Se continuă cu scos pământul din încăperea cu scări. La ora 9,45' am început a scoate dărământura prin ușa așa zisei biserici (camera a II a E.): Moluz. bolovani și mai ales bucăți de cărămidă, de unde ar rezulta că bolta a fost făcută de cărămidă. Ora 12,15': Am degajat și fereastra cu tocul de cărămidă din păretele dinspre curte, din dreapta ușii. Ora 15,08': In dosul ușii presupusei biserici, la 1,85 m. dela păretele dinspre curte, spre Est, la 1,65 m. adâncime, o piatră cioplită, ruptă în două, pe una din muchii având sculptat un colac (ca și pe pietrele găsite în 1940); e prinsă de dărământură și e căzută, de sigur, mai de sus.

Poziția ei: are capetele spre Nord-Sud; jumătatea dinspre Nord e cu colac, iar cealaltă e simplă. Ora 15,20': Am scos piatra. Este pentru prima dată când fac constatarea și afirmația ce urmează: Impletitura colacului e plină cu mortar (ciment), de unde concluzia, că a fost zidită în grosimea unui părete. Cazul acesta e întocmai că

și cu cele trei fragmente din piatra mormântală găsită în săpăturile din 1940, în blocul de zid dărâmat în curtea cetății, în locuri diferite,

Fig. 28. — O încăpere cu trepte, care urcau spre stânga, într'o cameră care era la primul etaj, deasupra ferestruicii (din fig. 22) și apoi la turnul cu poarta principală, la grotă și la fereastra legendară (și poate și la biserica aflată la etaj).

în partea dinspre Vest. Strânse și îmbinate, aceste pietre ne-au dat trei sferturi din piatra mormântală conservată în muzeul Cetății Neamțului (vezi 16. 24 și 25 Septemvrie 1940).

Oarecari comentarii socot a nu fi de prisos: Cel care a reparat cetatea, după dezastrul provocat de Alexandru Vodă Lăpușneanu, a fost Vasile Vodă Lupu. Dacă e așa, atunci piatra în discuție nu poate fi din epoca lui Vasile Lupu, ci dintr'o epocă mai veche, anterioară lui Alexandru Vodă Lăpușneanu.

De altfel Vasile Vodă Lupu a putut repara Cetatea, întărind-o în părțile ei slabe, dar nu era cazul să-i pună ușori și ferestrari sculptați unei clădiri așa de greu încercată și care, pentru continuarea existenței ei, a avut nevoie de atâtea proptele în fel și chipuri. Așa se explică cum la a doua stricare a ei, a fost scoasă din funcțiune pentru totdeauna. Prin urmare, pietrele sculptate sunt dintr'o epocă mai veche, anterioară lui Alexandru Vodă Lăpușneanu, fie dela Ștefan cel Mare, fie dela începuturile zidirii ei. N'am riscat afirmând că, mult material aflat în grosimea zidurilor năruite, a mai fost cândva întrebuințat la o altă construcție. Unde să fi fost acea construcție? E greu de afirmat acest lucru. S'ar putea să fi fost o altă construcție, mai veche ca Cetatea Neamțului, de proporții mai reduse și care a putut fi în imediata apropiere a Cetății, pe mamelonul dinspre Nord-Vest.

10 Septembrie 1942.

La ora 9,18', la 1,60 m. dela păretele dinspre curte spre Răsărit, lângă păretele ce desparte spre Nord presupusa biserică (în camera a II-a E.), la 1,10 m. adâncime, un fragment de ușor, lung de 0,45 m. cu fața în sus, direcția N.N.V.-S.S.E., are pe el împletitura colacului obișnuit. Ora 9,45': In moluzul care se scotea, printre cei doi contraforți ai ușii presupusei biserici, căruțașul Ioan Stan a găsit un ban de alamă cu diametrul de 2 cm., având pe avers o pajură în picioare, cu aripele desfăcute, capul întors spre dreapta (stânga noastră), scris cât ține aripa pajurii cuvântul: « Spiel », iar în partea opusă, în dreptul aripii stângi, cuvântul « Münze ». Pe revers e o coroană de foi de fag, deschisă sus și împreună jos, în formă de X. Se observă bine pe de laturile coroanei, printre frunze, bobitele seminței de fag. Are cam o jumătate de milimetru grosime.

Ora 9,50: La 2,80 m. dela păretele dinspre curte spre Est, la 1,20 m. adâncime, s'a mai găsit o piatră cioplită, lungă de 0,50 m., lată de 0,30 m. și groasă de 0,20 m., fragment tot dintr'un ușor cu colac. Pe una din muchii are canelul și colacul, care sunt comple-

înfundate cu teanc, în care sunt mici bucăți de cărămidă și material din care a fost făcut teancul (fig. 29). Nu mai încap nicio discuție că această piatră a fost adusă de altundeva, unde servise de ușor, iar aci ca simplă piatră de zidărie, clădită de-a-valma cu celelalte pietre, pietroae și cărămizi. Prin urmare, încă odată în plus, se sdruncină definitiv părerea, cum că pietrele sculptate cu caneluri, muluri și colac pe muchi ar fi din vremea lui Vasile Vodă Lupu. A mai reparat

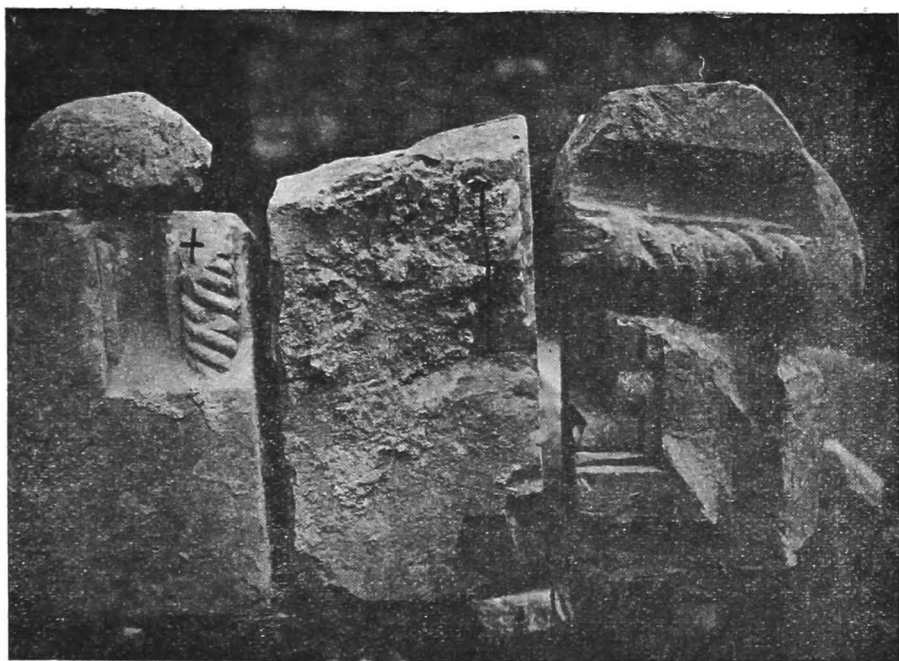

Fig. 29. — Fragmente de pietre cioplite, găsite în dărămăturile provenite din biserică; ele au servit ca simplu material de zidărie după cum se vede din urmele mortarului rămas pe ele (+, + + +).

cetatea cineva după el? Dacă pietrele ar fi dela Vasile Lupu și ar fi servit de ușori la Cetatea Neamțului, atunci când meșterii au reparat cetatea n'ar fi avut posibilitatea să zidească în grosimea păreților fragmente din acei ușori, fiindcă păreții și plafoanele existau. Apoi cum ar fi putut meșterii să rupă o operă așa de frumoasă și să schimbe destinația, zidind-o în rând cu celelalte pietre?

Așa după cum se știe, Vasile Lupu a reparat cetatea pe unde a fost stricată, dar nu putea face ziduri interioare și plafoane, în gro-

simea cărora să-și zidească fragmente din opera sculpturală, specifică — cum s'a zis — epocii sale. Nimic nu ne îndreptățește, până azi, să afirmăm, că înaintea epocii lui Vasile Lupu, n'au existat pietre ornamentate cu caneluri, muluri și colaci pe ele (funii împletite). Nimeni, însă, nu-l oprea pe Vasile Vodă Lupu, dacă și sub domnia lui s'a continuat această artă, să n'o perpetueze. În concluzie: pietrele găsite până acuma în năruituri, sunt dintr'o epocă mult anterioară domniei lui Vasile Lupu. — Ora 11,26': Deasupra năruiturilor, în colțul din dreapta — fund al camerei presupusei biserici (a II a E.), este un bloc enorm, căzut de deasupra zidului dela Est, lung de 3,30 m., lat și înalt de 1,30 m., pe care începem a-l desface, pentru a putea continua săpăturile, căci dacă ar rămânea întreg, s'ar prăbuși și ar dărâma zidul dinspre curte (Vest). La această oră a fost fotografiat în colori.

După amiază: La 1,70 m. adâncime, la 1,60 m. dela fereastra bisericii, spre Est, în imediata apropiere a bolții dărâmate, dinspre Sud, două pietre cioplite, fără figuri; una mai mare, alta mai mică, având lățimea de 0,25 m. și lungimea de 0,50 m. (cea mare); stă culcată cu capătul bun spre ușa bisericii; culoarea ei e vânătă. A doua piatră stă în picioare. E un fragment mijlociu (capetele lipsesc), cu dimensiunile de: 0,25 m/0,29/0,24 m. La această oră, 16,15', odată cu pietrele găsite, la aceeași adâncime s'a dat de păretele boltit (plafonul) de sub presupusa biserică. Construcția e făcută din pietroae și cărămidă, toate prinse cu mortar. Partea de deasupra, bolta încăperii, lipsește: s'a năruit sub povara zidurilor căzute de sus. Săpăm deasupra acestui fragment de boltă, pentru a-l degaja de enoima greutate care apasă pe el.

11 Septembrie 1942. Doi oameni sfarmă mereu la blocul năruit de sus, dar nu-l putem găti astăzi. Se cară mereu pământ și piatră și par'că nici nu se cunoaște. Nimic prea important pentru ziua de azi.

12 Septembrie 1942. La ora 9,45', la 3,90 m. dela păretele dinspre curte spre Est, la 3,50 m. dela păretele nordic spre cel sudic, la 3,20 m. dela păretele cel sudic spre cel nordic și la 2 m. adâncime, iar dela orizontala bolții, la 10 cm. deasupra ei, am găsit o piatră de ușor, lungă de 37 cm./30 cm., pe una din muchiile de 37 cm. cu fragment de colac, lată de 40 cm. și groasă de 20 cm.

Aproape cam în același loc am găsit un fragment de piatră cioplită, reprezentând pe mulură, frunza de stejar în relief, unică până acum în săpăturile ce facem aci (fig 30).

Amândouă aceste pietre, evident că sunt din catul de sus.

13 Septembrie 1942. Plățile lucrătorilor, facerea actelor și măsuri la Cetate.

14 Septembrie 1942. Plan de lucru pentru săptămâna în curs și măsuri la Cetate. E repaus (Ziua Înălțării Sf. Cruci).

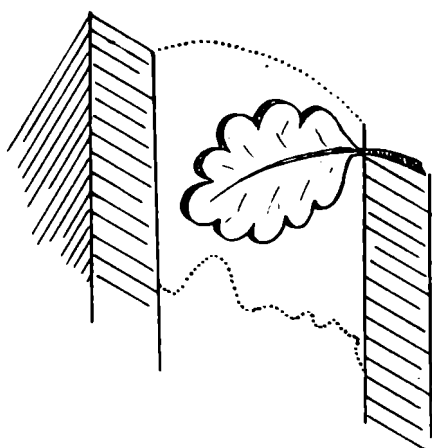

Fig. 30. — Frunză de stejar, scoasă în relief, pe mulura unei pietre cioplite.

15 Septembrie 1942. Scoatem năruitură din încăperea de sub presupusa biserică. Nimic de remarcant.

16 Septembrie 1942. Continuăm cu săpatul în aceeași încăpere. Nu-i nimic demn de semnalat.

17 Septembrie 1942. D-l Prof. I. Minea dorește să descriem amănunțit Cetatea, atât înăuntru, cât și în afară. E nevoie să facem puțină curățenie pe lângă ziduri, în exterior. Pentru aceasta suspendăm săpăturile și procedez la tăiat arborii, cari se ridică chiar până sub ziduri, împiedecând vederea și circulația împrejurul Cetății (fig. 31). Iedere se împletesc printre arbori și crengi împiedecând înlăturarea

rapidă a bălăriilor. Se utilizează: barda, toporul, secerea, foarfeca de tăiat crengi și ferăstrăul.

18 Septembrie 1942. Continuăm cu curățenia împrejurul Cetății.

19 Septembrie 1942. Idem.

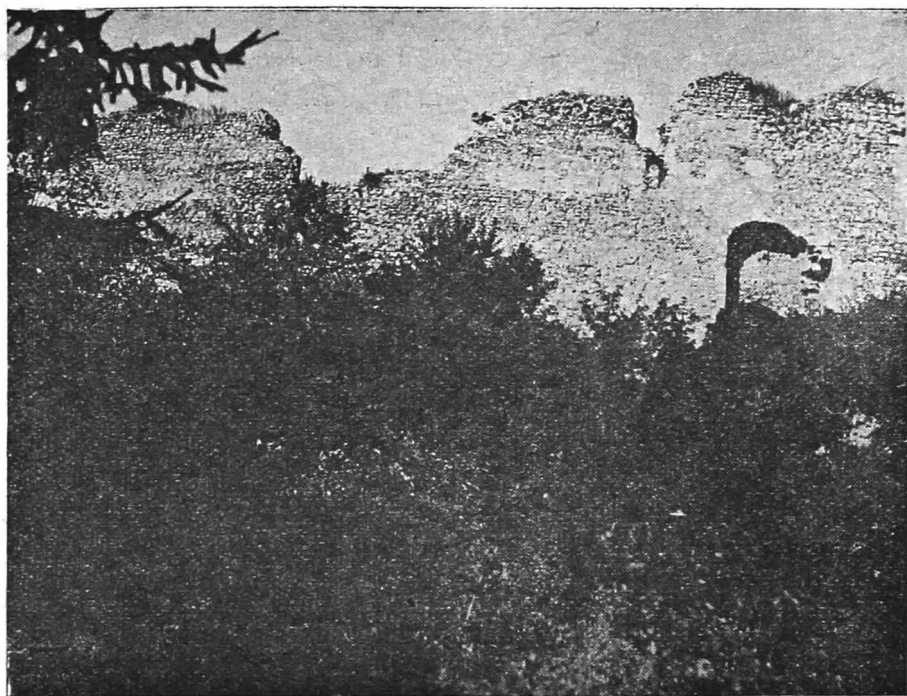

Fig. 31. — De jur împrejur cetatea e năpădită de bălării și arbori care se iau la întrecere s'o acopere . . .

20 Septembrie 1942. Plata lucrătorilor, acte și măsuri la păretele estic.

21 Septembrie 1942. Se continuă curățenia în exterior. Cu mașina de dimineață am fost la Pașcani spre a mă interesa de ciment pentru consolidările zidăriei. Prețul cimentului e de 10 lei kg., transportul privindu-ne pe noi. Seara am vorbit cu un comerciant din Tg.-Neamț, care-și face casă, oferindu-ne din cimentul său, cu prețul de 12 lei kg., la el acasă. . .

22 Septembrie 1942. Curățim terasa. Zidurile dărâmate și arborii crescuți pe marginea zidurilor, cum și rețeaua de iederă, fac aproape imposibil un progres. Nestabilitatea pietrelor de pe marginea zidului ar putea arunca la picioarele terasei pe cel mai îndrăzneț om, care totuși nu vrea să rămână nici o urmă de copăcel pe ziduri. Fermecătoare apărea Cetatea și până acum, cu tot aspectul ei în paragină. În prezent însă e solemnă. E ca un ostaș întors schilod de

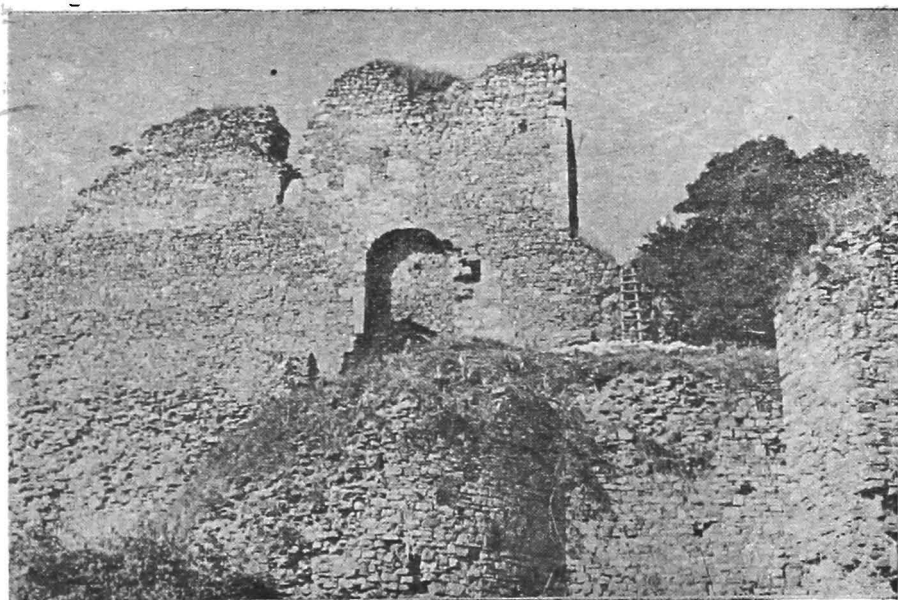

Fig. 32. — După înlăturarea tihăraei.

pe câmpul de bătălie, căruia doctorii și higieniștii i-au făcut mai întâi curățenia (fig. 32). Cetatea reînvie majestoasă și solemnă, ca un erou la paradă. Cei cari au văzut Cetatea cu o săptămână în urmă, n'ar mai recunoaște-o. Se întâmplă de multe ori, ca aproape toată ziua să ningă, sau să plouă, iar spre seară să fie cald și frumos, pentru ca poporul să spună: «Cine-a murit azi dimineață regretă după așa vreme și-ar fi dorit să moară acum». Tot așa e cu cei ce-au văzut Cetatea înainte de ferchezuală.

23 Septembrie 1942. Curățim curtea Cetății. E de mirare ce bălării au mai crescut în cursul a două veri. Abia se vede calul cu călărețul pe el. Spre seară totul a fost gata.

24 Septembrie 1942. Incepem a săpa, de sus, în camera zisă a bisericii. Greu mai merge lucrul! În afară zidul e surpat și arbori de câțiva ani, dacă nu bagi de seamă, te pot prăvăli în abisul dela Est. Câte o piatră, care a rămas în moluzul oprit pe marginea zidului, atunci când cade, dă o impresie care-ți oprește respirația. Un săpător flueră și trage mereu de tulpinile și rădăcinile arborilor, în vreme ce curenții par'că viscolesc cu nisip.

Fig. 33. — Din nepătruns adânc de veacuri străjuește cu față plaiurile bătrânei Moldove! . . . Moldovenii i-au dat foc, au aruncat-o în văzduh și-au dărâmat-o. Ruina ei a adus robia Moldovei. Azi ea renaște, falnică, prin ea! . . .

În după amiaza zilei începe a se arăta rotundul cupolei în partea dinspre Răsărit, unde după toate probabilitățile a trebuit să fie o ferestruică, în locul unde zidul e în cea mai mare parte dărâmat în afară. Se sapă cu o înfrigurare crescândă! Doamne, ce fericit aș fi, să fie aceasta biserica, pe care o doream scoasă la lumină! Aș fi în stare să sap și singur, după ce se vor termina banii, numai să pot vedea ce e și cum a fost! De n'o fi biserica, amărit o să mai închidem săpăturile în anul acesta. Toate prognosticurile mele vor cădea și

visurile mele se vor spulbera. M'aş mulţumi cu cel mai mărunţ indicium, că aici a fost biserica şi că din această încăpere, pe vremuri, s'au înălţat rugi, de preamărire în vremuri bune şi în ea s'au bătut metanii pioase pentru izbândă şi izgonirea duşmanilor, când biata Moldovă era cotropită de păgâni!

25 Septembrie 1942. Acum un an scăpasem dintr'o încercuire. Dumnezeu ne scosese la liman. Astăzi e o zi mare! Pe jumătatea sudică a absidei apare, pe varul de pe tencuială, un grafit. E vânt şi praf de nu poţi ţinea ochii deschişi. Sap de zor. Curg sudorile de pe frunte în gură, pe gât, până la iumătate, dar nu mă opresc! Ce scrie oare? Păcat că nu se păstrează intact. Totuşi, ultimele două slove sunt foarte clare: ultimă din dreapta e litera cirilică М; cea din stânga ei e cirilica Р, iar a treia e cu probabilitate ХЗ. Umezeala a coşcovit varul şi a căzut în mici fragmente încă cu mulţi ani în urmă. Se poate spune, fără riscuri, că e anul ХЗРМ, 7140 (1632—1633). Orice ar fi fost în această încăpere, cu un an înainte de Vasile Vodă Lupu această încăpere era bună, căci altfel nu s'ar fi putut scrie pe acel părete. Deosebit de acest grafit mai e un semn, făcut tot cu un cuiu.

26 Septembrie 1942. Săpăm în aceeaşi încăpere, de sus în jos. Păretele lateral, din dreapta cum privim spre Est, e complet stricat. L-am consolidat (fig. 34).

27 Septembrie 1942. Lucrez la acte.

28 Septembrie 1942. Săpăm în camera de sub biserică, la uşă. Pe măsură ce săpăm şi scoatem afară moluzul, se observă că sub resturile laterale ale bolţilor e loc gol. Prin urmare, aceste resturi boltite, care nu se leagă cu păreţii laterali, se pot prăbuşi, fiind peste tot crăpate. De aceea am tăiat din pădure un brad, potrivit cu întrebuinţarea ce-i voi da, şi mă apuc de consolidat, după acelaşi sistem după care meşterul a construit (fig 35). Pe urmele vechilor grinzi, care mergeau din păretele dinspre curte, spre Est, am pus două fragmente de grinzi, pe care le-am împins apoi spre păreţii laterali (spre Nord şi Sud).

29 Septembrie 1942. La ora 6 dimineaţa am primit o scrisoare de la d-l profesor I. Minea, prin care-mi spune să mă îngrijesc de ciment

pentru consolidare. M'am coborît acasă, la d-sa și i-am arătat cum stau lucrurile, rugându-l să nu aibă prea multă încredere numa în

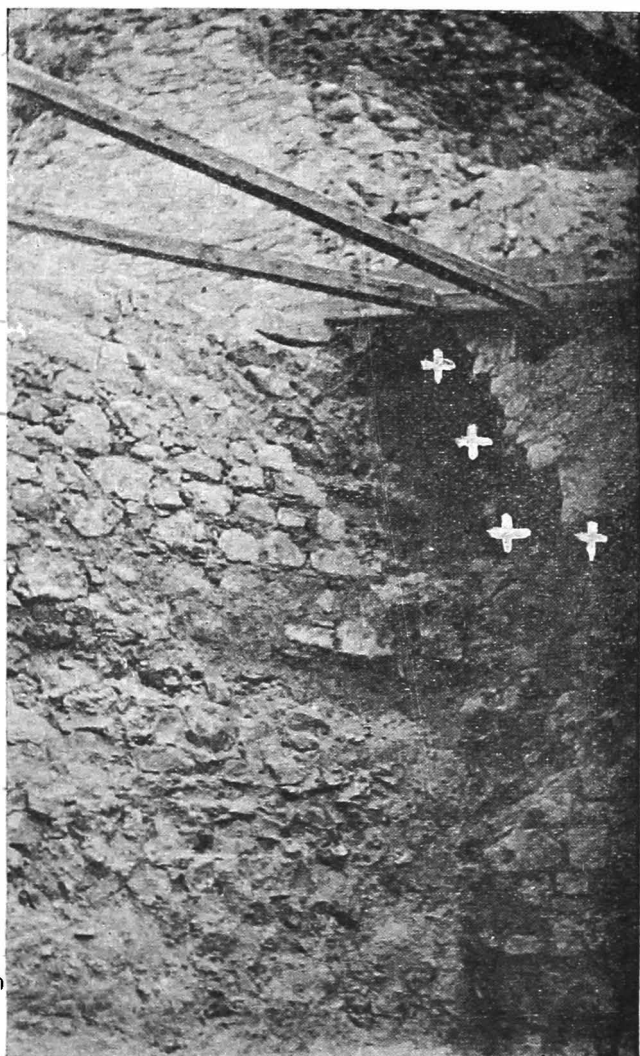

Fig. 34. — Datorită acestui mijloc simplu de sprijin, un fragment de părete a fost salvat dela prăbușire, căci n'are în ce se mai ține (+).

mine, căci eu nefind specialist pot greși și n'ași vrea să-mi iau așa ceva pe conștiință. Am ajuns la concluzia că e mai bine să-l chemăm și pe d-l inginer Cojoc. După masă au venit împreună și am fost de

acord, cu d-l Cojoc, că e inutil să facem ceea ce susține d-l profesor I. Minea, adică o consolidare superficială, prea costisitoare și poate chiar dăunătoare, câtă vreme nici păreții nu-s bine uscați. L-am convins pe d-l profesor I. Minea să plece la București, spre a cere bani pentru o consolidare sistematică, să se facă un raport mai amplu din care să se constate toate nevoile, ce trebuiesc acoperite la Cetate, numirea unui om de serviciu (paznic) permanent, etc.

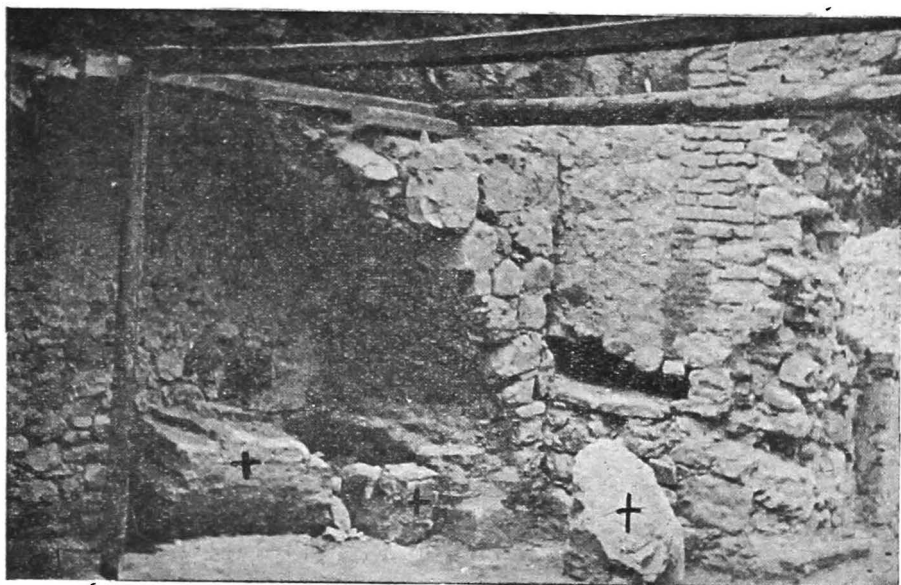

Fig. 35. — In camera de sub biserică bolțile sunt foarte slăbite. Pentru a nu se dărâma, le-am consolidat la vreme. Jos se văd câteva blocuri năruite (+).

Am cercetat apoi poarta de intrare din păretele nordic și s'a afirmat că n'a fost ușă la baza turnului de N. V., spre terasă și nici în curte, la același turn, spre Est. Nădăjduesc să le pot demonstra cu temei, că la acel turn au existat ambele uși, deosebit de cea din spre S.

Le-am arătat unde am săpat personal, afară din cetate, pe mameionul N.V. și unde am constatat existența, în secțiune perpendiculară, a o sumedenie de bolovani de râu. S'au trecut în revistă picioarele podului și nu admite niciunul că ar fi putut fi un viaduct. Totuși altă formă de pod e greu de conceput. Un pod cu mai multe întrepreri nu poate fi admis.

30 Septembrie 1942. Săpăm în camera de sub biserică, la uşă, spre stânga. Am dat de prag, o lespede făinoasă, roasă la capete. De o parte şi de alta, în grosimea zidului, câteva rânduri de cărămizi pe marginea golului uşii, care e largă de 1,10 m. Jos, deasupra ultimului strat de piatră pisată (popular-chisoc), ce forma pardoseala camerei, e un strat subţire de cenuşă, în care se găsesc multe fragmente de ceramică smălţuită şi nesmălţuită. S'a ajuns la bolta nordică a încăperii de jos, al cărei rând interior de cărămizi e năruit. Tot astfel se prezintă şi bolta dreaptă.

S'a găsit, jos, la 10 cm. deasupra nivelului inferior (al pardoselei), o piatră cioplită, cu caneluri şi muluri, pe ambele muchii ale feţei; altă bucată are alt garniz şi apoi o alta are un fragment de frunză de stejar.

Am degajat uşa estică a turnului din colţul N.V. Aseară, d-l profesor I. Minea şi d-l Cojoc, nici nu voiau să audă că acolo a fost pe vremuri o uşă. Ziceau că e o spărtură a agenţilor atmosferici, sau de mâna omului, sau poate chiar de dinamită. În planul întocmit acum doi ani, în peretele nordic al cetăţii, nu e trecută uşa sub care acum am făcut săpături. Atunci mi s'a spus iarăşi că n'a fost uşă. Şi totuşi au ajuns la concluzia că e uşă.

1 Octombrie 1942. Săpăm în camera de sub biserică. La 1,70 m. dela uşorul drept cum intri în cameră, spre Est, la 10 cm. deasupra nivelului pardoselei, s'a găsit un fragment de piatră cioplită, care a fost văruiată.

La 2 m. spre Est, din acelaşi loc şi la 2 m. adâncime (la 2 m. deasupra pardoselei) un alt fragment de piatră cioplită, cu o mulură mare la mijloc, o alta lateral şi cu garnizuri; e tare stricată.

A fost vorba de piatra în formă de jgheab, văzută în afară la mijlocul contraforţilor păretelui estic. Am măsurat zidul în exterior şi apoi în interior, am săpat şi am dat peste gura canalului din cetate (fig. 36).

2 Octombrie 1942. Azi, d-l Prof. I. Minea şi d-l Ing. Cojoc au descris păretele estic al cetăţii, dela ora 10—12. Descrierea e la d-l profesor I. Minea.

În după amiaza zilei am scos din biserică un fragment de uşor: partea din dreapta şi deasupra cum intri în cameră, sau privind din cameră spre uşă, în partea stângă, deasupra, la 1,40 m. dela păretele curţii spre Est şi la 60 cm. deasupra pardoselei.

De jos, de lângă părete, s'a scos o altă piatră cioplită. E tot un ușor, partea de jos. E din altă piatră, gălbue, căci cealaltă e mai vânătă. A fost zidită, fiindcă fața ei e plină cu mortar. Ceea ce e curios e că și partea de deasupra e cioplită (capătul), dându-i aspectul unei pietre de monument, sau pare c'ar fi o piatră funeărăă evreească.

S'a scos o bucată de disc ornamental, ars, cu fragmente de figuri florale și două linii frânte, apoi un fragment verde închis, tot de disc ornamental.

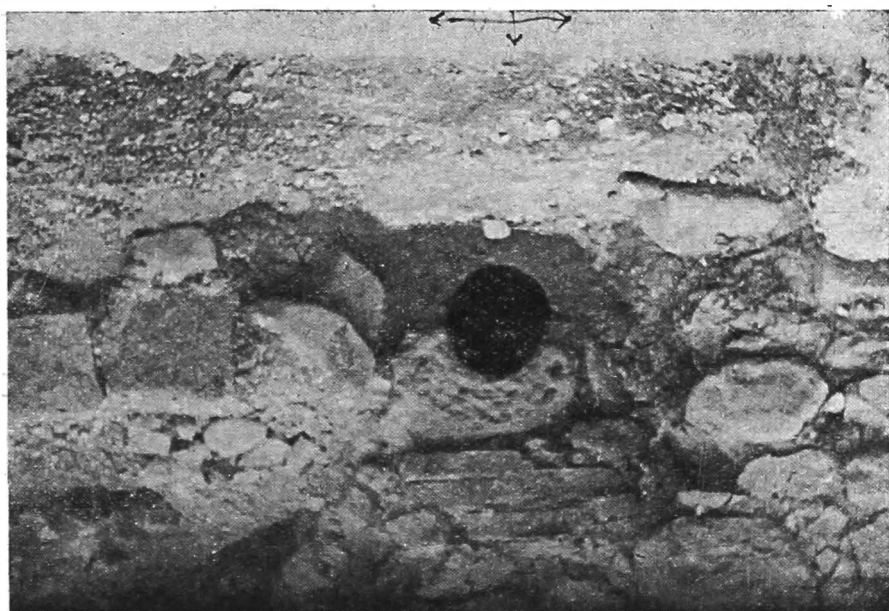

Fig. 36. — Apa de ploaie se scurgea din curte pe un canal care străbătea construcțiile dela Est și răspundea în râpa înconjurătoare.

Tot acum s'au mai găsit 3 cuie de fer, făcute de mână, cu ureche și 4 bucăți de șgură de fer, un gât de urciur, o bucată de cărămidă cu steaua cu 5 colțuri precum și un mic fragment de piatră cioplită, cu frunza de stejar pe ea (fig. 30; vezi și fig. 49).

3 Octomvrie 1942. Săpăm și la poarta dinspre terasă, fără niciun rezultat pozitiv.

În camera de sub biserică am pus un pop grinzii dinspre Vest, la jumătatea bolții. Ceva mai jos de grinda care merge dela Vest

spre Est s'a găsit o altă bucată de piatră ca prima din ziua de 1 Octomvrie. S'a mai descoperit un mic fragment cu frunza de stejar și apoi o bucată de piatră cioplită în formă de capitel.

Acum doi ani s'a găsit în camera I-a sudică o bucată de piatră la fel cu aceasta din urmă.

5 Octomvrie 1942. O echipă sapă un șanț îngust dinspre Nord spre Sud, la mijlocul fostei porți din păretele nordic al cetății, pe terasă. De sus în jos: bolovani și moluz, moluz și cărămizi; sub ele urme de foc. Urmează un strat de năruitură și foc. Oblic spre poartă o gaură adâncă de 2 m., în diametru având 6—7 cm. Pe de lături, cum lemnul a ars înăbușit, urme de cărbune și de cenușă bine conservate. Urmează apoi un strat de pământ amestecat cu lut galben și apoi iarăși moluz și pietre.

În camera de sub biserică mai mult moluz și cărămizi, unele întregi. Pe ici, colo câte o cărămidă ascuțită și fragmente de pietre cioplite, urme de stâlpi cilindrici. O bucată din bolta superioară stă mărturie a dezastrului, în mijlocul înălțimii camerei de sub biserică, ca o amenințare, acoperită toată cu moluz, ca o crisalidă.

6 Octomvrie 1942. Continuăm cu scoaterea moluzului din camera de sub biserică. Sub bolta din stânga, cum intri, spre Nord, pământul e înfoiat și prin el apare câte un fragment mărunț de tablă de aramă, așa de coclită, încât e verde. Aceste bucățele par a fi resturi dela unele monete. A fost oare o monetărie? O echipă continuă lucrul pe terasă, iar eu cu patru oameni scot mereu moluzul din această încăpere. Personal sap aci unde resturile de tablă de aramă se înmulțesc. Au forme diferite. Se văd, la unele din ele, urme de tăieturi de matrită. Incep să cred c'a fost o monetărie. Sap de o jumătate de oră și nu mai dau de nimic; totuși pământul e înfoiat. Recurg la următorul mijloc: Ascutec un lemn lung de aproape 2 m. și îl bat în pământ; merge tot. Nu mai sap aci, iar în săpătura făcută arunc la loc pământul scos. Analizez cu lupa resturile de metal, scoase din săpături. E material din care s'au făcut bani, căci se văd urmele unor litere, sau cifre . . .

Neavând alt mijloc la îndemână, întrebuițez oțetul. La lumina slabă a lămpii disting cuvântul «Cristina». Prin urmare e un fragment de ban, ca și acela pe care l-am găsit, tot eu, în curtea cetății,

pe când făceam un șanț de scurgere. Dar cum vine asta? Acești bani, ai Cristinei, contemporană cu începutul domniei lui Vasile Vodă Lupu, se fabricau în Cetatea Neamțului? E posibil? Atunci a fost o tarapana, o monetărie clandestină în inima Moldovei. Cine știe dacă n'or fi bani și dela alți regi?!

7 Octomvrie 1942. La ora 10 am găsit o piatră paralelipipedică, lungă de 1,10 m. la înălțimea bolții, drept în mijlocul camerei, nu departe de perețele estic exterior. Am fotografiat poziția ei în culori. La ora 11,45', aproape de ea, mai spre Est, am găsit o alta, fragment din partea superioară, în formă de arcadă.

8 Octomvrie 1942. Continuăm cu scos moluzul. Nimic deosebit. Lucrul merge greu, deoarece moluzul și pietrele trebuiesc scoase din mână în mână, până la ușa dinspre curte.

Scoatem moluzul din încăperea de sub biserică. Pe terasă săpătura nu dă niciun rezultat. Am început a scoate cărămida din turnul nord-vestic, de unde era adăpostită, pentru a o clădi în mijlocul curții. Cu această ocazie am pus să fie cercetată fiecare cărămidă, care ar avea semne pe ele. Unele din ele au urme de labă de lup, de câine, pisică, de cocoș; altele au sgârieturi.

O cărămidă are pe ea semnul grecesc Λ ; ceva deosebit: o cărămidă are pe ea mai multe semne rămase pe urma unui cerc de inel, în mijlocul căruia s'a aplicat apoi monograma inelului, atunci când cărămida era crudă. Nu pot descifra literele monogramei. Pe o altă cărămidă se vede așa de bine laba unei păsări (găină, curcă), încât s'au imprimat și țesăturile pielei. O fi oare aceasta mărturia meșterului cărămidar, că-l chema Curcă, sau Găină? Neavând inel cu monogramă, ca acel de mai sus, o fi recurs la acest mijloc. În acest caz trebuie să admitem că pe ceilalți meșteri îi chema: Lupu, Măță, Vulpe, etc. În orice caz, repetiția semnelor înseamnă ceva (fig. 37).

9 Octomvrie 1942. Ultimul rest de moluz e scos din încăperea pe care eu o numesc de aci înainte: «monetăria clandestină». În lungimea peretelui din fund, dinspre Răsărit, găsesc iarăși fragmente de tablă de aramă, de forme diferite. D-l profesor I. Minea, care s'a ridicat până aci și astăzi, nu vrea să creadă. Aleg o piesă, o frec de haină cum pot mai bine, îi dau lupa și o analizează. Nu distinge

!mic. O iau eu și-i citesc: «Solidus . . .», iar pe cea parte o monogramă: «C.R.». Tot nu crede ceea ce-i spun, că aci s'au fabricat bani străini. Izbutește în cele din urmă să poată citi. «Domnule Mitică . . . ești extraordinar! Iartă-mă, te rog; dar cum de ți-a venit în minte să crezi așa ceva? Scrânge, strânge tot, căci ai făcut două lucruri mari: Ai scos biserica exact din locul unde mi-ai afirmat

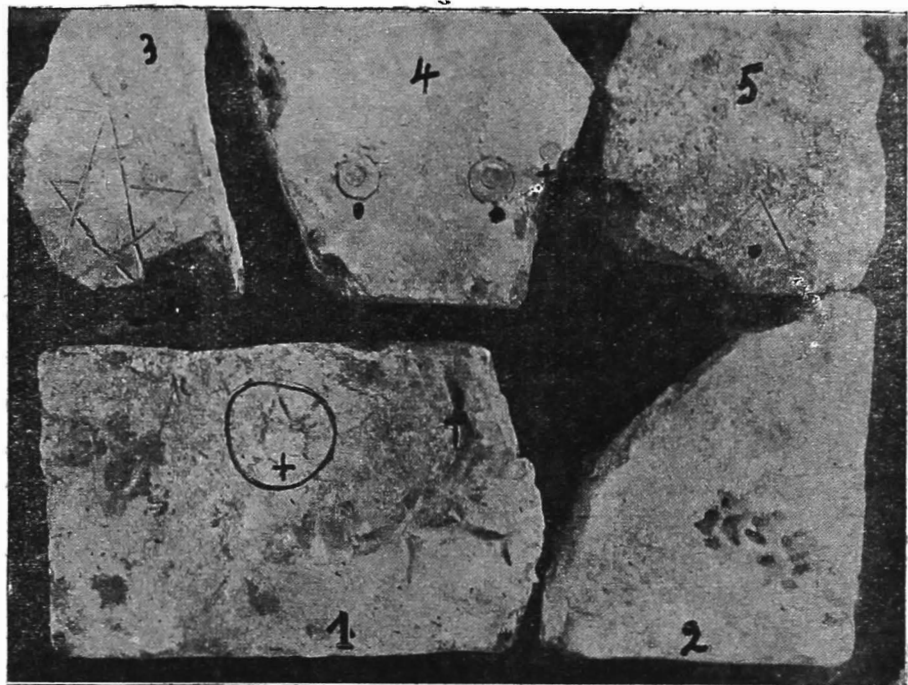

Fig. 37. — Pe cărămizile găsite în săpături sunt unele semne, înafară de obișnuitele și frecventele labe de pisică, vulpe, câine și lup și de păsări. 1. (+) litera A; H talpa unei labe de găină; 2. labă de pisică; 3. Steaua cu 5 colțuri; 4. Două urme de inel care au fost imprimate mai întâi în circumferință și în ea s'a imprimat apoi, în mijloc, monograma; deoparte numai monograma (., +). 5. litera A (..)

că este, încă acum doi ani, iar acum ai dovedit că e o monetărie clandestină. Nu degeaba te-ai dus voluntar în războiu; ai dreptate când spui că erai necesar și acolo. Păcat că te-au nenorocit Rușii . . .».

10 Octomvrie 1942. Ducem materialul la muzeu. În principiu săpăturile le socotim închise. De Luni ne ținem de ordine și curățenie în curte și pe terasă. Imi rămâne să găsesc catapeteasma . . .

INCHEERE

Prin neașteptata trecere în rândul dreptilor a celui ce a fost *Ilie Minea*, neobositul profesor de Istoria Românilor dela Universitatea din Iași, cercetător și inițiator al săpăturilor dela Cetatea Neamțului, au rămas nepublicate rezultatele săpăturilor din anii 1940 și 1942. Intru cât am luat parte la aceste săpături ca secund al marelui dispărut, cu care ocazie mi s'a încredințat toată grija lor, consider de datoria mea să le dau la iveală, deocamdată aci — și pe scurt — până voiu pune la punct, într'un cadru mai larg, întreaga lucrare, care urmează să apară în Buletinul Institutului de Istoria Românilor « A. D. Xenopol », aflat sub tipar.

Săpăturile din 1940 au fost o continuare a celor începute în 1939, al căror rezultat a fost publicat în « Cercetări istorice » sub titlul: « Din trecutul Cetății Neamțului », de I. Minea, N. Grigoraș și inginer Gh. Cojoc, Iași, 1940. Față de mijloacele pe care le-au avut la îndemână, rezultatul obținut a fost cât se poate de satisfăcător.

Prin săpăturile din toamna anului 1940 s'a urmărit scoaterea năruiturilor din curtea cetății, pentru ca zidurile interioare ale curții să se poată usca. Cum în toamna anului 1939 săpăturile s'au făcut mai cu seamă în partea estică a încăperilor dela Sud și operațiunile acestea erau costisitoare și greoaie, căci materialul scos din încăperi trebuia să treacă din mână în mână, până ajungea afară, am propus scoaterea năruiturilor, începând dela jumătatea părții estice spre Sud, continuând apoi cu cele dela Sud și Vest, până la părțile nordice, în așa fel ca lucrătorii și carele să se poată mișca în voie. În felul acesta am scos la iveală zidurile interioare și proptelele, un fel de contraforți șubrezi, care sunt o construcție sigură din secolul al XVII-lea. Lucrul n'a mers prea greu, însă am fost mereu stingheriți de numărul imens de soldați, cari se găseau în vremea aceea în Tg.-Neamț, pe cari trebuia să-i păzim să nu se cațere pe zidurile șubrede și ude, făcând împotriva acestor tendințe garduri și bariade, care uneori se dovedeau neputincioase. Atât cât a fost posibil și acolo unde zidurile amenințau cu năruirea, după ce s'au uscat, le-am consolidat, după toate regulele tehnice.

Deși săpăturile au început în ziua de 22 August, noi nu avem însemnările zilnice decât dela 16 Septembrie, deoarece carnetele cu efemeride le-am încredințat profesorului Minea, în vederea lucrării

ce intenționa să facă și din care le-am găsit numai pe cele dela această dată înainte. Nu conțineau însă lucruri prea deosebite, afară doar de locul unde erau găsite unele fragmente de pietre cioplite, sau resturi mărunte de vase de lut și de discuri ornamentale, dar care fiind etichetate când erau găsite, pot da o imagine clară controlând inventarul muzeului. În această campanie de săpături s'au scos din curtea cetății și din încăperile dela Sud aproximativ 250 de vagoane de

Fig. 38. — Păretele vestic și o parte din cel nordic, cu râpa în care s'a aruncat moluzul din cetate; în fund, pe vale se vede o parte din Humulești.

moluz și pietre. Moluzul a fost scos afară cu căruțele și aruncat în râpa dinspre Nord-Vest de cetate (fig. 38), afară de o mică parte, de deasupra turnului sud-vestic, care a fost aruncat, pe un jgheab foarte înclinat, peste zidul dela Sud; din încăperile dela Sud, continuând lucrul neterminat în 1939, moluzul a fost scos afară pe două rânduri de schele, tot în această parte; pietrele au fost clădite pe terasă (fig. 39), iar cărămizile depozitate în turnul dela Nord-Vest.

În timpul acesta, sporadic, s'au făcut sondajii și în afara cetății. Rezultatele obținute au dus la cu totul alte concluzii, decât cele așteptate de cercetători. Materialul, găsit din abundență, a dovedit că și în afara cetății au fost construcții.

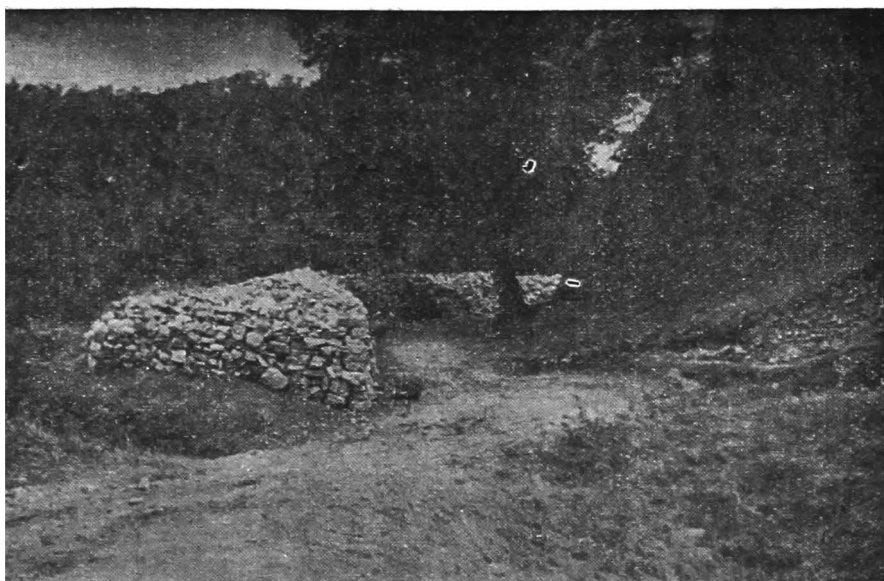

Fig. 39. — Piatra scoasă din cetate a fost clădită pe terasă.

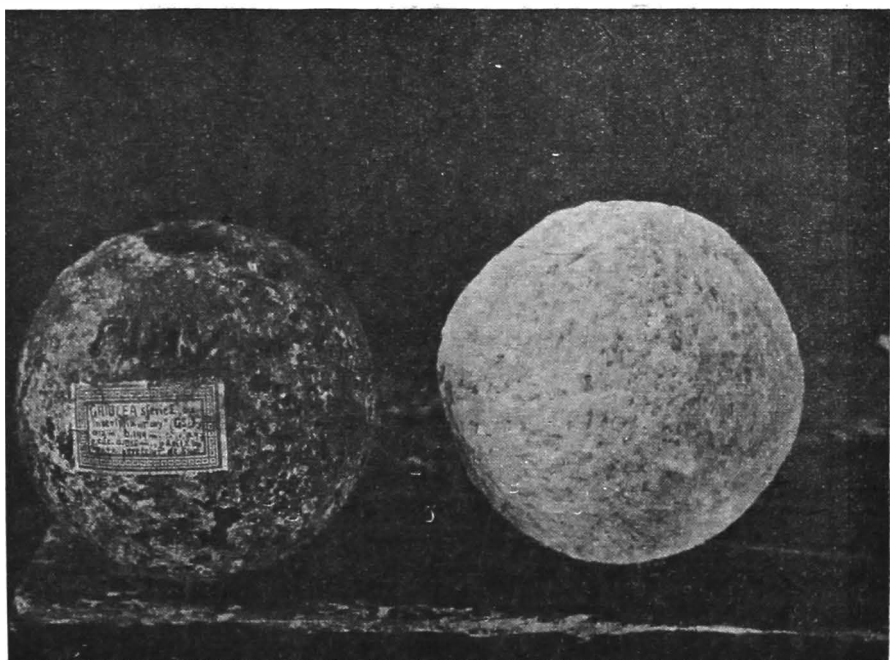

Fig. 40. — O ghiulea de tuciu cu inscripția « ΓΙΛΥ » și un fragment de piatră cioplită, sferică.

Întreg materialul găsit în săpături a fost transportat în Tg.-Neamț, la școala primară Nr. 2 de băieți, unde ni s'a pus la dispoziție o sală mare, în care s'a putut înjgheba un început de muzeu al cetății (vezi fig. 51), pe care l-am inaugurat în ziua de 26 Octomvrie 1940,

Fig. 41. — Chipul unei fețe omenești, care — poate — reprezenta soarele în stema domnească.

reprezentând pe ilustrul dispărut, care, împreună cu subsemnatul, a fost inițiatorul acestui muzeu. Inventarul muzeului va fi publicat în lucrarea pomenită la început. Dintre obiectele aflate în muzeu sunt demne de menționat: o piatră mormântală din trei bucăți (o parte lipsește) găsite în diferite locuri într'un bloc de zid năruit în curte (fig. 10 și 11); o ghiulea de tuciu cu inscripția « rwy » (fig. 40); o piatră cioplită, care are chipul unei fețe omenești pe jumătate

în relief (fig. 41); o căldărușă de aramă, mai multe cuie de fer (fig. 42); fragmente de discuri ornamentale și multe resturi de ceramică (fig. 43, 44 și 45). Nu s'a risipit nimic; nu s'a pierdut nimic din vedere și nu s'au făcut niciun fel de încercări riscante, care ar fi putut să primejduiască rămășițele seculare ale legendarei cetăți moldovenești. O bogată colecție de fotografii înlesnește, celor interesați, bunul mers al cercetărilor din această perioadă de săpături.

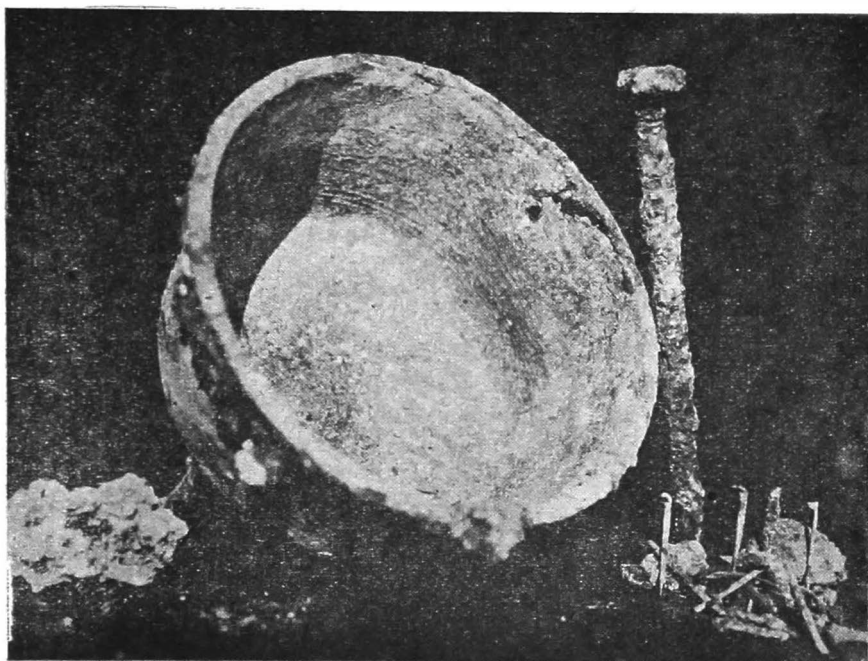

Fig. 42. — O căldărușă de aramă, diferite cuie de fer și bucăți de zgură.

Concluzia generală la care s'a ajuns la închiderea săpăturilor este că, în construcția acestei cetăți, s'a utilizat și material, care fusese întrebuințat mai întâi în altă parte, la alte construcțiuni similare. Lucrul acesta îl dovedește, pe de o parte materialul găsit în năruiri, după cum se poate vedea din efemeride, iar pe de altă parte, materialul aflat în prezent în zidăria existentă, semnalat abia după ce am găsit pe cel din ruine, cum sunt, de exemplu, o sumedenie de ușori, o mulțime de pietre cioplite cu multe ornamente sculptate și fragmentele din piatra funerară, pe care am amintit-o mai sus.

* * *

Dacă în 1941 nu s'au făcut săpături, din motive cunoscute de toată lumea, în 1942 ele au fost continuate cu și mai multă pasiune științifică. Rezultatele au fost cu adevărat strălucite. Conducerea a avut-o tot regretatul profesor Minea, iar planul de lucru, rânduiala, supravegherea și libertatea de acțiune mi-au fost încredințate mie.

Fig. 43. — Discuri ornamentale și ceramică incizată.

Planul de lucru a fost următorul: Scoaterea năruiturilor, chiar dela poarta principală, până la jumătatea paretelui estic al curții, spre Sud și apoi desfundarea ușilor și pătrunderea în interiorul încăperilor. Prima parte a planului a fost executată în întregime, iar a doua parte nu atât cât am fi dorit. Am început a scoate năruiturile din încăperea de lângă turnul cu poarta principală. Deoarece

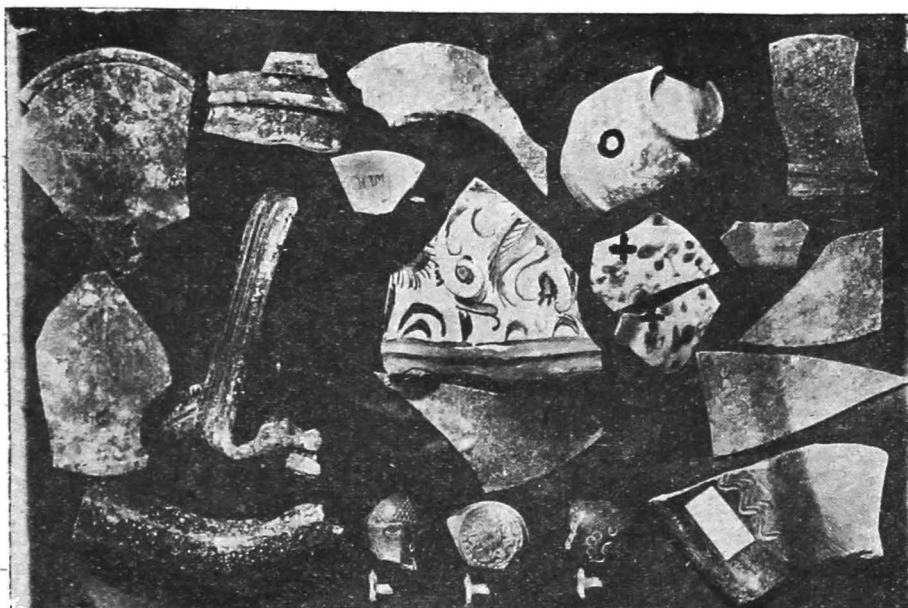

Fig. 44. — Material găsit în săpături și transportat în muzeul din Tg. Neamț (+ = cel mai fin porțelan, † = resturi de lulele, O = o ceșcuță de cafea, etc.).

Fig. 45. — Ceramică, sticlă și fer, găsite în săpături (un sfeșnic de lut +, discuri ornamentale O).

în timpul săpăturilor am dat peste o boltă foarte înclinată și nu prea solidă, am părăsit săpătura pentru ca aerul și căldura să-i poată reda măcar în parte tăria cerută pentru consolidare. Mai spre Sud, a fost

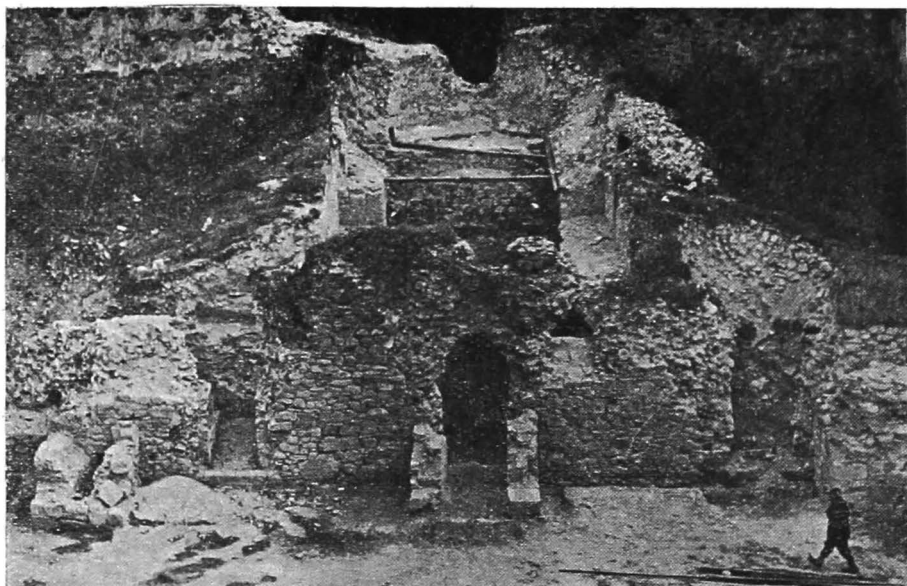

Fig. 46. — Păretele estic, complet degajat de dărămături în curte. În mijloc se vede, — sus — o încăpere semicirculară, altarul bisericii, iar jos o încăpere, în care s'au găsit resturi de bani fabricați.

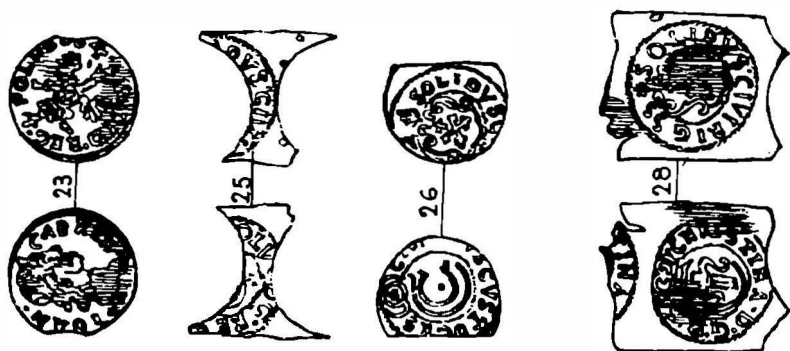

Fig.47. — Resturi de monete falsificate în cetate.

degajată complet o încăpere cu trepte intacte, iar la jumătatea păretilui estic, am scos complet moluzul și năruiturile din două încăperi suprapuse. La etaj, aci, a fost biserica, o construcție concepută odată

cu cetatea, pe teancul căreia este un grafit din anul „80M (7140), iar la parter o cameră obișnuită, cu plafonul boltit și din construcția căruia luau naștere două absidele (fig. 46). În această încăpere a fost monetărie clandestină, aproape în tot cursul secolului al XVII-lea, socotind aceasta după resturile de bani falsificați, pe cari i-am găsit pe pardoseala camerei, dimpreună cu resturi din materialul din care se fabricau (fig. 47).

Atât săpăturile din 1940 cât și acelea din 1942 au fost cercetate de d-l arhitect M. Stoian, din Iași, care a rămas mulțumit de felul cum se făceau. La data când d-sa a venit special pentru a constata dacă consolidările se fac conform regulilor, a găsit consolidările făcute exact după principiile meșterilor cari au construit cetatea. Deoarece consolidările din zidărie nu se pot face, atâta vreme cât zidurile sunt umede, mijloacele întrebuințate au fost cele mai simple și mai sigure: grinzile de lemn și paianturile.

Materialul pentru muzeul cetății s'a mai îmbogățit cu următoarele piese mai însemnate: Un disc ornamental (fragment), cu capul de

Fig. 48. — Material găsit în camera care a fost sub biserică (disc ornamental reprezentând capul de bour cu steluța între coarne +).

bour pe el și cu o steluță între coarne (fig. 48); o cărămidă cu steaua cu cinci colțuri, făcută pe ea înainte de a fi arsă (vezi fig. 37); o altă cărămidă cu urmele unui inel și cu o monogramă; alte cărămizi cu diferite semne — unele chiar cu litere — etc.; câteva pietre cioplite (fig. 49, 50 și 51) și resturile găsite în camera zisă monetăria clandestină, constând din piese falsificate și materialul din care au fost scoase.

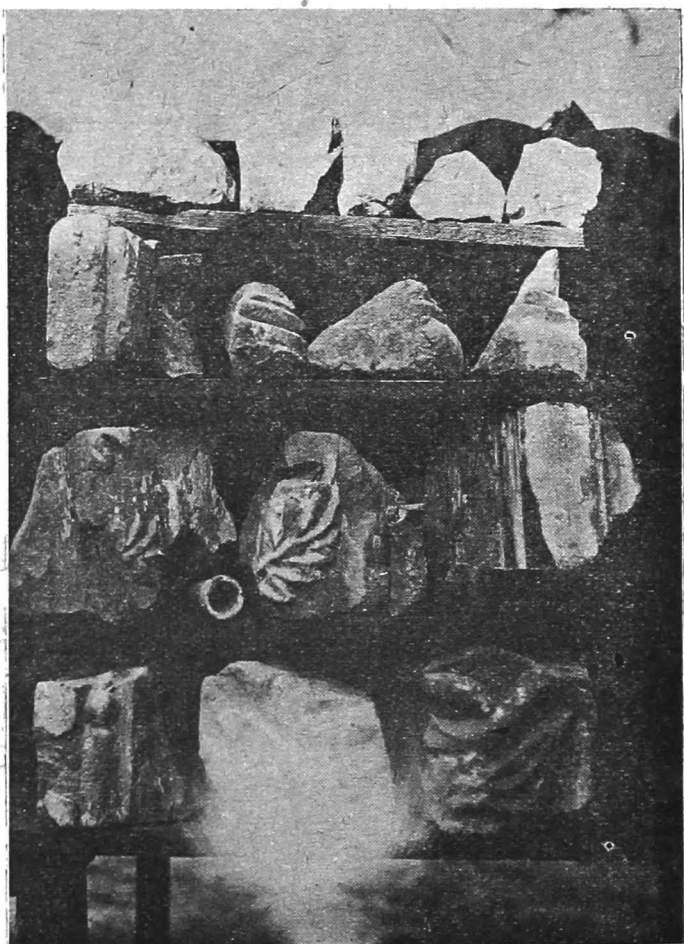

Fig. 49. — Pietre cioplite (frize și diferite ornamente) și două găuri de urcioare de rezonanță, găsite în cele două încăperi: monetăria clandestină și biserică.

Cantitatea materialului scos din năruiturile din curte și din încăperile pomenite se ridică la circa 250—300 de vagoane de piatră și moluz.

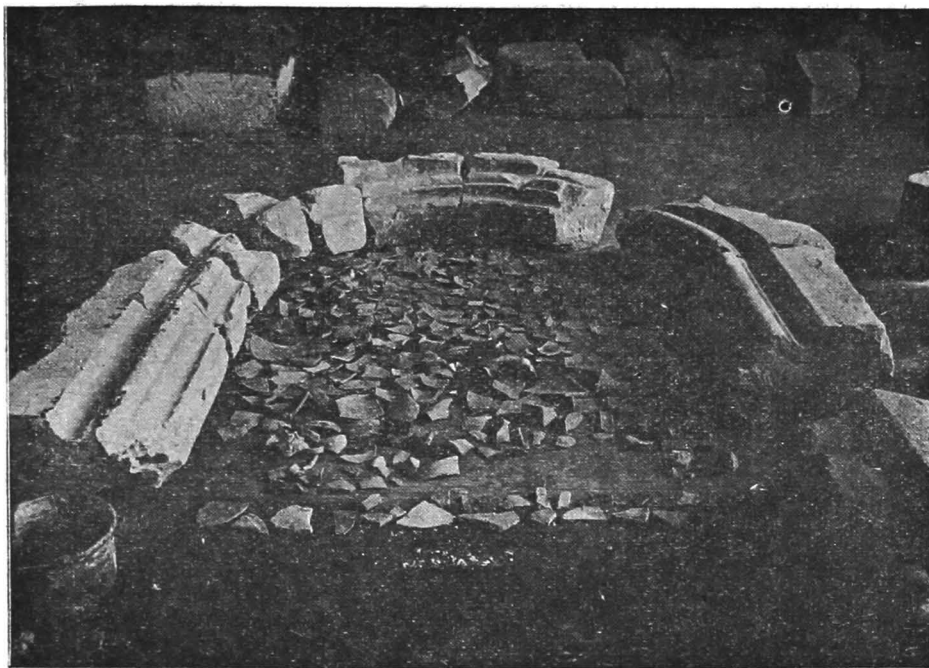

Fig. 50. — In muzeu : reconstituirea unei arcade (de ușă) în plin centru.

Fig. 51. — Obiectele găsite în săpături au fost aranjate, numerotate și etichetate în « Muzeul Cetății Neamțului ».

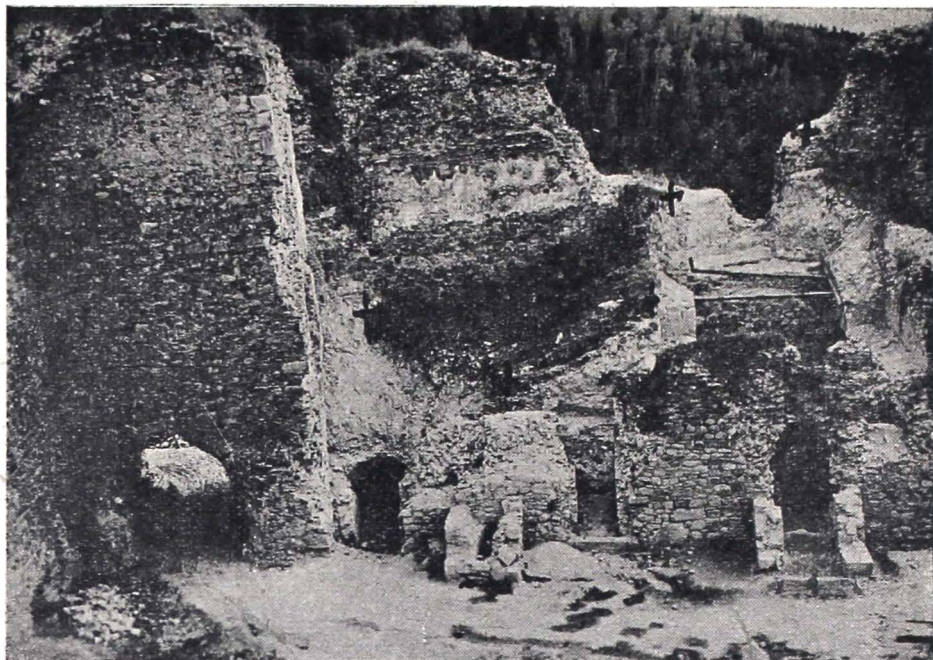

Fig. 52. — Rezultatul săpăturilor în partea răsăriteană (dela semne + în jos era numai dărâmatură).

Fig. 53. — Rezultatul săpăturilor în partea răsăriteană (+ arată limita superioară a săpăturilor).

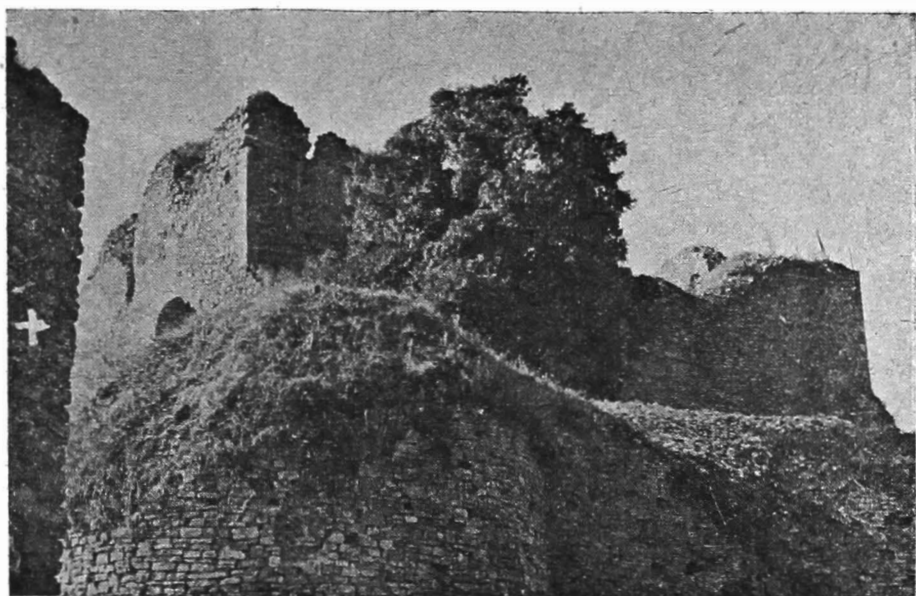

Fig. 54. — Cetatea Neamțului (ultimul picior de pod +, un bastion al terasei, terasa, păretele nordic și o parte din păretele estic al cetății).

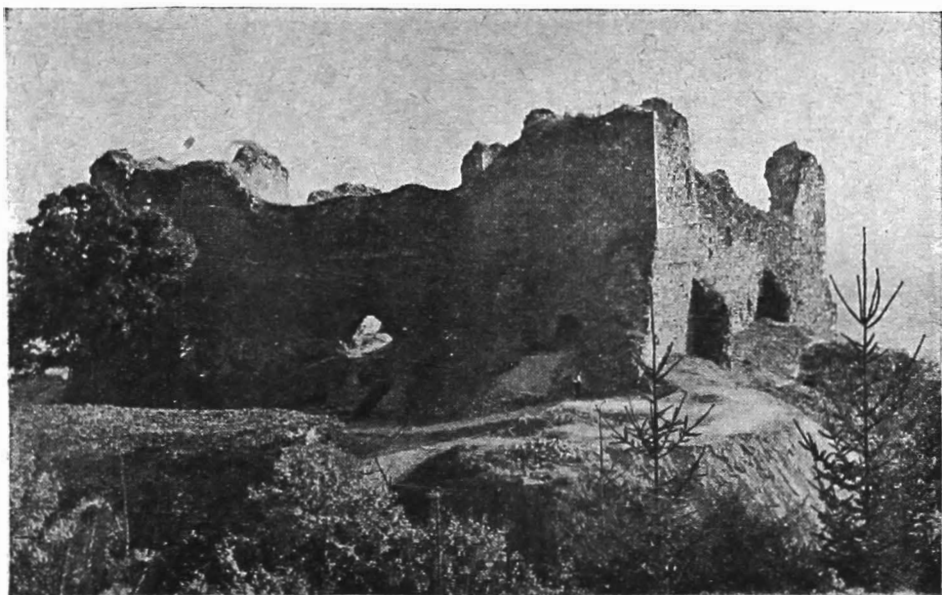

Fig. 55. — Cetatea Neamțului (terasa, păretele nordic, cel vestic și râpa în care s'a aruncat moluzul scos din interior).

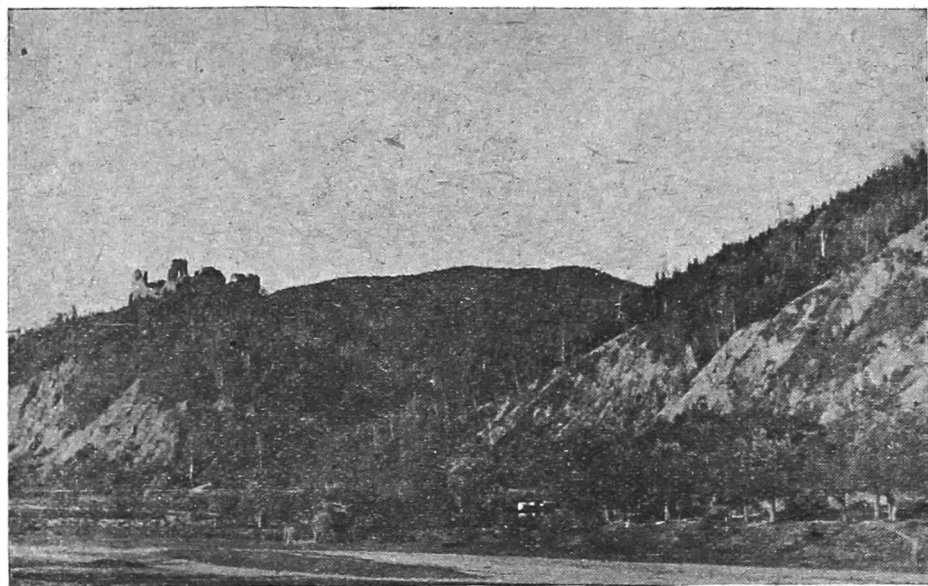

Fig. 56. — Pe o stâncă, care nu e neagră, . . . gloria Moldovei depășește veacurile . . .

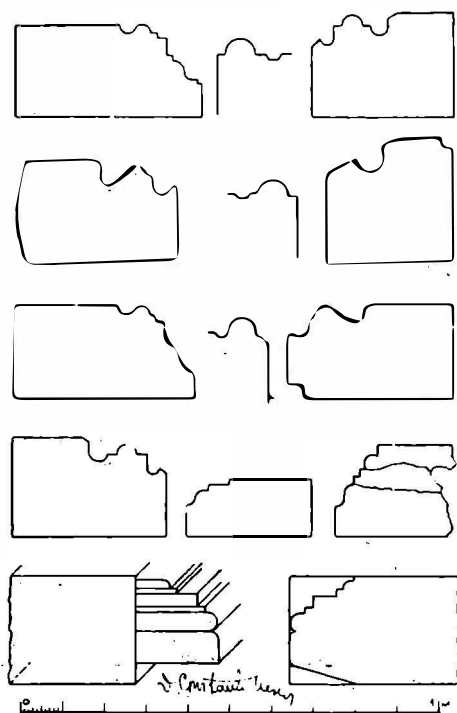

Fig. 57. — Profiluri de pietre cioplite.

Peretele estic interior

Scara 1:100

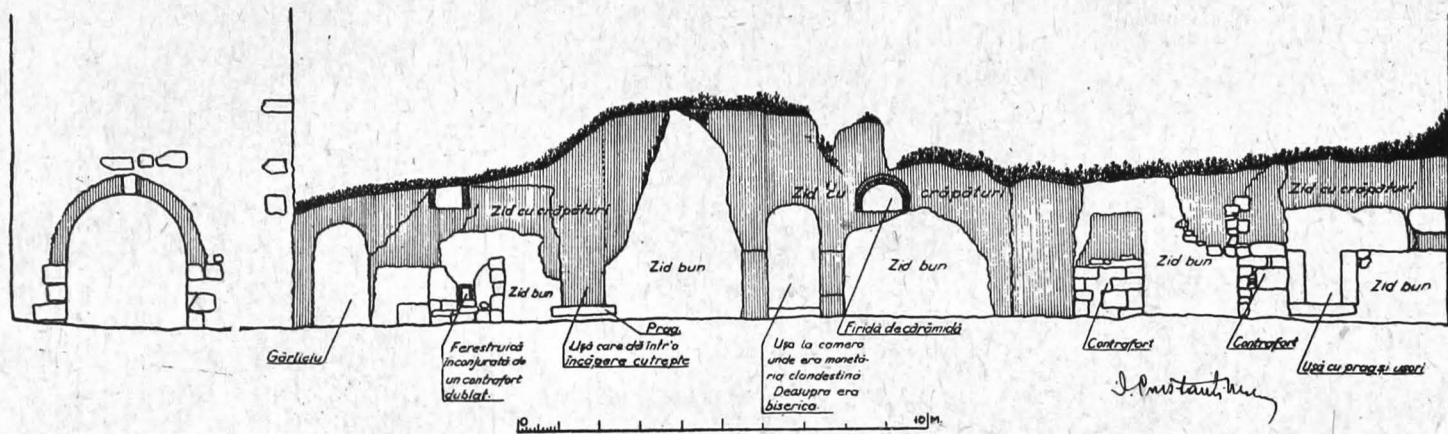

Fig. 58. — Păretele estic, interior, la închiderea săpăturilor din 1942.

Efemeridele au fost însemnate cu minuta și milimetrul, fiind însoțite de schițe, releveuri (fig. 52, 53, 57 și 58) și o bogată colecție

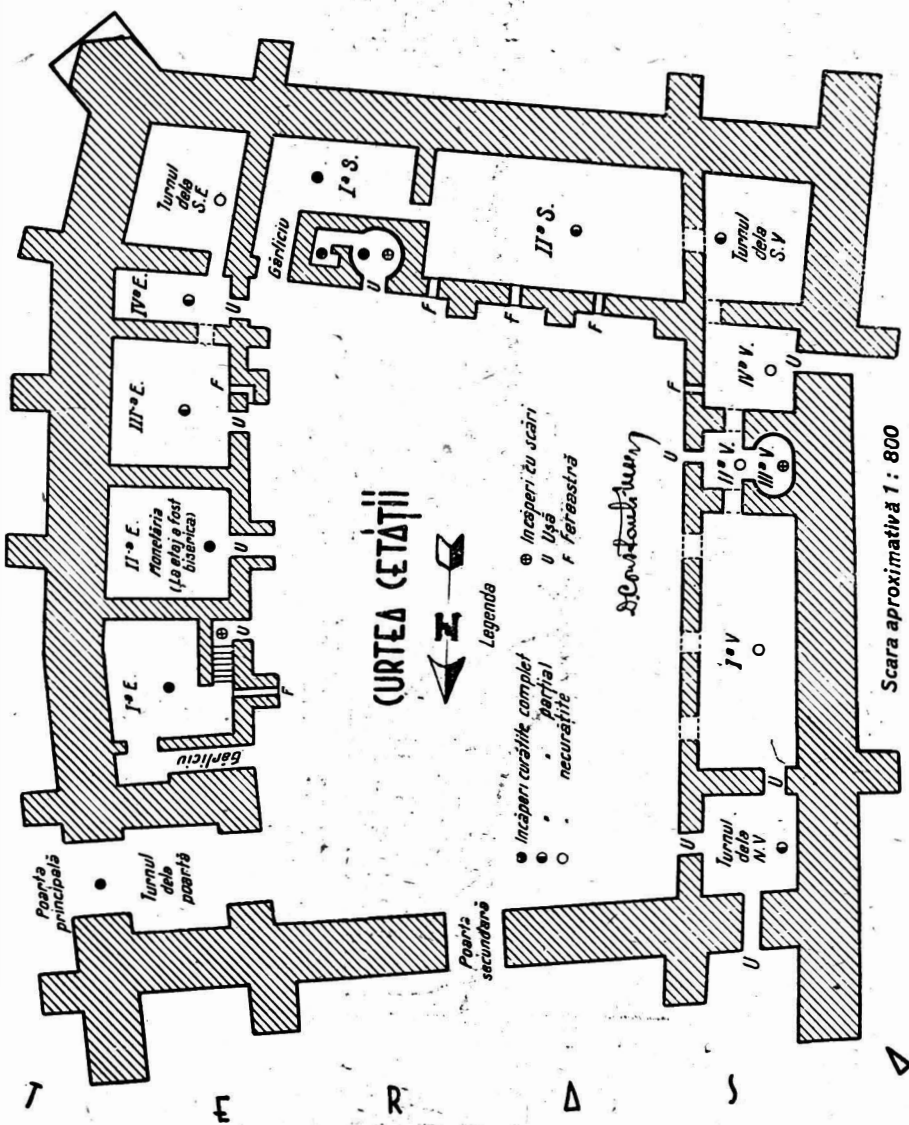

Fig. 59. — Planul Cetății Neamțului.

de fotografii și filme colorate, executate în timpul săpăturilor, odată cu însemnările, de către subsemnatul.

R A P O R T

asupra activității arheologice dela Hârșova în 1943

de GR. FLORESCU.

Domnule Președinte,

Fiind invitat de d-l Director Victor Brătulescu de a colabora cu d-sa la săpăturile arheologice dela Hârșova (*Carsium*), ca specialist în epoca romană, a trebuit în vara aceasta, potrivit fondurilor date, să mă limitez la determinarea stratificației și în special a stratului roman.

În acest scop am executat două secțiuni pe două laturi diferite ale cetății turcești liberate de sub dărămături, în bună parte, de d-l V. Brătulescu. Prima secțiune am făcut-o în spațiul dintre incinta principală interioară și cea de a doua ale cetății turcești, adică pe latura dinspre Nord lângă « Turnul Comandantului ».

În șanțul săpat între cele două ziduri, lung de 5 m., lat de un metru și adânc, până la stâncă, de 3 metri, am găsit următoarele straturi, afară de cel de sus modern-turcesc, ridicat prin săpăturile anterioare: 1. circa 1,50 m. medieval bizantin; 2. circa 0,50 m. « Barbar »; circa 1 metru roman. Straturile sunt separate între ele prin cărbuni și cenușă. A doua secțiune am făcut-o pe latura de apus unde terenul era neatins. Am început șanțul dela marginea râpei pe o lățime de 3 metri și, mergând până la stânca vie, adică până la o adâncime de circa 1,50 până la 2,80, l-am continuat pe pantă în sus circa 17 metri prelungindu-l apoi pe platou încă 17 m. unde adâncimea a crescut până la 4,50 m. Pe pantă am întâlnit zidurile celor trei incinte ale cetății turcești. Stratificația se limitează la numai două straturi: cel modern-turcesc, deasupra, compus

din dărâmurile zidurilor incintelor și, dedesubt, un strat subțire cu resturi foarte puține din celelalte epoci, ceea ce însemnează că în aceste epoci panta nu a fost ocupată de construcții, ci obiectele puține ce se găsesc au ajuns aci întâmplător, poate fiind aruncate după distrugere.

Pe platou însă am găsit aceeași stratificație ca și în prima secțiune:

1. Stratul modern-turcesc; 2. Stratul medieval-bizantin circa 0,60 m; 3. Stratul barbar și roman târziu circa 0,70 m; 4. Stratul roman circa 2,30 m. Tot în stratul roman am găsit și un zid, care merge în lungul șanțului, a cărui grosime nu am putut-o determina fiind sub malul șanțului, și care după tehnică este probabil zid roman. După parament însă pare a fi temelia, înfiptă prin dărâmături până la stâncă, a unui zid din epocă târzie romană.

Prin urmare prin aceste secțiuni am putut stabili existența sub cetatea turcească a unei așezări romane care, dată fiind poziția locului cu elemente de fortificație naturală, nu putea fi decât castrul roman. Important este apoi după cum indică straturile care se succed că pe acest loc viața a continuat până în zilele noastre.

Obiectele găsite, deosebite pe straturi, le-am depus la muzeul local de sub conducerea d-lui V. Cotovu rămânând a fi studiate și publicate împreună cu cele pe care săpăturile viitoare le vor scoate la iveală.

Cred însă că săpături sistematice la Hârșova nu se vor putea face fără utilajul necesar, în special vagonete și linie Decauville.

R A P O R T

asupra activității arheologice la Capidava în 1943

de GR. FLORESCU.

Domnule Președinte,

Pentru campania de săpături arheologice din anul acesta la Capidava, proiectasem să cercetez stratul barbar în întregime, pe toată întinderea cetății, ca să pot publica rezultatele, care până în prezent se afirmă ca foarte importante, și să consolidez latura din spre Sud-Est a incintei împreună cu turnul porții cum și zidurile din interior ieșite la iveală în campania de săpături din anul trecut.

Fondurile însă, puse la dispoziție atât de Comisiunea Monum. Istorice, cât și de Muzeul Național de Antichități, fiind prea mici față de scumpetea mânei de lucru (500 lei ziua), mi-am dat seama dela început că planul meu nu va putea fi realizat în întregime. De aceea, modificându-l, am pus în primul rând consolidarea zidurilor iar săpăturile le-am subordonat acestei necesități.

Am consolidat astfel restul din anul trecut, al curtinei din stânga porții, și trei laturi, rămase tot din anul trecut, ale turnului din dreapta porții. Pentru consolidarea zidurilor din interior a trebuit să fac săpături, mai jos de stratul barbar, în al doilea și al treilea strat, ca să pot mai întâi să lămuresc aceste ziduri și după aceea să le consolidez. Curtina ce se întinde dela turnul porții spre Dunăre a rămas să fie consolidată în vara viitoare pentru motivul că, neavând altă posibilitate, dărămăturile din regiunea acestei curtine le scot afară pe deasupra ei, ceea ce n'aș mai putea face odată fiind consolidată.

Aşa dar, ținând seama de necesitatea consolidării, am restrâns săpăturile la regiunea zidurilor ce trebuiau consolidate, trecând și în straturile inferioare. Am ridicat, astfel mai întâi dărămăturile din stratul barbar pe porțiunea rămasă de anul trecut, către poarta cetății, pe o suprafață de circa 900 mp. și o adâncime de 1,50—2 m.

După aceea am trecut la al doilea și al treilea strat, la o adâncime totală de circa 1,80, curățându-l pe o suprafață de 400 mp. În același timp am cercetat incinta castelului din ultima vreme, redus la 1/4 din întinderea cetății, situat în acest colț, și am constatat că zidul ei, făcut în grabă, este așezat pe dărămături, urmând nivelul aci mai ridicat aci mai scăzut al acestora, și are o lungime egală pe toate laturile de 58,50 m. formând un pătrat. În exterior incinta e prevăzută cu un șanț larg de 6 m. adânc de 3 m. săpat în dărămături — numai pe latura din spre Dunăre acest șanț nu există întru cât nu era nevoie, malul apei fiind aproape.

Poarta castelului trebuia să fi fost pe latura din spre Nord-Est. De altfel zidul este distrus până în temelie prin scoaterea pietrei cu târnăcopul. Dar prin această operație a rămas în teren, pe locul zidului, un gol în formă de șanț care se întrerupe într'un singur loc, unde nu există și nici n'a existat zid și unde prin urmare e foarte probabil că a fost poarta.

În stratul corespunzător castelului, al doilea, se găsesc numai crâmpie de ziduri făcute din piatră cu pământ, nu cu mortar. În stratul III au ieșit până acum la iveală o bazilică creștină și o parte dintr'o construcție mare cu două rânduri de pilaștri în interior și cu un portic pe una din laturi, în forma unei bazilici romane, de felul celei *forensis* din *Tropaeum Traiani*.

Ca obiecte, în afară de ceramică foarte interesantă pentru faptul istoric al continuității elementului Daco Roman, în acest ținut în vremea migrațiunilor, s'au descoperit diferite unelte de os și fier, podoabe de bronz, monete și o inscripție latină dovedind că în a doua jumătate a secolului II, staționa la Capidava Cohors I Germanorum.

R A P O R T

de activitatea anuală a Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj-Sibiu, asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice, întreprinse în anul 1943

de C. DAICOVICIU

Directorul Institutului de Studii Clasice, Sibiu.

Domnule Președinte,

Am onoarea a vă înainta, mai jos, *raportul* anual al Institutului de Studii Clasice al Universității din Cluj-Sibiu, asupra săpăturilor și cercetărilor arheologice întreprinse, în anul 1943, de acest *Institut* și de *Muzeele regionale din Deva, Alba-Iulia și Timișoara*, grupate în jurul său, pentru lucrările arheologice din Transilvania și Banat,

I. Lucrări făcute de Institutul de Studii Clasice

1. Institutul de Studii Clasice a continuat în 1943 săpăturile la așezarea neolitică dela *Tărtăria*, obținând un bogat material și o completă lămurire a civilizației neolitice tip Turdaș-Tărtăria și a ceramicii pictate de Vest. Lucrările au fost făcute de d-l Kurt Horedt, asistent la Institut, din fondurile puse la dispoziție de Comisiunea Monumentelor Istorice. Materialul s'a depus la Institutul de Studii Clasice din Cluj-Sibiu. Cu această ocazie, d-l Horedt a cercetat și alte așezări din regiune, stabilind întinderea acestei civilizații în Valea Mureșului și descoperind unele așezări și urme de cetăți de cea mai mare importanță pentru epoca medievală timpurie a poporului românesc, asupra cărora investigațiile sunt în curs.

2. Au fost cercetate cu strălucit succes cetățile și așezările dacice din Munții Orăștiei și a *fost săpată în întregime Cetatea dacă dela Costești*. Rezultatul extrem de prețios și interesant al acestor lucrări va fi pe scurt publicat în curând. Lucrările au fost conduse de subsemnatul cu asistența tuturor colaboratorilor mei. Materialul foarte bogat a fost depus la Institutul de Studii Clasice, care în urma acestei campanii se va putea mândri cu cea mai completă colecție arheologică dacică.

Fondurile pentru aceste lucrări au fost date de Ministerul de Finanțe, după cum v'am raportat prin adresa Nr. 46 din 31 August 1943. În jurul acestor lucrări s'au organizat și tabere de studenți și elevi care au avut prilejul să ia parte și la săpături și să facă dese excursii și la celelalte cetăți. Lucrările au fost onorate cu vizita unor alese personalități ale vieții noastre intelectuale și au produs o vie repercursiune asupra opiniei publice.

Țin să mulțumesc în acest loc d-lui Colonel Gabriel Gheorghiu dela Institutul Geografic Militar, care ne-a pus la dispoziție o serie de hărți detaliate, absolut necesare înregistrărilor topografice.

3. La castrul roman dela *Plugova-Mehadia*, s'au terminat lucrările, dând la iveală în mod sigur dăinuirea lagărului roman și în secolul IV d. Chr. Acest rezultat răsplătește orice cheltuială și muncă și are o deosebită valoare pentru istoria romanității dacice. Lucrările au fost făcute de d-l Mihail Macrea, șef de lucrări la Institutul nostru, cu fondurile puse la dispoziție de Comisiunea Monumentelor Istorice. Materialul a fost adus la Institutul de Studii Clasice din Sibiu.

4. *La Sarmizegetusa* s'au executat după indicațiile mele întinse și aproape complete lucrări de consolidare a ruinelor *Palatului Augustaliilor* a căror supraveghere directă a avut-o d-l I. Russu, asistent la Institut. Cheltuelile au fost acoperite din fondul dăruit în mod generos de către Conducerea INCOOP.-ului, căreia îi mulțumim și în acest loc.

II. *Lucrările Muzeului Regional din Deva*

1. D-l Octavian Floca, directorul Muzeului din Deva, a executat în toamna anului 1943, foarte fructuoase cercetări în hotarul *Sarmizegetusei* reușind să desvelească un cuptor de cărămizi într'o stare

neobișnuit de bună. Rezultatul e mai mult decât interesant, cuptorul descoperit fiind un *unicum* la noi. Lucrarea a fost executată în condiții excelente ridicându-se și un bun plan al construcției cu toate detaliile necesare. Materialul a fost depus la Muzeul județean din Deva.

2. Tot d-l O. Floca, a descoperit și câteva morminte în cimitirul Sarmizegetusei. Și acest material a fost depus la Muzeul din Deva.

Ambele lucrări au fost făcute cu fondurile Comisiunii Monumentelor Istorice date prin mine.

III. *Lucrările Muzeului Regional din Alba-Iulia*

1. D-l I. Berciu, directorul Muzeului din Alba-Iulia, a executat, după indicațiile mele, săpături în hotarul comunei *Ighiu*, unde a descoperit un cimitir daco-roman (bănuț de noi încă din anul 1942) și o stațiune mică romană. Unele morminte din acest cimitir, extrem de importante pentru istoria poporului daco-roman, au fost conservate *in situ*.

Cheltuelile au fost suportate de către Muzeul regional din Alba-Iulia, din fondurile obținute dela autoritățile lui tutelare. Materialul a fost depus în Muzeul din Alba-Iulia.

2. Săpături și cercetări arheologice au fost făcute de d-l Ion Berciu cu asistența d-lui Dumitru Berciu, la stațiunile preistorice din Ighiel, Țelna, Cetea Bogata, și Cucu, cu frumoase rezultate materiale și științifice. Și acest material îmbogățește Muzeul din Alba-Iulia.

3. D-l I. Berciu a mai vizitat și verificat unele stațiuni preistorice în județul Alba, în vederea desgrupării lor sistematice.

IV. *Muzeul din Timișoara*

1. Secția arheologică a acestui nou Muzeu al Municipiului Timișoara, organizată după îndemnul meu de către d-l Marius Moga, preparator la Institutul de Studii Clasice din Sibiu, a început cercetarea *valului* de pământ dela Cerneteaz, lângă Timișoara. Lucrarea a fost încredințată d-lui M. Moga. Lucrările, finanțate de Muzeul din Timișoara, au fost întrerupte din pricina concentrării d-lui Moga. Ele vor continua în anul ce vine, aducând, sper, lămurirea definitivă a acestor enigmatice valuri din Banat.

V. Muzeul din Turda

După cum v'am raportat prin adresa Nr. 53 din 11 Decembrie 1943, în Turda s'a luat inițiativa înființării unui Muzeu regional (orășenesc), cu scopul de a cerceta și adăposti antichitățile bogate ale aceluia județ. Sperăm ca acest Muzeu să-și înceapă activitatea încă în acest an.

Domnule Președinte,

Cred că din acest sumar raport vă puteți convinge de faptul îmbucurător că în jurul Institutului de Studii Clasice al Universității și a biroului din Sibiu al Comisiunii Monumentelor Istorice, se desfășoară o activitate vie și rodnică. Ea este, de sigur, consecința marelui sprijin și a înțeleptei îndrumări pe care ne-ați dat-o și ne-o dați d-voastră.

Vă mulțumesc și cu această ocazie de încrederea ce mi-ați acordat-o și vă rog să binevoîți a ne-acorda această încredere ca și sprijinul material și pe viitor.

Primiți vă rog, Domnule Președinte, asigurarea deosebitei mele stime.

R A P O R T

asupra săpăturilor arheologice dela movila preistorică Șanțul-Mare dela Semlac, jud. Arad

de DORIN POPESCU

Șef de lucrări la Muzeul Național de Antichități.

Domnule Președinte,

Odată cu justificarea sumei de lei 100.000, ce ați binevoit a-mi acorda în vara anului 1943 pentru cercetări și săpături arheologice în Transilvania, am onoare a vă înainta următorul raport asupra săpăturilor făcute de subsemnatul pe movila preistorică *Șanțul-Mare*, situată între comunele Rovine și Semlac (jud. Arad), pe malul drept al Mureșului.

Movila era cunoscută dinainte, grație cercetărilor arheologilor unguri L. Dömötör și M. Roska, ca o așezare a cărei viață începe la sfârșitul epocii eneolitice, înflorește în primele perioade ale epocii bronzului și se manifestă mai târziu în a doua epocă a fierului până târziu în vremea năvălirilor barbare. Un bogat material scos din această așezare se găsește în Muzeul Palatului Cultural din Arad.

Săpătura mea a avut ca scop să verifice stratigrafia movilei și să îmbogățească colecțiile Muzeului Național de Antichități cu material aparținând unei civilizații, care nu era reprezentată în acest Muzeu.

Sub un strat subțire datând din epoca La Tène am găsit un strat gros de aproape 3 m, conținând vestigiile epocii bronzului. Acestea constau din numeroase vase întregi de diferite forme și din fragmente

ceramice frumos ornamentate, din obiecte de lut, greutate de plasă, fusaiole, obiecte de corn, de os, fragmente de obsidiană, de bronz, etc.

În stratul superior am mai găsit o brățară de bronz din epoca fierului, trei monete de argint romane și mai multe schelete întinse pe spate, datând probabil din epoca năvălirilor.

Primiți vă rog, Doamnă Președinte, asigurarea deosebitei mele considerațiuni.

R A P O R T

**asupra campaniei de săpături arheologice întreprinsă în vara
anului 1943, la cetatea Sucidava (Celei-Romanați)**

de Prof. D. TUDOR

Şef de lucrări la Muzeul Național de Antichități
din București.

Domnule Președinte,

La adresa d-voastră Nr. 23, din 18 Februarie 1944, am onoare a înainta expunerea cerută, referitoare la rezultatele campaniei de săpături arheologice, din 1943, la cetatea romano-bizantină *Sucidava*.

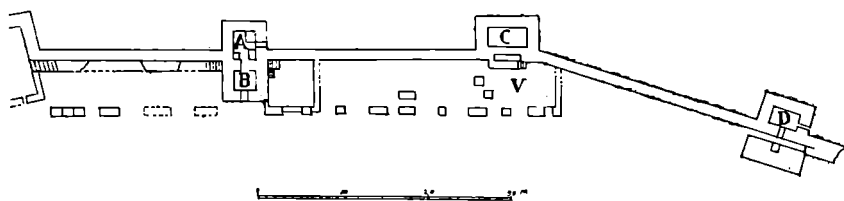
Săpăturile au avut loc dela 1—25 August 1943, cu un fond de 150.000 lei, ce mi s'a pus la dispozițiune prin Comisiunea Monumentelor Istorice și Muzeul Național de Antichități din București. Pentru prima dată, șantierul nostru s'a bucurat în acest an, de o alocație bănească mai consistentă. De aceea, investigațiile dela Cei s'au desfășurat pe o porțiune de teren mai largă și cu rezultate bune.

Lucrările de desvelire s'au extins în lungul laturei de N. a cetății și pe o lungime de 110 m. Zidul a fost săpat în exterior și interior, pe o lățime de 5—10 m. După situația terenului și a straturilor de civilizație, săpătura s'a adâncit dela 2—3,50 m.

În general, zona desgropată apare mult răvășită de obișnuitele săpături clandestine, din trecut, ale căutătorilor de comori, extractorii de piatră și amatorii de antichități. Din nefericire, zidul cel mare al incintei a fost mult atins de aceste săpături, încât, cea mai mare înălțime la care s'a menținut, nu trece de un metru. S'a stabilit că, fața exterioară a zidului a mai fost desvelită odată, probabil de Cezar Bolliac la 1869. Săpăturile lui Tocilescu, în 1900, n'au căutat decât fața interioară a lui.

S'a putut verifica, că săpăturile lui Tocilescu n'au dat rezultatele dorite. Fiind făcute în grabă, nu s'au adâncit suficient, spre a urmări stratigrafia și toate elementele întăriturilor. Astfel, din cele patru turnuri de apărare, lui îi era cunoscut unul singur (fig. 1, A). Linia zidului ce apare pe planul ridicat atunci cu întreruperi, s'a constatat a fi fost continuă. Un element ce i-a scăpat aici, ca și în alte părți ale cetății, este un contra-zid construit ulterior și alipit curții dela apus de turnul dublu A—B. Servea pentru circulația cu materiale și armament, în dosul crenelelor.

La turnurile A—B se constată numeroase refaceri și transformări, între care și urmele a două scări laterale ce duceau la crenele. Cele două turnuri au între ele o bună legătură de zid și cred a fi fost ridicate concomitent, în epoca constantiniană. Așa cum a remarcat și

Tocilescu, turnul A avea o mică intrare. O alta similară am precizat și la turnul D. E de observat faptul, că deși zidul cetății a fost săpat aproape în întregime, nu am reușit a descoperi poarta cea mare de intrare. Rămâne o problemă ce se va putea rezolva prin planul interior al cetății.

Turnul C este aproape complet distrus. Cu ajutorul molozului rămas după scoaterea temeliiilor, i s'a putut preciza forma și mărimea. El nu mai are un al doilea turn în interiorul cetății. În locul acestuia găsim două ziduri ce barează intrarea și formează o cămăruță strâmtă și alungită, care comunică cu cetatea printr'o ușă, largă numai de 0,50 m.

Ultimul turn descoperit de noi (fig. 1, D) are și el intrarea blocată cu o neobișnuită masă de zid, ce înlocuește corpul unui turn interior. Și acest turn este într'o stare de conservare slabă, dar cu urme suficiente, spre a ne putea da seamă de dimensiunile și planul său original.

Paralel cu zidul cel mare, în interior, ca și pe alte laturi ale cetății, constatăm o serie de postamente lucrate din zid de piatră și cărămidă. Dimensiunile lor variază. Cele mai bine păstrate sunt cele ce merg la o distanță de 6 m față de linia interioară a zidului mare. După părăsirea și arderea cetății, sub Teodosiu II, între aceste postamente și zidul incintei, s'au construit așa zisele «locuințe barbare» din zid de piatră sau cărămidă, prinsă cu mortar de pământ. Două locuințe de acest gen s'au stabilit lângă turnurile *B* și *C*. În mijlocul lor, apar mari vetre de foc, așezate pe cărămizi romane și cu resturi bogate de ceramică romano-barbară. Lângă turnul *C*, o atare vatră zidită cu îngrijire a dat două vase intacte (fig. 1, *V*). Cercetarea liniilor de postamente între turnurile *C* și *D* va face obiectul viitoare campanii de săpături arheologice.

Stratigrafia constatată în lungul laturei de *N* a cetății că e aceeași ca și pe latura vestică. La bază avem un strat preistoric, ce a dat în acest an, ceramică neolitică. Urmează imediat un strat roman, ce începe din epoca lui Constantin cel Mare, până în prima jumătate a secolului *V* p. Chr. (monetele). În el, apar bogate elemente ale unei civilizații mixte romano-barbare, icoana alcătuirii etnice a garnizoanei care a apărat în acest timp cetatea Sucidava. După monete, cetatea apare prădată, arsă și evacuată spre finele domniei lui Teodosiu II (408—450 p. Chr.). Acest eveniment a lăsat un strat de incendiu impunător. Așa cum am arătat și cu alte ocazii, arderea cetății Sucidava e datorită hoardelor lui Attila. Procopiu notează că regele hun, a făcut una cu pământul toate cetățile cap de pod, pe care le aveau Romanii pe malul dac al Dunării. Ultimul strat de viață al cetății începe în epoca lui Justinian (527—566). Din el, s'au scos monete de bronz, opaițe cu cruci și numeroase fragmente de vase, împodobite cu inscripții și cruci vopsite. Sub Justinian sau urmașul său Mauriciu Tiberiu, cetatea fu definitiv evacuată.

Datorită faptului că, regiunea săpată în 1943 era mult răvășită de săpăturile anterioare, descoperirile de obiecte au fost mai reduse. Dintre acestea, merită o mențiune specială, următoarele:

1. Două fragmente de țigle ce poartă câte o ștampilă cu literele imprimare invers: LE.XIII.GPS. Atari țigle s'au mai găsit la *Egeta*, în vecinătatea capului sudic al podului lui Traian, unde era castelul *Pontes*. Lectura ce s'a propus pentru aceasta inscripție de către B. Filow, *le (gio) XIII G (emina) P (ia) S (everiana)*, nu a fost admisă de

Ritterling, ce vede în ultimele două litere, numele unei localități, garnizoană a legiunii. Forma literilor ștampilei noastre ne indică o epocă târzie, dintr'o vreme când legiunea evacuată din Dacia părăsită de Aurelian, se instalase cu cartierul general la Ratiaria. Detașamente ale ei păzesc după această dată, malul stâng al Dunării dela râul Cibar (Bulgaria) până la Porțile de Fier. Lectura ce am propus și cu altă ocazie acestei ștampile, o mențin: *le (gio) XIII G (emina), P (onte) s.* În adevăr, *Notitia dignitatum* menționează în această localitate, staționarea unei prefecturi a legiunii XIII Gemina. E de presupus, că un detașament al legiunii vine dela Pontes, imediat după evacuarea Daciei și participă la ridicarea fortificațiilor dela Sucidava, unde un cap de pod a fost menținut de Aurelian. Mai târziu, aceste țigle au fost refolosite în construcțiile constantiniene sau bizantine.

2. Un loc important îl ocupă numeroasele fragmente de vase sau amfore întregi găsite lângă vetrele locuințelor. Pe ele aflăm multe inscripții executate cu vopsea. Seria lor aparține la două epoci: prima jumătate a secolului V p. Chr. sau vremea bizantină. Ca element decorativ și simbolic, predomină crucea, frecvent flancată de A și Ω. Urmează o serie de monograme creștine ca, MΘ și ΧΜΓ. Adăogate lângă alte urme creștine descoperite în săpături (opaițe, vase, cruciulițe de bronz, etc.), ele formează o bună icoană a vieții creștine din importantul centru dela Sucidava, în secolul IV—VI p. Chr.

3. Ca monumente epigrafice, avem profilul unui altar dedicat zeiței *Ceres* și un alt fragment cu numele unui *Aurelius Antonius* (?), ambele prinse în zidăria unui turn al cetății.

4. Un relief de marmoră dedicat zeului *Mithras*, s'a găsit folosit într'un zid barbar și este primul din acest cult, descoperit la Celei.

5. Un alt relief de marmoră păstrat parțial, ne înfățișează pe Cavalerul thrac întovărășit de cei doi *Dioscuri*.

O tratare mai detaliată a acestor descoperiri, voi da în revista *Dacia*.

Vă rog a primi modestele mele mulțumiri, pentru ajutorul și interesul pe care îl arătați săpăturilor dela Celei.

4 Martie 1944.

~

O. 22.461.